

**MOLLA NURULLAH GODİŞKÎ'NİN HAYATI,
ESERLERİ VE İLAHÎ AŞK ANLAYIŞI**

Cesim YILDIZ

**Yüksek Lisans Tezi
Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Osman Nuri KARADAYI
2024
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Cesim YILDIZ

MOLLA NURULLAH GODİŞKÎ’NİN HAYATI, ESERLERİ VE
İLAHÎ AŞK ANLAYIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Osman Nuri KARADAYI

ERZURUM- 2024

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “Molla Nurullah Godişki’nin Hayatı, Eserleri ve İlahî Aşk Anlayışı” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☒ Tezimin/Raporumun makale için altı ay, patent için iki yıl süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

19.11.2024

Aşlı ıslak imzalıdır

Cesim YILDIZ

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

.....

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Osman Nuri KARADAYI danışmanlığında, Cesim YILDIZ tarafından hazırlanan bu çalışma 24/10/2024 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Cengiz GÜNDOĞDU

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Osman Nuri KARADAYI

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : İbrahim BAZ

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Aslı ıslak imzalıdır
Prof. Dr. Hanifi ŞAHİN
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
ÖN SÖZ.....	VII
GİRİŞ	1
I. ÇALIŞMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ	1
II. ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE KAYNAKLARI	1
III. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	3
IV. MOLLA NURULLAH GODİŞKÎ'NİN YAŞADIĞI DÖNEM VE COĞRAFYAYA GENEL BAKIŞ	3

BİRİNCİ BÖLÜM

MOLLA NURULLAH GODİŞKÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. HAYATI.....	9
1.1.1. Tarîkatı	13
1.1.2. Görevleri.....	17
1.2. ESERLERİ	19
1.2.1. <i>Çenta Yetîman</i>	20
1.2.2. <i>el-Küfr ve 'l-Kebâir</i>	20
1.2.3. <i>es-Sebâik fî 'l-Menâsik</i>	21
1.2.4. <i>Câmiu 'l-Me'âni</i>	21
1.2.5. <i>el-Hemâil fî 'ş-Şemâil</i>	21
1.2.6. <i>el-Cevâhiru 'r-Reşâdî fî Sîreti 'n-Nebevî</i>	22
1.2.7. <i>Şerha Mewlûda Kurmancî</i>	22
1.2.8. <i>Şerha Tecwîdê</i>	22
1.2.9. <i>Dîvân-ı Nûrî (Dîwana Beytan)</i>	23
1.2.10. <i>Şerha Beyta Dilo</i>	24

İKİNCİ BÖLÜM

MOLLA NURULLAH GODİŞKÎ'NİN TASAVVUFÎ YÖNÜ VE İLAHÎ AŞK

ANLAYIŞI

2.1. MOLLA NURULLAH GODİŞKÎ'NİN İLMÎ, EDEBÎ VE TASAVVUFÎ

ŞAHSİYETİ.....	25
2.1.1. İlmî Kişiliği	25
2.1.2. Edebî Kişiliği.....	27
2.1.3. Tasavvufî Şahsiyeti	34
2.2. MOLLA NURULLAH GODİŞKÎ'NİN İLAHÎ AŞK ANLAYIŞI.....	47
2.2.1. Aşk ve Aşkın Çeşitleri.....	47
2.2.1.1. Ezelî Aşk	48
2.2.1.2. Meczâî Aşk.....	50
2.2.1.3. İlahî Aşk	54
2.2.2. Aşkın Ontolojik Temeli: Nûr-ı Muhammedî	64
2.2.3. Aşkın Halleri	73
2.2.3.1. Aşka Dönüş Makamı Olarak Tевbe	74
2.2.3.2. Âşkın Mâşuka Yakarışı Olarak İstimdâd, Tevessül ve Şefâat	78
2.2.3.3. Aşkın Tahammül Boyutu Olarak Sabır	89
2.2.3.4. Aşkın Mahalli Olarak Gönül	92
2.2.4. İlahî Aşk Bağlamında Kullandığı Sembolik İfadeler	95
2.2.4.1. Câm (Kadeh)	96
2.2.4.2. Bülbül	98
2.2.4.3. Şarâb	100
2.2.4.4. Gül/Gülzâr	102
2.2.4.5. Garîb	104
2.2.4.6. Sultan.....	106
2.2.4.7. Pervâne	108
2.2.4.8. Kalem	111
2.2.4.9. Balık	116
2.2.4.10. Zülûf	117

SONUÇ.....	119
KAYNAKÇA	122
EKLER.....	130
EK 1. Resimler	130
ÖZGEÇMİŞ.....	141

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MOLLA NURULLAH GODİŞKÎNİN HAYATI, ESERLERİ VE İLAHÎ AŞK
ANLAYIŞI

Cesim YILDIZ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Osman Nuri KARADAYI

2024, 141 sayfa

Jüri: Doç. Dr. Osman Nuri KARADAYI

Prof. Dr. Cengiz GÜNDOĞDU

Prof. Dr. İbrahim BAZ

Geçmişten günümüze değin Bitlis'te ilmî ve tasavvufî faaliyetler medreselerde sürdürülmüştür. Molla Nurullah Godişki bu kurumlardan biri olan Nakşibendî-Hâlidî merkezli Ohin Medresesi ve Dergâhı müntesiplerinden biridir. Bu medresenin başmüderrisi ve aynı zamanda postnişini olan Şeyh Alâeddin'in gözetiminde ilmî ve tasavvufî eğitim görmüştür.

Şeyhinin vefatı sonrasında yarıda kalan ilmî eğitime oğlu Şeyh Muhammed Halid'in yanında devam etmiş ve ondan icâzet almıştır. Kişisel tercihleri ve dönemin şartları gereği seyrüsülûk eğitime devam etmemiştir. Ancak hayatı boyunca Şeyh Alâeddin'in izinden gitmiş, Nakşibendî-Hâlidî erkân ve kaidelerine uygun bir şekilde yaşamıştır. Aynı zamanda öğrenciler yetiştirip icâzet vermiş ve irşâd faaliyetlerinde bulunmuştur. Başta tasavvuf olmak üzere çeşitli dinî konularda eserler kaleme almıştır. Eserleri ve tasavvufî faaliyetleri incelendiğinde Nakşibendî-Hâlidî tarikat geleneğine bağlı çok yönlü bir âlim, sûfî ve şâir olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada Molla Nurullah Godişki'nin hayatı, tarikatı, görevleri ve eserleri tanıtılmış; tasavvufî şahsiyeti ve ilahî aşk anlayışı incelenmiştir. Onun medrese eğitimi gördüğü dönemlerde tasavvufî eserlere yöneldiği, özellikle aşk konusuna ilgi duyduğu, bu alanda Molla Cezerî ve Fakî-yi Teyrân'dan etkilendiği anlaşılmaktadır. Tasavvufî düşüncesinin yoğun bir şekilde yansıdığı divanında Allah aşkını, Hz. Peygambere ve meşâyihe karşı muhabbetini sıklıkla işlediği görülmektedir. Neticede Godişki'nin ilmî yönünün yanında dinî ve tasavvufî bir kişiliğe ve aşk-muhabbet ehli bir şahsiyete sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Molla Nurullah Godişki, Ohin, Nakşibendî-Hâlidî, Aşk

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****MOLLA NURULLAH GODİŞKÎ'S LIFE, WORKS AND CONCEPT OF DIVINE LOVE****Cesim YILDIZ****Advisor: Assoc. Prof. Dr. Osman Nuri KARADAYI****2024, 141 pages****Jury: Assoc. Prof. Dr. Osman Nuri KARADAYI
Prof. Dr. Cengiz GÜNDOĞDU
Prof. Dr. İbrahim BAZ**

Scientific and Sufi activities have been carried out in madrasahs in Bitlis from past to present. Molla Nurullah Godişki is one of the followers of Nakşibendî-Hâlidî-centered Ohin Madrasa and Lodge, which is one of these institutions. He received scientific and Sufi education under the supervision of Sheikh Alaeddin, who was the head teacher and also the postnishin of this madrasah.

He continued his scientific education, which was interrupted after the death of his sheikh, with his son Sheikh Muhammed Halid and received his ijazah from him. Due to his personal preferences and the conditions of the period, he did not continue his navigation training. However, he followed in the footsteps of Sheikh Alaeddin throughout his life and lived in accordance with the Naqshbandi-Khalidi rules and principles. At the same time, he trained students, gave permission and carried out guidance activities. He wrote works on various religious subjects, especially Sufism. When his works and Sufi activities are examined, it is understood that he was a versatile scholar, Sufi and poet affiliated with the Naqshbandi-Khalidi sect tradition.

In this study, the life, sect, duties and works of Molla Nurullah Godişki are introduced; It is understood that he turned to Sufi works during his madrasah education, was especially interested in the subject of love, and was influenced by Molla Cezerî and Fakî-yî Teyrân in this field. In his divan, where Sufi thought is intensely reflected, he talks about the love of Allah and the Prophet Muhammad. It is seen that he frequently expresses his love towards the Prophet and the sheikhs. As a result, it turns out that Godişki, in addition to his scientific aspect, has a religious and Sufi personality and is a person of love and affection.

Key Words: Mysticism, Molla Nurullah Godişki, Ohin, Nakşibendî-Hâlidî, Love

KISALTMALAR DİZİNİ

a.s.	: Aleyhi's-Selâm
b.	: İbn
bk.	: Bakınız
bs.	: Baskı
c.c.	: Celle Celâluh
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
H.z.	: Hazreti
h.	: Hicri
k.s.	: Kuddise Sırruh
M.Ş.Ü.	: Muş Alparslan Üniversitesi
s.a.v.	: Sallallâhü Aleyhi ve Sellem
SBD	: Sosyal Bilimler Dergisi
S.B.E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayısı
ö.	: Ölüm Tarihi
ÖS	: Özel Sayısı
TİDSAD	: Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
t.y.	: Tarih Yok
vb.	: Ve Benzeri
vs.	: Ve Saire

ÖN SÖZ

Anadolu coğrafyasında dinî ilimlerin verildiği kurumlardan biri olan medreseler, önemini her dönemde korumuştur. Selçuklular döneminde kurumsallaşan medreseler özellikle Osmanlı döneminde en ihtişamlı devrini yaşamıştır. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde medrese ve dergâhlar kapatılmış, eğitim tek elden yürütölmeye başlanmıştır. Ancak Doğu ve Güneydoğu bölgelerindeki kasaba ve köylerde çevre insanının maddî yardımları sayesinde müstakil medreselerin işleyişi devam etmiştir.

Dinî-tasavvufî eğitimin yoğun bir şekilde verilmiş olduğu Bitlis ve çevresinde medrese ve dergâhlar kurulmuştur. Bu kurumlardan biri olan Ohin Medresesi'nde birçok âlim ve Nakşibendî-Hâlidî meşâyihî yetişmiştir. Molla Nurullah Godişki de Ohin Medresesi'nde yetişmiş bir sûfî, âlim ve şâirdir. Tarîkat âdâb ve erkânına uygun bir şekilde Şeyh Alâeddin'in ve sırasıyla oğulları Şeyh Mazhar ve Şeyh Halid'in ilmî ve tasavvufî tecrübelerinden faydalanmıştır. Tasavvufla iç içe bir hayat süren Molla Nurullah Godişki, eserlerini kaleme alırken bu ilim ortamından etkilenmiştir. Eserleri incelendiğinde tasavvufî bakış açısını şiirlerine yansıttığı ve ilahî aşk konusunu yoğun bir şekilde ele aldığı görölmektedir.

Bu çalışmada Molla Nurullah Godişki'nin hayatı, eğitimi, tarîkatı, eserleri, ilmî kişiliği, edebî kişiliği, tasavvufî şahsiyeti ve ilahî aşk anlayışı incelenmiştir.

“Molla Nurullah Godişki'nin Hayatı, Eserleri ve İlahî Aşk Anlayışı” başlıklı çalışmamız Giriş, iki Bölüm, Sonuç ve Ekler kısmından oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konusu, önemi, amacı, kapsamı, yöntemi, kaynakları hususunda bilgi verilmiştir. Aynı zamanda Godişki'nin yaşamını geçirmiş olduğu Bitlis ve çevresinin sosyal ve siyasi konumu, döneminin ilmî ve tasavvufî durumu hakkında genel bilgiler aktarılmıştır.

Birinci Bölüm'ünde Molla Nurullah Godişki'nin hayatı ve eserleri ele alınmıştır. Hayatı hakkında teferruatlı bilgiler verildikten sonra tarîkatı ve görevleri işlenmiştir. Daha sonra eserlerinin genel özellikleri verilmiş ve eserleri tanıtılmıştır. İkinci Bölüm'ünde Molla Nurullah Godişki'nin tasavvufî yönü ve ilahî aşk anlayışı değerlendirilmiştir. Tasavvufî yönü başlığı altında ilmî, edebî ve tasavvufî kişiliği tanıtılmıştır. Daha sonra ilahî aşk anlayışı başlığı altında aşk nazariyeleri, aşkın ontolojik temeli, aşkın halleri ve ilahî aşk bağlamında kullandığı sembolik ifadeler incelenmiştir.

Sonuç Bölüm'ünde birtakım değerlendirmeler yapıldıktan sonra çalışmayı destekler nitelikte resim ve belgeler Ekler kısmında verilmiştir.

Çalışmanın hazırlanması sürecinde yardımını esirgemeyen danışman hocam Sayın Doç. Dr. Osman Nuri KARADAYI'ya, çalışma hakkında görüş ve önerileriyle yol gösteren Sayın Prof. Dr. Cengiz GÜNDOĞDU'ya ve Sayın Prof. Dr. İbrahim BAZ'a, eserlerin çevirisinde ve görüşmelerin incelenmesinde yardımını esirgemeyen Sayın Cihat BAKIRHAN'a, çalışmada yardımcı olan Sefa ÖZDEMİR'e, görüşmelerde bize imkân sunan Sayın Şeyh Fethullah AYTE'ye, bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğimiz Muhsin BAKIRHAN'a saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmanın her aşamasında dua ve temennilerini eksik etmeyen aileme ve nişanlıma mânevî desteklerinden ötürü teşekkürlerimi sunarım.

Erzurum-2024

Cesim YILDIZ

GİRİŞ

I. ÇALIŞMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmada Molla Nurullah Godişki'nin hayatı, tarîkatı, eserleri, tasavvufî yönü ve ilahî aşk anlayışı konu edinilmiştir.

Bu çalışmada Bitlis ve çevresinde tanınmış Molla Nurullah Godişki'nin Hayatı, Eserleri ve İlahî Aşk Anlayışının ele alınması amaç edinilmiştir. Bugüne kadar kendisiyle ilgili çalışmaların çoğu Kürt Dili ve Edebiyatı alanında yapılmıştır. Bunlardan *el-Cevâhiru'r-Reşâdî fî Sîreti'n-Nebevî* ve *Çenta Yetîman* adlı eserleri hakkında metin analizi, Türkçe'ye çeviri, tenkid ve tahlil düzeyinde yüksek lisans çalışmaları yapılmıştır. Bununla birlikte Sedat Kardaş'ın "Divan Yazma Geleneğinin Son Halkası: Nûrî Divanı" adlı makalesinde divanın muhtevası, edebî ve sanatsal tüm yönleri tanıtılmış; bir kısım şiirleri edebiyat alanında makale ve bildiri olarak başka araştırmalara konu olmuştur. Bu durumda sadece edebî ve sanatsal yönü ön plana çıkmış ancak tasavvufî faaliyetleri, tasavvuf alanına katkıları, tasavvufî yönü ve ilahî aşk anlayışı eksik kalmıştır. Bu bağlamda Godişki'nin hayatı, tarîkatı, görevleri, eserleri, ilmî ve edebî kişiliğinin yanında tasavvufî şahsiyeti ve ilahî aşk anlayışının ön plana çıkarılması gaye edinilmiştir. Bu bilgilerin verilmesindeki temel amaç ise Godişki gibi tasavvufî yönü olan bir şahsiyeti ilim camiasına tanıtmak; sadece şâir, âlim ve müderris değil, bunun ötesinde onun çok yönlü bir sûfî şahsiyetine sahip olduğunu ortaya koymak ve bu noktada ilim dünyasına katkı sunmaktır.

Daha önce belirtildiği gibi Godişki hakkında yapılan araştırmalar sadece hayatı, eserleri, ilmî ve edebî kişiliğini yansıtmıştır. Dolayısıyla bu çalışma Molla Nurullah Godişki'nin geniş çaplı hayatı, tarîkatı, görevleri, eserleri, tasavvufî şahsiyeti ve ilahî aşk anlayışını konu alacağından, kendisiyle ilgili bu alanda ilk müstakil çalışma olacağından ve alanındaki eksiklikleri dolduracağından önem taşımaktadır.

II. ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE KAYNAKLARI

Bu çalışma sûfî, âlim, müderris ve şâir hüviyyetine sahip Molla Nurullah Godişki'nin yaşadığı coğrafyanın ilmî, tasavvufî, sosyal ve siyasî durumlarını izah etmektir. Bunun yanında ailesi, nesebi, doğumu, ismi, unvanı, çocukluk yıllarının, tahsili,

hocaları, imamlık görevlerinin, müderrislik yıllarının, yetiştirdiği talebelerinin belirtilmesi ve eserlerinin tanıtılmasından ibarettir.

Godişki'nin tarîkatı, ilmî kişiliği, edebî kişiliği, tasavvufî şahsiyeti ve ilahî aşk anlayışı hakkındaki bilgiler *Dîvân-ı Nûrî* eseri çerçevesinde ele alınmıştır. Bununla birlikte aşk-ı Resûlullah ve aşkın ontolojik temeli konularının izahı için Kürtçe Latinize edilmiş ve basımı bulunan *el-Hemâil fî ş-Şemâil* eserin ilgili kısımları kullanılmıştır.

Bu çalışmanın temel kaynağı Cihat Bakırhan'ın özel arşivinde bulunan Godişki'nin *Dîvân-ı Nûrî* eserinin orijinal fotokopi nüshası oluşturmaktadır. Bununla birlikte bir kısım şiirlerinden istifade edilen Zeynelabidîn Zinar tarafından basılmış olan *el-Hemâil fî ş-Şemâil* adlı eseri de kaynak olara kullanılmıştır. Bunun yanında Molla Nurullah Godişki hakkında yazılmış iki yüksek lisans tez çalışması, yedi adet makale ve bir adet biyografi eseri materyal olarak kullanılmıştır. Godişki'nin hayatı ve eserleri konusunun izahı için Cihat Bakırhan tarafından hazırlanmış olan Mele Nurullahê Godişki'nin *Çenta Yetîman* adlı eserinin (transkripsiyonu, Türkçeye çevirisi, tahlil ve tenkidi) ve Fahri Titiz tarafından hazırlanmış olan Molla Nurullah Godişkinin *el-Cevâhiru'r Reşâdî fî Sîreti'n-Nebevî* adlı eseri (Metin, analiz ve sözlük) yüksek lisans tez çalışmalarına başvurulmuştur. Bununla birlikte Cihat Bakırhan'ın “Yek ji Alim û Helbestvanên Kurd: Mele Nûrullahê Godişki” ve “Bitlisli Bir Âlim ve Şâir: Mele Nurullah Godişki ve Divanı”, Sedat Kardaş'ın “Muşlu Şâir Nûrî'nin Adnan Menderes'e Yazdığı Kürtçe Mersiyeler” ve “Divan Yazma Geleneğinin Son Halkası: Nûrî Divanı”, Abdurrahman Adak'ın “Helbestvanên Klasîk Jî Perspektîfa Herêmî: Nîmûneya Herêma Bedlîsê” ve Ömer Yıldız'ın “Molla Nurullah-ı Godişki'nin Hayatı ve Örnek Şiirleri” makale çalışmaları kaynak olarak ele alınmıştır. Ayrıca teferruatlı hayatının işlendiği Feqî Huseyn Sağniç'in *Dîroka Wêjeya Kurdî* adlı serinde geçen biyografisinden yararlanılmıştır.

Molla Nurullah Godişki'nin yazılı olmayan hayatı, irşad faaliyetleri, talebeleri, seyrüsülûkü konusu, muhitindeki konumu, insanlara karşı iletişimi ve eserlerinin akıbeti hususunda Ohin (Koyunlu), Tatvan ve Bitlis merkezlerinde yapılan yüz yüze görüşmeler kaynak olarak kullanılmıştır. Şartlar gereği yüz yüze görüşmelerin gerçekleştirilemediği kişilerle ise telefon ve mail yoluyla görüşülerek bulgular elde edilmiştir. Ohin Medresesi baş müderrisi Şeyh Fethullah Ayte, Godişki'nin Tatvan'da ikâmet eden oğlu Muhsin

Bakırhan ve Bitlis'te imam hatip olan torunu Cihat Bakırhan ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Telefon ve mail yoluyla görüşmelerin gerçekleştirildiği kişiler ise Godişki'nin Bursa'da vâiz olan oğlu Sefa Özdemir ve Tatvan'da ikâmet eden talebesi Molla Abdurrahman'dır.

III. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Molla Nurullah Godişki'nin hayatı ve eserleri hakkında hazırlanmış olan çalışmalar karşılaştırılmış ve tahlil edilmiştir. Bu çalışmalardan elde edilen bilgiler Godişki'nin ailesi ve yakın çevresi ile yapılan mülakatlar sonucunda tasdik edildikten sonra çalışmaya aktarılmıştır. Bununla birlikte eserleri incelenmiş tesbit edilen yeni bulgular ve sözlü mülakatlar sonucunda elde edilen veriler işlenmiştir. Godişki'nin tasavvufi şahsiyeti ve ilahî aşk anlayışı bahsi özellikle *Dîvân-ı Nûrî* adlı eseri ve kısmen de olsa *el-Hemâil fî'ş-Şemâil* adlı eserinden doküman incelemesi sonucunda elde edilmiştir. Doküman incelemesiyle elde edilen bütün şiirlerde ise literal anlamın ötesine geçilerek içerik analizleri yapılmış, şiirsel motiflerin tasavvufî muhtevaya katmış olduğu mânalar üzerinde nitel değerlendirmelerde bulunulmuştur. Ayrıca yapılan sözlü mülakatlar sonucunda tasavvufî yaşantısı hakkındaki bulgular işlenmiştir.

Konuyla ilgili olan divanının Arap alfabesi ve ta'lik el yazısından oluşan orijinal nüshasının konuyla ilgili şiirleri Kürtçe dilinde Latinize edilmiş ve ilgili kısımların günümüz Türkçesine uygun olarak tercümesi yapılmıştır. Bununla birlikte Kürtçe dilinde Latinize basımı bulunan *el-Hemâil fî'ş-Şemâil* adlı eserde yer alan konuyla ilgili kısımlar hakkında nitel değerlendirmelerde bulunulmuştur.

IV. MOLLA NURULLAH GODİŞKÎ'NİN YAŞADIĞI DÖNEM VE COĞRAFYAYA GENEL BAKIŞ

Molla Nurullah Godişki'nin anlaşılması için öncelikle ilmî kişiliğinin olduğu medrese kültürünün bilinmesi gerekmektedir. Bundan dolayı medreselerin türleri, fonksiyonları ve önemi hakkında aşağıda bilgiler verilmiştir.

Geçmişten günümüze medreseler türlü problemlerle karşılaşmış olsa da hemen her dönemde varlığını sürdürmüştür. Türkiye'de özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde eğitim-öğretim faaliyetlerini üstlenmiş olan medreseler günümüzde halen

aktif olarak faaliyet göstermektedir. Bu medreseler fiziki yapıları kuruldukları zamana ve mekâna göre farklılıklar arz etmektedir. Bir kısım medreseler cami bitişiğinde kurulmuş, dergâhlarında içinde bulunduğu çok yönlü birer eğitim kurumları oluşmuştur.¹ İbadethanelere yakın olmaları öğrencilerin namaz sonraları bu yerlerde oluşan ders halkalarına katılmalarına olanak sağlamıştır. Bu ders halkalarında okuyan talebeler yatılı duruma gelince mescit veya camide kalmaları uygun olmadığından cami bitişiğinde “Hücre” adında birer oda inşa edilmiştir.² Böylece yatılı eğitim kurumlarının ilk örnekleri meydana gelmiştir. Medreselerin kuruluşunda mekân ve zaman dışında etkili olan önemli etkenlerden biri de “Mele”, “Molla” veya “Seyda” denilen müderrislerdir. Medreselerin en belirgin vasıflarından birisi tedrisatın medrese değil, müderris merkezli olmasıdır. Bunun sonucunda medreselerin varlığı şehirlerle sınırlı kalmamış birçok kasabaya, beldeye ve köye yayılmıştır.³

Şark medreselerini yürüten müderrislerin çoğunluğu Nakşibendî tarîkatına mensup iken az da olsa Kâdiriyye tarîkatına mensup meşâyih de mevcuttur. Bunlar tasavvufu iç içe yaşamlarını devam ettirmektedirler.⁴ Bitlis’te bulunan medreseler, genellikle Nakşibendî-Hâlidî tarîkatına mensup şeyhlerin, dergâhlarına bitişik inşa ettikleri kurumlardır. Ayrıca bu medreselerde tedrisat faaliyetleri Ehl-i sünnet düşüncesine uygun bir şekilde yürütülmüştür. Şeyh müderrisler⁵ biri teorik talimi diğeri de terbiyeyi hedefleyen iki tür eğitim ve öğretimi hedeflemişlerdir. Talimi hedefleyen birinci nokta medresede müderris eşliğinde Arap dili ve diğer dinî bilgiler öğretilip yetiştirilen feqîler⁶ vasıtasıyla topluma İslâm dininin gereklerini irşâd etmektir. Terbiyeyi hedefleyen ikinci nokta ise mensup oldukları tarîkatın ilkeleri gereğince insanları mânevî yönden terbiye edip nefsin kötü arzu ve isteklerinden arındırmaya çalışmak olmuştur. Bu çerçevede

¹ Sabahattin Bala, “Şark Medreselerinin Kurumsal Yapısı ve İşleyişi: Mardin Örneği”, *Artuklu Akademi*, 2(2), 2015, 49-83.

² Muhammet Sadık Hamidi, “Doğu ve Güney Doğu Medreseleri'nin Mahiyeti ve Ders Müfredatı'nın Islah Önerisi”, Fikret Gedikli (Ed.), *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler*, (ss. 313-328), M.Ş.Ü. Yayınları, Muş 2013, 314.

³ Abdulcebbar Kavak, “19. Yüzyılda Hâlidiliğin Şark Medreselerine Tesirleri”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (27), 2021, 5-24.

⁴ Mikayıl Tayşan, *Bitlis-Mutki Ohin Medresesinde Arapça Eğitimi (Müderrisler- Muidler- Eğitim İlkeleri- Okutulan Kitaplar)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2019, 15.

⁵ Şark medreselerinde dinî ve ahlâkî eğitim veren müderrisler çeşitli vasıflarla isimlendirilmişlerdir. Bunlardan “Mele, Molla ve Seyda” isimleri en çok kullanılmış olanlarıdır.

⁶ Şark medreselerinde öğrenim gören mürîdlere Feqî (Öğrenci/Talebe) denilir. Feqîler daha sonraları hocasının icâzeti ve yönlendirmesi sonucunda farklı bölgelerde irşâd faaliyetlerinde bulunurlar.

mürîd, şeyhin her türlü talimatını ve tarîkatın gereklerini dinî hayatının bir vecibesi gibi yerine getirmek zorundadır.⁷

Osmanlı döneminde Doğu bölgesinde eğitim-öğretim konusunda merkezî konumda olan Bitlis ilinde çok sayıda medrese kurulmuştur. Bunları sayacak olursak İhlasiye, Yusufiye, Nuhiye, Hatibiye, Şerefiye, Şükriye, Hatuniye, Ahlakiye, Hacı Begiye ve Haliliye Medreseleridir.⁸ Günümüzde faal olan Bitlis medreseleri ise yapı olarak daha büyük binalarda ve geniş çevrelerde eğitim vermektedir. Bunlar tarîkat merkezli olup genellikle Nakşibendî-Hâlidî tarîkatına mensup meşâyih tarafından idare edilmektedir. Hâlidî tasavvuf düşüncesinin kurucusu Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin (ö. 1827) düşünce ve uygulamaları çerçevesinde gelişmiş bu gelenek takipçileri tarafından günümüze kadar devam ettirilmiştir.⁹ Bu gelenek sonucunda Bitlis'te öne çıkan medreseler ve müderrisler şunlardır: Seyyid Sıbgatullah Arvâsî'nin (ö. 1870) kurmuş olduğu Gayda Dergâhı, Şeyh Muhammed Küfrevî'nin (ö. 1898) kurmuş olduğu Küfrevî Dergâhı, Şeyh Abdurrahman Tâhî'nin (ö. 1886) kurmuş olduğu Norşin Medresesi ve Şeyh Fethullah Verkânîsî'nin (ö. 1889) kurmuş olduğu Ohin Medresesi'dir.¹⁰ Bunların yanında dönemin ilim ve irşâd faaliyetlerinde etkin olan Muş Hasköy'de tedrisat görevini yürütmüş Şeyh Muhammed Kazım Aydın el-Halid en-Nakşibendî (ö. 1996) ve Molla Nurullah Godişki'nin babası Molla Ahmet Godişki'nin tarîkat hilafetini almış olduğu Şeyh Abdullah Tapi (ö. ?) gibi önemli sûfî müderrisler de yer almaktadır.¹¹

Bitlis'te hem tarikatların faaliyetlerini sürdürmüş olduğu hem de dinî ilimlerin öğretildiği merkezlerin en başında Norşin Medresesi ve Ohin Medresesi gelmektedir. Bu medreselerde çok sayıda Nakşibendî-Hâlidî şeyhi yetişmiştir. Şeyhler aynı zamanda müderris olarak ilmî eğitim vermişlerdir. Müderrisler ilim muhitini dinî, ahlâkî ve sosyal

⁷ Mehmet Yalar, "Seyda, Mela ve Feqilerin Bölgenin Dini ve Kültürel Hayatındaki Yeri", Fikret Gedikli (Ed.), *Medrese geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler*, (ss. 459-470), M.Ş.Ü. Yayınları, Muş 2013, 460-461.

⁸ Bitlis İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, "Medreseler", (t.y.), (<https://bitlis.ktb.gov.tr/TR-56227/medreseler.html>)

⁹ Kavak, "19. Yüzyılda Hâlidiliğin Şark Medreselerine Tesirleri", 12.

¹⁰ Kavak, "19. Yüzyılda Hâlidiliğin Şark Medreselerine Tesirleri", 13; Mustafa Keskin, "Doğu Medreseleri Ekseninde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri: Gaziantep Örneği", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 2017, 61-82.

¹¹ Bu bilgiler Molla Nurullah Godişki'nin torunu Cihat Bakırhan ile 02/05/2023 tarihinde yapılan telefonla görüşmeden elde edilmiştir.

açından etkilemişlerdir. Günümüzde de bu kurumlarda ilmî ve tasavvufî faaliyetler sürdürülmektedir.

Şeyh Abdurrahman Tâhî¹² Seyyid Sıbgatullah Arvâsî'den hilafeti aldıktan sonra Bitlis ve Muş'a bağlı birçok beldede irşâd faaliyetlerini sürdürmüştür. Şeyhinin vefatından sonra Gayda köyüne geçip buradaki dergâhta postinişin olan şeyhinin oğullarına irşâd faaliyetlerinde yardım etmiştir. Daha sonra 1875 yılında Norşin'e geçerek burada medrese ve dergâh kurmuştur. Norşin'deki irşâd faaliyetleri ile buranın bölgenin en yaygın ilim ve irfan merkezlerinden birisi olmasını sağlamıştır.¹³

Abdurrahman Tâhî'nin vefatından sonra Norşin Medresesi'ni halifesi olan Şeyh Fethullah Verkânîsî yönetmiştir. Şeyh Fethullah Verkânîsî, şeyhinin oğluna hilafeti verdikten sonra Ohin (Koyunlu)¹⁴ köyüne geçerek takribi 1890 yılında burada bir medrese ve dergâh inşa etmiştir. Bu yönüyle tıpkı şeyhi gibi var olan bir mekânı devam ettirmemiş bilakis yeni bir kurum oluşturmıştır. Şeyh Fethullah Verkânîsî, Ohin'de dört yıl kaldıktan sonra Bitlis merkeze taşınmış ömrünün sonuna kadar burada tedrisat faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir. Daha sonra Şeyh Alâeddin (ö. 1949)¹⁵ Ohin'e geçerek babasının temellerini atmış olduğu Ohin Medresesi'nde ilim ve irşâd faaliyetlerine devam etmiştir. Medrese eğitiminin yanında dergâh faaliyetlerini de Ohin'de devam ettirmesi onu diğer medreselerden farklı kılan özelliklerden biridir. Bunun yanında bölge medreselerinde okutulan derslerden farklı olarak kendilerine has dersler de okutulmaktadır. Örneğin Molla Cezerî'nin (ö. 1640) tasavvufî muhtevaya sahip Kürtçe kaleme aldığı divanı ve Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin Farsça divanı gibi eserlerin ders olarak okutulması, talebeleri zâhirî olarak edebiyat ve estetik ile tanıştıtırırken aynı zamanda muhtevaları itibariyle tasavvufî duygu ve düşünce ile yetişmelerine olanak sağlamaktadır. Ayrıca Ohin Medresesi ve Dergâhı'nı diğer medreselerden farklı kılan en

¹² Şeyh Abdurrahman Tâhî, Kâdirî şeyhi Abdülbârî Çarçâhî'den Seyrüsülûkünü tamamlayıp hilâfetini almış ancak bununla yetinmeyip Seyyid Sıbgatullah Arvâsî'nin halifesi olup özellikle Bitlis ve çevresinde Nakşibendiyye tarikatının Halidiyye kolunun yayılmasında etkin rol üstlenmiştir; Ayrıca bk. Adnan Memduhoğlu, "Tâhî, Abdurrahman", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2019, Ek-2, 571-572.

¹³ Mehmet Saki Çakır, "Şeyh Abdurrahman Tâgî ve Norşin Tekkesi'nden Yayılan Kollar", *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 2017, 26-53.

¹⁴ Bitlis İlinin Mutki İlçesine bağlı bir köydür. Köyün ismi 1928 yılı kayıtlarında Ohin ulya, 1946 yılı kayıtlarında Ohin yukarı ve 1960 yılı resmî kayıtlarında ise yukarı Koyunlu olarak geçmektedir. Kürtçe Oxin olarak yazılmaktadır. bk.; <https://tr.wikipedia.org/wiki/Koyunlu,-Mutki>

¹⁵ Molla Nurullah Godişki'nin vâsisi Şeyh Alâeddin'e ait görsel için ekler kısmına bakınız.

ayırıcı özelliklerinden birisi de şeyh ve müderrislerin eser telif etme geleneğini devam ettirmeleridir.¹⁶

Doğu medrese ve dergâhları genellikle köklü meşâyih ve aileleri tarafından devam ettirildiğinden yeni kurulan medreselerin ömürleri genel olarak görev yapan müderrisin vefatına kadar sürmüştür. Ancak Ohin Medresesi ve Dergâhı kurucusu Şeyh Fethullah Verkânîsî ve sonrasında geleneğini devam ettiren evlatları vasıtasıyla geçici bir kurum olarak kalmamış, günümüze kadar Hâlidî geleneğe bağlı işleyişini sürdüren en güçlü medrese ve dergâhlardan biri olmuştur.¹⁷ Ohin Medresesi ve Dergâhı'nda Şeyh Alâeddin haricinde Şeyh Muhammed Ziyaüddin (ö. 1924), Şeyh Mahmud Karaköyî (ö. 1953), Şeyh Muhammed Takiyüddîn (ö. 1967), Şeyh Mazhar (ö. 1989), Şeyh Halid (ö. 1986) ve Şeyh Asım (ö. 2011) şeyhlik ve müderrislik görevlerini sürdürmüşlerdir.¹⁸

Özet olarak Bitlis medreselerinin toplumsal birtakım rolleri bulunmaktadır. Müderrisler toplumu sadece ilmî ve ahlâkî konularda değil, sosyal açıdan da idame etmeye çalışmışlardır. Yeri geldiğinde toplum içerisinde meydana gelen kan davalarını, komşu köyler arasında cereyan eden kavgaları sonlandırmış ve husûmetli aileleri barıştırmış ayrıca düğün ve cenaze gibi merasimlere iştirak etmişlerdir. Dinî ilimlerin öğretildiği, ilim meclislerinin kurulduğu ve tarikat faaliyetlerinin yürütüldüğü medrese ortamında büyüyen Molla Nurullah Godişki bu durumu yaşayarak öğrenmiştir. Molla Hayatının büyük bir bölümünü geçirdiği Ohin Medresesi'nde başta Şeyh Alâeddin olmak üzere Ohin Müderrisleri, Nurullah Godişki'nin¹⁹ ilmî ve tasavvufî kişiliğinin oluşmasında etkili olmuşlardır.

Bitlis; Osmanlı Türkçesi'nde Bidlis, Kürtçe'de Bedlîs, Ermenice'de Bağış veya Bağağış olarak geçmektedir. Güneyden Siirt, batıdan Muş, kuzeyden Ağrı ve doğudan Van Gölü'ne sınırı bulunmaktadır.²⁰ Çevre illerin geçiş güzergâhı üzerinde bulunmaktadır. Bu konumu dolayısıyla tarih boyunca ticaret kervanlarının ve dünyayı gezen seyyahların yanı sıra bazı tarikatların Güneydoğu ve ötesine geçişinde bir kavşak

¹⁶ İbrahim Baz, *Şeyh Âsım Ohinî ve Birketü'l-Kelimât fî Menâkıbı Ba'dî's-Sâdât İsimli Eseri*, Nizamiye Akademisi, İstanbul 2018, 32.

¹⁷ Baz, *Şeyh Âsım Ohinî ve Birketü'l-Kelimât fî Menâkıbı Ba'dî's-Sâdât İsimli Eseri*, 30.

¹⁸ Ali Bağcı, "Ohin Kütüphanesi'ndeki Sarf/Nahiv Konulu Yazmalar", *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 2017, 84-112.

¹⁹ Molla Nurullah Godişki'ye ait görsel için ekler kısmına bakınız.

²⁰ bk. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Bitlis>

görevini üstlenmiştir.²¹ Şeref Han'ın (ö. 1603) deyişiyle “tüm dünyanın her yerinden, her cins ve milletten dünyayı dolaşan ve ülkeleri gezen başka seyyahların, Bitlis'in ‘Delikli Taş’ından mutlaka geçmeleri gerekmektedir.”²² Kendine has tarihi dokusu ve kültürel yaşantısıyla da stratejik bir konuma sahiptir.

Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan Bitlis ili önemli yaşam merkezlerindendir. Sosyal açıdan akrabalık bağları güçlü bir toplum profiline sahiptir. İl merkezinde yaşayan insanlar ile kırsal kesimde yaşayanlar genellikle akraba olup birbirlerini tanımaktadırlar. Bitlis ve çevresi aşiretlerin güdümünde olup ağalık sistemiyle ön plana çıkmıştır. Siyasî açıdan aşiretlerin söz sahibi olduğu bölgelerdendir. Toplum üzerinde derin etkileri olan aşiretler insanların bir arada yaşamalarını sağlamış ve sosyal açıdan idame etmişlerdir. Özellikle Hacı Mûsâ Bey (ö. 1928), dönemin sosyal ve siyasî yaşantısına yön vermiştir.²³ Hacı Mûsâ Bey'in Huyut bölgesinde yönettiği Mutki Aşireti de bölgede ve siyaset çevresinde tanınmış en yaygın ailelerden biridir.²⁴

²¹ Cihat Bakırhan, “Adilcevaz’dan Bir Şeyh ve Müderris Portresi: Molla Masum Godişki”, *Bitlis İslamiyat Dergisi*, 3 (2), 2021, 37-49.

²² Bakırhan, “Adilcevaz’dan Bir Şeyh ve Müderris Portresi: Molla Masum Godişki”, 39.

²³ Bk. Abdulaziz Kardaş, “XX. Yüzyılın Başında Bitlis’te Bir Aşiret Reisi: Hacı Mûsâ Bey”, *TİDSAD*, (19), 2018, 46-47.

²⁴ İbrahim Bozkurt, *Aşiretler Tarihi*, Nûbihar, İstanbul 2022, 390-391.

BİRİNCİ BÖLÜM

MOLLA NURULLAH GODİŞKÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. HAYATI

Molla Nurullah Godişki 1918 (h. 1337) yılında Muş'un Korkut ilçesine bağlı Güneyik (Hars)²⁵ köyünde dünyaya gelmiştir.²⁶ Ailesinin tek evladıdır.

Resmiyetteki adı Nurullah Özdemir'dir.²⁷ Toplum tarafından ise Mele Nurula (İmam Nurullah) ve Seydayê Mele Nurula (Seyda İmam Nurullah) olarak anılmıştır.²⁸ Godişki'nin evlatları, kendi tercihlerinden dolayı Özdemir ve Bakırhan olmak üzere iki ayrı soyadı kullanmaktadırlar. Godişki'nin nesli günümüzde Bitlis'e bağlı Tatvan ilçesinde ve Bursa'da ikâmet etmektedirler.²⁹

Bakırhan'ın³⁰ belirttiğine göre Molla Nurullah, medrese eğitime başlayıp kendisini kanıtladıktan belirli bir süre sonra yazdığı şiirlerinden ötürü Mele Nurulahê Şâir (Şâir İmam Nurullah) olarak çağırılmıştır. Bu durum çevresinde şâir ve molla/mele olarak tanındığını göstermektedir.

Molla Nurullah Godişki'nin nesebi Cizre meşâyihinden Şeyh Mirza Muhammet et-Têlanê'ye (ö. ?) dayanmaktadır.³¹ Şeyh Mirza Muhammet'in ailesi Siirt'in Kurtalan

²⁵ Köyün eski adı Ermenice'de "sazlık" mânasına gelen Harts olarak bilinmektedir. 1928 yılı kayıtlarında ise Hars şeklinde geçmektedir. Kürtçe'de ise Xars olarak yazılmaktadır. bk. https://tr.wikipedia.org/wiki/Güneyik_Korkut

²⁶ Fahri Titiz, *Molla Nurullah Godişki'nin el-Cewahîru'r Reşadiye fî Sîretî'n-Nebewîyye Adlı Eseri (Metin, Analiz ve Sözlük)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü, Bingöl 2020, 8.

²⁷ Bu bilgiler Molla Nurullah Godişki'nin torunu Cihat Bakırhan ile 11/01/2023 tarihinde yapılan görüşmeden elde edilmiştir.

²⁸ Feqî Huseyn Sağniç, *Dîroka Wêjeya Kurdî*, ZEND Bilim Kültür Eğitim Basın Yayın, İstanbul 2002, 609.

²⁹ Bu bilgiler Molla Nurullah Godişki'nin torunu Cihat Bakırhan ile 02/05/2023 tarihinde telefonla yapılan görüşmeden elde edilmiştir.

³⁰ Cihat Bakırhan, "Yek ji Alim û Helbestvanên Kurd: Mele Nûrullahê Godişki", *Nûbihar Akademî*, (121), 2012, 18-22.

³¹ Sedat Kardaş, "Divan Yazma Geleneğinin Son Halkası: Nûrî Divanı" Mehmet Salmazzem (Ed.), *Tarihî ve Kültürel Dokusuyla KOĞAK*, (ss. 87-99), Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2019.

(Misircê) ilçesine bağlı Têlanê/Teylan³² köyünde yaşamıştır ve Şex Piço³³ ailesi olarak anılmıştır.³⁴

Aile büyükleri önceleri Teylan (Têlanê) köyünde yaşamını sürdürürken daha sonraları Muş'un Hasköy ilçesine bağlı Dağdibi (Şımlak)³⁵ köyüne yerleşmiştir. En son Bitlis'in Mutki ilçesine bağlı Alıcık (Godişkan)³⁶ köyüne yerleşmiş ve burada tanınmışlardır.³⁷ Bu sebeple Molla Nurullah toplum tarafından köyüne nisbetle Godişki nisbesiyle anılmıştır.

Molla Nurullah Godişki'nin çocukluğu zorluk içerisinde geçmiştir. Daha üç aylık iken babası vefat etmiştir. Çevresindeki insanlar tarafından kendisine kötü davranılmış, mülküne el konulmuştur.³⁸ Babası vefat etmeden kısa bir süre önce kendisine Şeyh Fethullah Verkânî'si'nin oğlu Şeyh Alâeddin'i vasi olarak tayin etmiştir.³⁹ İlk zamanlarını Güneyik'te amcası Molla Mustafa'nın yanında geçirmiş, daha sonra Nok/Koçköyü⁴⁰ köyünde imamlık yapan amcasının oğlu Molla Sıddık'ın yanına yerleşmiştir. Burada Kur'an tecvidi, *Mevlit*,⁴¹ *Nûbihar*,⁴² *Nehcu'l-Enâm*⁴³ kitaplarını okuyup medrese çağına geldiğinde babasının kendisine vasi tayin ettiği Ohin Medresesi'nde bulunan Şeyh

³² Köyün ismi 1928 kaynaklarında Kürtçe dilinde "kurnazlar" mânasına gelen Tîlan olarak geçmektedir. Sonraki dönemlerde Oyacık olarak geçse de 2014 yılında Teylan olarak değiştirilmiştir. bk. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Teylan>

³³ Şeyh Mirza Muhammet, rivayet edildiği şekilde insanlara lokma lokma yiyecekleri dağıttığı için çevresi tarafından Şex Piço/Şeyh Piço lakabıyla anılmıştır. Bu bilgiler Molla Nurullah Godişki'nin torunu Cihat Bakırhan ile 28/06/2024 tarihinde yapılan telefon ile görüşmeden elde edilmiştir.

³⁴ Abdurrahman Adak, "Helbestvanên Klasîk Jî Perspektîfa Herêmi: Nîmûneya Herêma Bedlîsê", *The Journal of Mesopotamian Studies*, 1(1), 2016, 33-56.

³⁵ Köyün eski adı 1556 yılı kayıtlarında Şımlak 1902 yılında ise Şımlag olarak geçmektedir. bk. https://tr.wikipedia.org/wiki/Dağdibi,_Hasköy

³⁶ Bitlis İlinin Mutki İlçesine bağlı bir köydür. Köyün eski ismi 1902 ve 1928 yıllarında Kürtçe olarak Godişkan ya da Kodişkân olarak geçmektedir. bk. https://tr.wikipedia.org/wiki/Alıcık,_Mutki

³⁷ Cihat Bakırhan, *Mele Nurullahê Godişki'nin Çenta Yetîman Adlı Eserinin Transkripsiyonu, Türkçe'ye Çevirisi, Tahlil ve Tenkidi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muş 2017, 26; Cihat Bakırhan, "Bitlisli Bir Âlim ve Şâir: Mele Nurullah Godişki ve Divanı", Mehmet İnbaşı, Mehmet Demirtaş (Ed.), *Tarihî ve Kültürel Yönleriyle Bitlis II*, (ss. II, 591-607), Bitlis Eren Üniversitesi Yayınları, Ankara 2019, 592.

³⁸ Bakırhan, "Yek ji Alim û Helbestvanên Kurd: Mele Nûrullahê Godişki", 18-19.

³⁹ Bakırhan, *Mele Nurullahê Godişki'nin Çenta Yetîman Adlı Eserinin Transkripsiyonu, Türkçe'ye Çevirisi, Tahlil ve Tenkidi*, 26.

⁴⁰ Köyün eski ismi, 1928 kayıtlarında Nok ya da Nök olup, Kürtçe de "nok" sözcüğü nohut mânasına gelmektedir. Köy Muş İlinin Hasköy İlçesine bağlıdır. bk. https://tr.wikipedia.org/wiki/Koçköy,_Hasköy

⁴¹ Kürtçe yazılmış olan bu eser Hz. Muhammed'in (sav) doğumunu anlatmaktadır. Bu eser manzum şeklinde olup Hasan Ertuşi/Melayê Batê (ö. 1491) tarafından yazılmıştır.

⁴² *Nûbihara Bîçukan*, (Türkçesi: Çocukların Baharı) Şeyh Ahmed Hânî tarafından Kürtçe olarak kaleme alınmış Kürtçe-Arapça manzum bir sözlüktür.

⁴³ Molla Halil Siirdî (ö. 1843) tarafından akaid konularını ele aldığı ve aruz vezniyle yazmış olduğu manzum eseridir.

Alâeddin'in yanına yerleşmiştir. Burada Şeyh Alâeddin'nin tedrisatında dinî ilimlerin yanında Arapça ve Farsça eğitim görmüş, şiir kabiliyeti ve nesir yazılarıyla da medrese muhitinde takdir kazanmıştır.

Ohin Medresesi'nde kaldığı süre zarfında birtakım sorumluluklar almıştır. Kendi deyişiyle feqîlere mir⁴⁴ iken mesuliyet ve işlerin kendisine kalmasından dolayı çok sıkıntı çekmiştir. Ancak gördüğü bu sıkıntıların sonucunda tahsil konusunda arkadaşlarından daha düşük seviyede olmasına rağmen Allah'ın kendisine olan fazilet ve bereketi sayesinde çok ilerleme kaydettiğini ve arkadaşlarını geçtiğini dile getirmiştir. Ayrıca mir iken küçük talebelerin yapamadığı işleri yaptığını, onların terbiye ve tahsillerini verirken zaman zaman kendilerine kızdığını da aktarmıştır.⁴⁵

Şeyhinin vefatı sonrası evlatları olan Şeyh Muhammed Halid'in⁴⁶ ve Şeyh Mazhar'ın⁴⁷ yanında eğitimine devam etmiştir. Her fırsatta büyük şeyh olarak tarif ettiği Şeyh Mazhar⁴⁸ ile gittikleri Mutki köylerinde ders kitaplarını yanında götürmüş ve derslerini tamamlamaya çalışmıştır.⁴⁹

Ohin dışında başka bir medresede tahsil görmemiştir. Hayatının büyük bölümünü geçirdiği Ohin'i her daim iyilik ve dualarla yâd etmiştir. İlmî icâzetini Şeyh Alâeddin'in oğlu Şeyh Muhammed Halid'den aldığı bilinmektedir.⁵⁰

Ailesi medrese eğitimine önem vermiştir. Dedeleri beş kuşaktan molladır. İlim konusuna ehemmiyet vermiş, fahrî imam olarak değişik bölgelerde görev almışlardır. Bundan dolayı Godişki'nin ailesi belirli bir yerde ikâmet edememişlerdir. Dedesinin adı Molla Mustafa Godişki ve babası Molla Ahmet Godişki'dir. Annesi ise Siirt iline bağlı Baykan ilçesinin Ziyaret beldesinden Feqî Recep'in kızı Hürriyet'tir. Kendisi ev hanımı

⁴⁴ Mir, şark medreselerinde sorumlu olan öğrencidir. Hocadan sonra her şeyden mesul olan kişidir. Hocanın yardımcısı konumunda olup diğer feqîlerin derslerini, ahlâkî tutum ve davranışlarını takip eden yardımcı müderristir.

⁴⁵ Bu bilgi Molla Nurullah Godişki'nin torunu Cihat Bakırhan ile 09/07/2023 tarihinde yapılan telefonla görüşmeden elde edilmiştir; Ayrıca bk. Sağniç, *Dîroka Wêjeya Kurdî*, 610-611.

⁴⁶ Şeyh Alâeddin'in ortanca oğlu olup, Şeyh Mahmud-i Karakoyî'nin halifelerindendir. Bk. Mehmet Saki Çakır, *Nakşibendî-Hâlidiliğin Seyyid Taha Hakkârî Nehrî Kolu (XIX. Yüzyıl)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi S.B.E. İstanbul 2016, 119.

⁴⁷ Şeyh Alâeddin'in büyük oğlu olup, Şeyh Mahmud-i Karakoyî'nin halifelerindendir. Bk. Çakır, *Nakşibendî-Hâlidiliğin Seyyid Taha Hakkârî Nehrî Kolu (XIX. Yüzyıl)*, 119.

⁴⁸ Şeyh Mazhar'ın kardeşleri ile birlikte çekilmiş görseli için ekler kısmına bakınız.

⁴⁹ Sağniç, *Dîroka Wêjeya Kurdî*, 610.

⁵⁰ Yıldız, "Molla Nurullah-ı Godişki'nin Hayatı ve Örnek Şiirleri", 1330.

olarak yaşamını geçirmiştir.⁵¹ Molla Nurullah'ın babası ve dedesi imamlık yapmış olduğundan mele/molla nisbesiyle anılmışlardır. Baba tarafından aile şeceresi şu şekildedir.

1. Molla Ahmet,
2. Molla Mustafa,
3. Molla Talha,
4. Molla Halid,
5. Molla Beyazıd.⁵²

Medresedeki ilmî tahsilini tamamladıktan sonra Siirt ilinin Baykan ilçesine bağlı Kasımlı (Werqanis) köyünde bulunan Kādiriyye tarikatına mensup Seyyid Abdurrahim'in kızı Seyyide Fatıma Hanım ile evlenmiştir.⁵³ Bu evliliğinden dokuz erkek, iki kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Erkek çocuklarından Sefa Özdemir Bursa'da vaizlik görevinde bulunmakta olup diğer çocukları ise genel olarak devletin farklı kurumlarında memurluk görevlerini ifa etmektedirler. Erkek evlatları Mücahit, Müdrik, Muhsin, İhsan, İrfan, Muhtedi, Reşat, Zakir ve Sefa'dır. Kız evlatları ise Merdiye ve Ziba'dır

Hayatını ilim öğrenmeye ve öğretmeye adanmış olan Molla Nurullah Godişki, son zamanlarını ailesinin ve sevdiklerinin yanında geçirmiştir. Ömrünün son yıllarında ağır hastalıklarla mücadele ederken şiir yazmaktan ve çevresini irşâd etmekten geri durmamıştır. Düşüncelerini ve hislerini aktarmış olduğu şiirlerinde görüldüğü kadarıyla sıkıntılarını sadece Allah'a iletmiştir. Ölümünden kısa bir süre önce Kürtçe kaleme almış olduğu şiirinde ölüm hakkındaki hislerini şöyle tarif etmiştir:

Gazî dikim dostê kevin
Bo çi li cem min nacevin
Heywax mîrin heywax mîrin
Bu dâwiya helbestî min

⁵¹ Kardaş, “Divan Yazma Geleneğinin Son Halkası: Nûrî Divanı”, 609-610.

⁵² Ömer Yıldız, “Molla Nurullah-ı Godişki'nin Hayatı ve Örnek Şiirleri”, *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 14 (3), 2022, 1326-1341.

⁵³ Bakırhan, *Mele Nurullahê Godişki'nin Çenta Yetîman Adlı Eserinin Transkripsiyonu, Türkçe'ye Çevirisi, Tahlil ve Tenkidi*, 26.

Eski dostları çağırıyorum!

Neden yanımda toplanmıyorsunuz?

Eyvah ölüm! Eyvah ölüm!

*Bu, şiirlerimin sonuncusu oldu.*⁵⁴

Torunu Bakırhan'ın belirtmiş olduğuna göre Ohin meşâyahinin Godişki'yi çok sevdiklerini, aileden gördüklerini ve Tatvan'a yolları düştüklerinde ziyarete geldiklerini, yine bir gün dedesinin hastalığının arttığı zamanlarda Ohin'den Şeyh Asım⁵⁵ ziyarete geldiğini, dedesinin ahvalini sorduğunda kendilerine ağrılarının arttığını cevap verdikten sonra Şeyh Asım'ın nisana kadar sabret dediğine şahit olduklarını aktarmıştır.⁵⁶

Oğlu Muhsin Bakırhan ise babasının hastalığı artınca kendisini bir gün çağırıldığını, bir bez parçasının içine kişisel eşyalarını koyup kendisine verdiğini, bir sefere çıkacağını ve artık dönemeyeceğini belirttikten birkaç gün sonrasında vefat ettiğini belirtmiştir.⁵⁷

Ailesine dinî konularda hassasiyet göstermelerini tembihleyen Molla Nurullah Godişki, 1 Nisan 2003 tarihinde seksen altı yaşındayken kaldırıldığı hastanede kalp yetmezliğinden dolayı vefat etmiştir. Daha sonra vasisi olan Şeyh Alâeddin ve hocası Şeyh Halid'in⁵⁸ de kabirlerinin bulunduğu Ohin (Koyunlu) köyündeki Sulav adındaki kabristanlığa defnedilmiştir.

1.1.1. Tarîkatı

Molla Nurullah Godişki; davranışlarıyla, sözleriyle, insan ilişkisiyle ve dinî-tasavvufî yaşantısıyla Nakşibendî-Hâlidî yolunu benimsemiş bir âlimdir. Ohin Medresesi'nde iken Şeyh Alâeddin'e intisap etmiş, onun yanında tasavvufî eğitime başlamıştır. Şeyhinin vefatı üzerine seyrüsülûk eğitimi yarıda kalmıştır.

⁵⁴ Yıldız, "Molla Nurullah-ı Godişki'nin Hayatı ve Örnek Şiirleri" 1329-1330.

⁵⁵ Şeyh Alâeddin'in üç erkek evladından en küçüğüdür. Şeyh Muhammed Diyâuddin'in oğlu Şeyh Takiyuddin'den Nakşibendî-Hâlidî tarikat hilafetini almıştır. Ayrıca ekler kısmında kardeşleri ile birlikte çekilmiş resmi gösterilmiştir.

⁵⁶ Bu bilgiler Molla Nurullah Godişki'nin torunu Cihat Bakırhan ile 07/08/2023 tarihinde Bitlis ilinde gerçekleştirilen mülakattan elde edilmiştir.

⁵⁷ Bu bilgiler Molla Nurullah Godişki'nin oğlu Molla Muhsin Bakırhan ile 09/08/2023 tarihinde Bitlis'in Tatvan ilçesinde yapılan mülakattan elde edilmiştir.

⁵⁸ Molla Nurullah Godişki'nin mucazı olduğu Şeyh Halid'in kardeşleri ile birlikte çekilmiş görseli için ekler kısmına bakınız.

Şeyh Fethullah AYTE⁵⁹ Molla Nurullah Godişki'nin ilk olarak vasisi Şeyh Alâeddin'e intisap ettiğini ve onun yanında tarîkata girmiş olduğunu, şeyhinin ölümünden sonra oğlu Şeyh Muhammed Halid'in yanında kalarak onunla beraber tarîkata devam ettiğini ancak ne kadar sürdürdüğü ve sonucu hakkında net bir bilgiye sahip olmadığını fakat Hâlidî tarikat kaidelerine ve geleneğine göre bir hayat geçirdiğini, Hz. Peygamber ve meşâyih'e karşı derin muhabbet sahibi olduğunu aktarmıştır.⁶⁰

Molla Nurullah Godişki'nin ilmî tedrisatından geçmiş, vefatına kadar yanı başında bulunmuş oğlu Sefa Özdemir'in⁶¹ hilafet konusundaki düşünceleri şunlardır: *“Rahmetli babamın hayatı tasavvufî bir yaşantıydı. Ancak müridlerinden hilafet aldığına dair bir bilginiz mevcut değildir. Ne biz kendisine sorma cesareti bulduk ne de hocalarından bir telkin işittik. Yalnız eserlerine baktığımızda özellikle divanında bize bu konuda vehmettirecek birtakım şiirleri mevcuttur.”*⁶² Kesinlikle halifeliği yoktur anlamında bir söylemde de bulunmuyoruz. Bize bu konuda çok fazla soru geldiğinden Ohin şeyhlerinden birkaç kişiye bu konuyu sorduğumda bana babamın bu yolu seçtiğini söylediler. Biz de fazla irdelemeyerek bu konuyu saklaması gerçeğine saygı duyuyoruz.”

Molla Nurullah Godişki, babasının vefatından önce vasi tayin ettiği Şeyh Alâeddin'in yanında dokuz-on yaşlarından itibaren kalmıştır. Evlenip Ohin Medresesi'nden ayrıldığı zamana kadar mânevî babası kabul etmiş olduğu Şeyh Alâeddin'in ve oğulları Şeyh Muhammed Halid'in ve Şeyh Mazhar'ın ahlâkî tedrisatında yetişmiştir. Şeyh Alâeddin'in yokluğunda Şeyh Muhammed Halid'in yanında eğitime devam etmiş; kendisinin ifadesiyle hakiki hocası olduğunu, âlim bir kişiliğe sahip olduğunu ve ona çok iyi baktığını belirtmiştir. Ayrıca âlim ve ilminde mahir olan Şeyh Mazhar'ın da eğitimi konusunda ilgilendiğini ve büyük şeyhin irşâd faaliyetlerinde yanında bulunduğunu belirtmiştir.⁶³

⁵⁹ Şeyh Fethullah AYTE, Şeyh Alâeddin'in torunu ve Şeyh Muhammed Halid'in de oğludur. Ohin Medresesi'nin baş müderrisidir. Aynı zamanda OhinDergâhı'nın Nakşibendî-Hâlidî şeyhi ve postnişinidir.

⁶⁰ Bu bilgi Şeyh Fethullah AYTE ile 10/08/2023 tarihinde Ohin/Koyunlu köyünde yapılan mülakattan elde edilmiştir.

⁶¹ Bu bilgi Molla Nurullah Godişki'nin oğlu Sefa Özdemir ile 14/07/2023 tarihinde yapılan telefonla görüşmeden elde edilmiştir.

⁶² Adı geçen şiirler Molla Nurullah Godişki'nin *Dîvân-ı Nûrî* eserinde yer alan kasideleridir. Bu şiirlerinde hocası Şeyh Alâeddin, Ohinmeşâyih ve bölgenin diğer şahıslarının vefatı üzerine duyduğu hüznü dile getirmiştir. Bu şiirler birden fazla olup çalışmanın ikinci bölümünde detaylı bir şekilde aktarılmıştır.

⁶³ Önder Gök, *Şeyh Mazhar Ohini'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2019, 21; Sağnıcı, *Dîroka Wêjeya Kurdî*, 610.

Molla Nurullah Godişkî, “Allah onların derecelerini âli eylesin ve egemenliklerini payidar kılsın”⁶⁴ diyerek mürşidlerini her vakit iyilikle ve dualarla anmıştır. Kendisinin ifadesiyle Şeyh Alâeddin’in kendisine çok iyi baktığını, insan-ı kâmil olması yolunda fevkalade ve mühim bir vasilik yaptığını aktarmıştır.⁶⁵ Hüseyin Sağniç’in kaleme aldığı biyografiye bakıldığında Molla Nurullah Godişkî, mürşidlerine gönülden bağlı birisidir. Bunun yanında Şeyh Alâeddin’in tedrisatında hem bâtinî ilimlerde hem de zâhirî ilimlerde eğitim görmüştür. Şeyhi kendisini her konuda takip etmiş, olmadığı zamanlarda ise oğulları Şeyh Muhammed Halid ve Şeyh Mazhar tarafından tasavvufî eğitimine devam ettirilmiştir.

Molla Nurullah Godişkî’nin zâhirî ilimlerde ve bâtinî ilimlerde kısacası bütün hayatını teşkil eden zihniyetinin oluşmasında etki eden mürşidlerinin tarîkat silsilesini aktarmak istiyoruz. Çevresine karşı her daim merhamet ve şefkat duyguları ile yaklaşmış, insanların makam ve mevkilerine bakmaksızın adaletle hükmetmiş ve olaylar karşısında Allah’ın rızasını gözeterek irşâdda bulunmuş olan Şeyh Alâeddin’in⁶⁶ silsilesi şöyledir:

1. Ebû Bekir-i Sıddık (573-634)
2. Selman-ı Fârisî (568-656)
3. Kâsım b. Muhammed (655-730)
4. Ca‘fer es-Sâdık (702-765)
5. Bâyezîd-i Bistâmî (777-848)
6. Ebu’l-Hasan Harakânî (963-1033)
7. Ebû Ali el-Fârmedî (1010-1084)
8. Yûsuf el-Hemedânî (1048-1140)
9. Abdülhâlik Gucdüvânî (?-1179)
10. Ârif-i Rîvgerî (?-1236)
11. Mahmûd-ı Fağnevî (?-1315)
12. Hâce Ali Râmîtenî (?-1321)
13. Muhammed Baba Semmâsî (?-1335)
14. Emîr Külâl (1284-1370)

⁶⁴ Sağniç, *Dîroka Wêjeya Kurdî*, 610-611.

⁶⁵ Sağniç, *Dîroka Wêjeya Kurdî*, 610.

⁶⁶ Münir Ecer, “Şeyh Alauddin’in İlmi Kişiliği”, Mehmet İnbaşı, Mehmet Demirtaş (Ed.), *Tarihî ve Kültürel Yönleriyle Bitlis II*, (ss. II, 341-351), Bitlis Eren Üniversitesi Yayınları, Ankara 2019, 347.

15. Bahâeddin Nakşibend (1318-1389)
16. Alâeddin Attâr (?-1400)
17. Ya'kûb-i Çerhî (?-1447)
18. Ubeydullah Ahrâr (1404-1490)
19. Muhammed Zâhid (?-1530)
20. Derviş Muhammed (?-1562)
21. Bâkî-Billâh (1563-1603)
22. İmâm-ı Rabbânî (1564-1624)
23. Muhammed Ma'sûm Sirhindî (1599-1668)
24. Şeyh Seyfeddin Sirhindî (1639-1685)
25. Seyyid Nûr Muhammed el-Bedâûnî (?-1723)
26. Mazhar Cân-ı Cânân (1699-1781)
27. Abdullah ed-Dihlevî (1743-1824)
28. Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî (1779-1827)
29. Tâhâ-yı Hekkârî (?-1853)
30. Seyyid Sıbgatullah Arvâsî (?-1870)
31. Abdurrahman Tâhî (1831-1886)
32. Şeyh Fethullah Verkânîsî (?-1899)
33. Şeyh Muhammed Diyâuddin (1855-1923)
34. Şeyh Alâeddin (1881-1949)

Molla Nurullah Godişki'nin müridlerinden olan diğer iki şahıs Şeyh Muhammed Halid ve Şeyh Mazhar babalarının yanında başladığı tasavvufî eğitimlerini babalarının vefatı üzerine yarıda kalmıştır. Daha sonra Şeyh Alâeddin'in vefat etmeden önce işaret ettiği Şeyh Mahmud-i Karakoyî'ye intisap etmişlerdir. İkisinin de tarikat silsilesi şu şekildedir;⁶⁷

28. Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî (1779-1827)
29. Tâhâ-yı Hekkârî (?-1853)
30. Seyyid Sıbgatullah Arvâsî (?-1870)
31. Abdurrahman Tâhî (1831-1886)
32. Şeyh Fethullah Verkânîsî (?-1899)

⁶⁷ Gök, *Şeyh Mazhar Ohîni'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, 19-21.

33. Şeyh Muhammed Diyâuddin (1855-1923)
34. Şeyh Mahmud-i Karakoyî (?-1953)
35. Şeyh Muhammed Halid (1916-1986) ve Şeyh Mazhar (1914-1989)

1.1.2. Görevleri

Molla Nurullah Godişki, dokuz-on yaşlarındayken feqî olarak girmiş olduğu Ohin Medresesi'nden icazet aldıktan sonra ailesini de yanına alarak imamlık görevine başlamıştır. Görev yaptığı her yerde camiye bitişik medreseler kurup öğrenciler yetiştirmiştir. Kırk yedi yıl boyunca icra etmiş olduğu imamlık görevleri esnasında maddî ve manevî sıkıntılar yaşamış olsa da her daim vazifesini yerine getirmekten geri durmamıştır. Emekli olduktan sonra bile vefat edene kadar kalmış olduğu Tatvan'da ilmî ve ahlâkî tedrisatını sürdürmüştür.⁶⁸

Molla Nurullah Godişki'nin imamlık görevlerini fahrî ve resmî olmak üzere iki dönemde incelemek gerekmektedir. İlk görev yeri ve sırasıyla fahrî dönem imamlık görev yerleri şunlardır:⁶⁹

1. Qerabu/Yukarıkaraboy:⁷⁰ Molla Nurullah Godişki'nin fahri imam olarak görev yaptığı ilk yer olup bir yıl kadar burada görev yapmıştır. Bitlis ilinin merkez ilçesine bağlı bir köydür.
2. Şıkranis/Yoncabaşı:⁷¹ Molla Nurullah Godişki'nin Yukarıkaraboy köyünden sonra fahri olarak görev yaptığı yer olup burada on üç yıl kadar kalmıştır. Kaldığı bu süre zarfında medrese açıp öğrenci yetiştirmiş, çevresi tarafından tanınmış ve ismi duyulmuştur. Bu yerleşim yeri Bitlis ilinin Tatvan ilçesine bağlı bir köydür.
3. Kızvak/Sarıkum:⁷² Molla Nurullah Godişki'nin fahri imam olarak dokuz yıl kadar görev yaptığı bu köyde ilmî tedrisata devam etmiştir. Bu yerleşim yeri Bitlis ilinin Tatvan ilçesine bağlı bir köydür.

⁶⁸ Sağniç, *Dîroka Wêjeya Kurdî*, 611.

⁶⁹ Sağniç, *Dîroka Wêjeya Kurdî*, 611; Bakırhan, *Mele Nurullahê Godişki'nin Çenta Yetîman Adlı Eserinin Transkripsiyonu, Türkçe'ye Çevirisi, Tahlil ve Tenkidi*, 26-27; Bakırhan, “Yek ji Alim û Helbestvanên Kurd: Mele Nûrullahê Godişki” 18-22.

⁷⁰ https://tr.wikipedia.org/wiki/Yukarıkaraboy,_Bitlis

⁷¹ Köyün eski adı 1912 yılı kayıtlarında Şukrants, 1928 yılı kayıtlarında ise Şıkranis olarak geçmektedir. bk. https://tr.wikipedia.org/wiki/Yoncabaşı,_Tatvan

⁷² Köyün eski adı, 1403 kayıtlarında Ermenicede “kafes, hasırdan örülmüş kuş tuzağı” mânasına gelen Dzığagk, 1928 kayıtlarında ise Zığak olarak geçmektedir. bk. https://tr.wikipedia.org/wiki/Sarıkum,_Tatvan

4. Xizorkîn/Hanelmalı:⁷³ Molla Nurullah Godişki'nin iki yıl kadar görev yaptığı, özellikle burada yaşamış olan Cango ailesinin iyiliklerini saydığı ve irşâd faaliyetlerinde bulunduğu yerdir. Bu yerleşim yeri Bitlis ilinin Tatvan ilçesine bağlı bir köydür.
5. Kuştiyan/Alakır:⁷⁴ Molla Nurullah Godişki'nin fahri imam olarak görev yaptığı son yerdir. Burada görev yaptığı esnada resmî imam olarak atanmıştır. Bu yerleşim yeri Bitlis ilinin Ahlat ilçesine bağlı bir köydür.

Resmî imamlık görev yerleri:

1. Sorp/Reşadiye:⁷⁵ Molla Nurullah Godişki'nin ilk resmî imam-hatip olarak görev yaptığı yerdir. Bu yerleşim yeri Bitlis ilinin Tatvan ilçesine bağlı bir nahiyesidir.
2. Koxak/Dokuzpınar:⁷⁶ Molla Nurullah Godişki'nin üç yıl kadar resmî görev yapıp sonrasında emekli olduğu yerdir. Bu yerleşim yeri Muş ilinin Bulanık ilçesine bağlı bir köydür.

Medrese geleneğinde dinî ve ahlâkî eğitim veren müderrislerden mücaz olan mollalar, görevlendirildikleri her bölgede irşâd ve ilim konusunda bağlı oldukları medrese geleneğine ve hocalarının telkinlerine sadık kalmaya çalışmışlardır. Ayrıca icâzetlerini alan mollalar fahrî imamlık görevinde bulunurken camiye bitişik medrese inşa edip eğitim vermişlerdir. Molla Nurullah Godişki, Ohin Medresesi'nde dinî ve ahlâkî eğitimini tamamladıktan sonra hocalarının yönlendirmesiyle izdivacını gerçekleştirmiş ve daha sonra icâzetini alarak medreseden ayrılmıştır. Medreseden mücaz olduktan sonra özellikle köylerde cami imamlığı görevlerini yerine getirmiştir. Bu camilerin bitişğinde medreseler açarak hem öğrenciler yetiştirmiş hem de irşâd faaliyetlerinde bulunmuştur.⁷⁷

⁷³ Köyün eski adı, 1854 yılı kayıtlarında Elmalı, 1884 yılı kayıtlarında Xındzorkin ya da Elmalu olup, Ermenicede "xıntsor" sözcüğü "elma" mânasına gelmektedir. Daha sonraki yıllar olan 1901 yılı kayıtlarında Han Elmalı, 1928 yılı kayıtlarında ise Xinzorkin olarak geçmektedir. bk. https://tr.wikipedia.org/wiki/Hanelmalı,_Tatvan

⁷⁴ Köyün eski adı, 1902 kayıtlarında Guşdyan, 1928 kayıtlarında ise Kürtçe'de "kan davasından ötürü yeni kurulan köy" mânasındaki Kuştiyan şeklinde geçmektedir. bk. https://tr.wikipedia.org/wiki/Alakır,_Ahlat

⁷⁵ Köyün eski adı, 1902 ve 1928 yılı kayıtlarında Ermenice olarak Sorp, 1916 kayıtlarında ise Reşadiye olarak geçmektedir. Önceleri Van'ın Gevaş ilçesine bağlı iken daha sonra Tatvan'a bağlanmış, eski bir Bucak merkezidir. Yeni ismi ise Yelkenli köyü olarak geçmektedir. bk. https://tr.wikipedia.org/wiki/Yelkenli,_Tatvan

⁷⁶ Köyün eski adı, 1902 yılı kayıtlarında Ermenice olarak Goğank olup, "Koğ manastırı" mânasına gelmektedir. 1928 yılındaki adı Koğak şeklinde geçmektedir. bk. https://tr.wikipedia.org/wiki/Dokuzpınar,_Bulanık

⁷⁷ Nizamettin Yakışık, "Medreselerin Toplum Üzerindeki Tesiri, Ümmet İçin Faydaları ve Medreselerde yetişen Âlimlerin Özellikleri", İsmail Narin (Ed.), *Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslâmî İlimler*

Yapılan araştırmalar ve görüşmeler sonucunda Molla Nurullah Godişkî'nin camilere bağlı olarak açtığı, buradan dinî ve ahlâkî eğitimler sonucunda icâzet verdiği  ğrencilerinin tümüne ulaşılamamıştır. İcâzet verdiği  ğrencilerinin bazıları şunlardır:

1. Molla Sefa  zdemir: Molla Nurullah Godişkî'nin icâzet vermiş olduğu en küçük oğludur. Kendisi vaiz olup Bursa'da ikamet etmektedir. İyi derecede İslâmî ilimlere hâkim birisidir. Aynı zamanda irşâd faaliyetlerine de devam etmektedir.
2. Molla Masum Godişkî (Masum şentürk): Molla Nurullah Godişkî'nin amcasının oğlu Molla Sıddık'ın evladıdır. İlmî icâzetini Molla Nurullah'tan, tarîkat icâzetini de şeyh Muhammed Halid'den almıştır.
3. Bitlis Hizanlı Molla Bahattin (Bahattin  zt rk),
4. Seyda Mele Zeki (Zeki şentürk): Seyda Mele Masum'un kardeşidir.
5. Bitlis Tatvanlı Mele Kad r 
6. Bitlis Tatvanlı Mele İbrahim
7. Mele Ahmet Yıldız: Mardin ilinin Nusaybin ilçesinde ikamet etmektedir.
8. Batmanlı Mele Ali.

1.2. ESERLER 

Hayat  boyunca ilim ve irfan çerçevesinde öğrenciler yetiştirmiş olan Molla Nurullah Godişkî, kendisinden sonra gelenlerin istifadesine sunduğu eserler de kaleme almıştır. Dönemin şartları gereği eserlerini kendi el yazısıyla yazmıştır. Genellikle eserlerini Kürtçe dilinde bir kısmını ise Arapça dilinde kaleme almış; dinî ve tasavvufî şiirlerinin yer almış olduğu divanını ise Kürtçe, dilinde yazmıştır. Divanda k smende olsa Farsça, Arapça ve Türkçe ifadelerde bulunmaktadır.⁷⁸ Eserlerinde genellikle Nurullah Godişkî, Nurullah Tatvan  ve Nurullah Huyut  isimlerini kullanmıştır.⁷⁹

Molla Nurullah Godişkî'nin yalnızca *el-Hemâil f 'ř-şemâil* adlı eserinin Kürtçe Latinize edilmiş baskısı bulunmuş olup kalan diğer eserlerinin orijinal el yazmaları ailesi

(Uluslararası Sempozyum): 29 Haziran-1 Temmuz 2012- Bingöl: Bildiriler (ss. I, 345-360), Bingöl Üniversitesi Yayınları, Bingöl 2012, 349.

⁷⁸ Bakırhan, *Mele Nurullah  Godişkî'nin  enta Yetîman Adlı Eserinin Transkripsiyonu, Türkçe'ye  evirisi, Tahlil ve Tenkidi*, 29.

⁷⁹ Bakırhan, "Bitlisli Bir  lim ve şâir: Mele Nurullah Godişkî ve Divanı", 594.

tarafından muhafaza edilmektedir. Bakırhan'ın⁸⁰ belirtmiş olduğuna göre Godişki'nin talebelerinden birisi *el-Cevâhiru'r-Reşâdî fî Sîreti'n-Nebevî* isimli siyer kitabını baskı için Beyrut'a götürmüş ancak 1975-1980 yıllarında Lübnan'da çıkan iç karışıklıklar neticesinde kitabı götürenden haber alamadıklarını ve kitabın akıbetini bilmediklerini aktarmıştır. Yine adı geçen eserin Godişki'nin talebelerinden olan Mele Fadilê Koxakî adında bir hocanın yanında orijinalinden çoğalttığı bir nüshanın bulunduğunu ve eserde yer yer Godişki'ye ait el yazısının mevcut olduğunu aktarmıştır.

1.2.1. *Çenta Yetîman*

Molla Nurullah Godişki'nin Kürtçe kaleme aldığı eseridir. Eserde İslâm inanç esasları ve ilmihal düzeyinde ibadet konuları işlenmiştir. Kürtçe bilen çocukların anlamaları için seviyelerine uygun bir şekilde oluşturulmuştur.

Telif olan bu eser genel olarak fıkıh ve itikat konularını içermektedir. Fıkhi mezheplerden olan Şâfiî mezhebinin genel kaidelerinden bahsedilmektedir. İtikadi mezheplerden ise Eş'arî mezhebinin görüş, kural ve kaideleri hakkında bilgi verilmektedir. Yazar eseri kaleme alırken Şemseddin Remlî (ö. 1596) ve İbn Hacer el-Heytemî (ö. 1567) gibi Şâfiî âlimleri referans almıştır. Cihat Bakırhan tarafından Mele Nurullah Godişki'nin "*Çenta Yetîman*" adlı eserinin (transkripsiyonu, Türkçeye çevirisi, tahlil ve tenkidi) adında yüksek lisans çalışması yapılmıştır. Eser, el yazma şeklinde bulunmakta olup orijinal basımı mevcut değildir. Orijinal nüshası Molla Nurullah Godişki'nin ailesi tarafından muhafaza edilmektedir.

1.2.2. *el-Küfr ve'l-Kebâir*

Ohin Medresesi kurucusu Şeyh Fethullah Verkânisî'nin nesir haldeki *el-Küfr ve'l-Kebâir* adlı eserinin Kürtçe manzum olarak hazırlanmış halidir. Molla Nurullah Godişki, büyük günah ve küfür konularının işlendiği bu eseri akılda kalınması ve okunmasının kolaylaşması için manzum bir şekilde tekrardan oluşturmuştur. Eserin orijinal nüshası Molla Nurullah Godişki'nin ailesi tarafından muhafaza edilmektedir. Ayrıca eser basılmamış ve yayınlanmamıştır.

⁸⁰ Bakırhan, "Bitlisli Bir Âlim ve Şâir: Mele Nurullah Godişki ve Divanı", 593.

1.2.3. *es-Sebâik fî'l-Menâsik*

Molla Nurullah Godişki bu eserini Kürtçe kaleme almıştır. Eser Arapça harflerle yazılmıştır. Godişki'nin bu eseri de talik el yazısından oluşmaktadır. Hac esnasında yapılan ibadetlerin ve uyulması gereken kuralların işlendiği mensur eseridir. Eserin orijinal nüshası Molla Nurullah Godişki'nin ailesi tarafından muhafaza edilmektedir. Ayrıca eser basılmamış ve yayınlanmamıştır.

1.2.4. *Câmiu'l-Me'âni*

Şeyh Ahmed-i Hânî'nin (ö. 1707 [?]) *Akîdâ İmân* adlı eseri üzerine yazılmış olan şerhtir. İman esaslarının ve diğer akaid konularının işlendiği bu eserin orijinali manzum şeklindedir. Molla Nurullah Godişki, mutasavvıf şâirlerden olan Şeyh Ahmed-i Hânî'nin bu eserini Arapça şerh etmiştir. Eserin orijinal nüshası Molla Nurullah Godişki'nin ailesi tarafından muhafaza edilmektedir. Ayrıca eser basılmamış ve yayınlanmamıştır.

1.2.5. *el-Hemâil fî's-Şemâil*

Molla Nurullah Godişki'nin Kürtçe kaleme almış olduğu 5569 beyitten oluşan manzum eseridir. Yazarın Hz. Peygamber'in makamını, ahlâkını, karakterini, tutumunu ve davranışlarını konu edindiği ve telif etmiş olduğu eseridir. Eser incelendiğinde en çok dikkat çeken kısım Nûr-ı Muhammedî konusunun sembolik bir dille ele alınmasıdır. Molla Nurullah Godişki'nin basımı bulunan tek eseridir. Zeynelabidin Zinar tarafından 2007 senesinde Doz Yayıncılık'tan Şeyh Fethullah Verkânî'si'nin eseri olarak Kürtçe dilinden Latinize edilip neşredilmiştir. Ancak Şeyh Fethullah Verkânî'si'nin varislerince yazılan ve mühürlenmiş mektupta eserin Molla Nurullah Godişki'nin olduğu teyit ve tasdik edilmiştir.⁸¹ Ayrıca eserin basılmış nüshası incelendiğinde Godişki'nin şiirlerinde kullanmış olduğu “Nûrî” mahlasını görmek mümkündür.⁸²

⁸¹ Mektubun orijinal ve istinsah edilmiş nüshaları Molla Nurullah Godişki'nin ailesi tarafından muhafaza edilmektedir. Mektubun mühürlenmiş nüshasına ait görsel için ekler kısmına bakınız.

⁸² Bk. Şex Fethullah Werqanîsî, *el Hemâilu fî's-Şemâilî*, Zeynelabidin Zinar (Haz.), Doz Yayıncılık, İstanbul, 479.

1.2.6. *el-Cevâhîru'r-Reşâdî fî Sîreti'n-Nebevî*

Molla Nurullah Godişki'nin Kürtçe kaleme almış olduğu 5204 beyitten oluşan manzum eseridir. Müellifin Hz. Peygamber'in hayatını ve şemâilini konu edindiği eseridir. Eserle ilgili akademik çalışmalar mevcuttur. Fahri Titiz tarafından hazırlanmış olan Molla Nurullah Godişki'nin *el-Cevâhîru'r-Reşâdî fî Sîreti'n-Nebevî* adlı eseri (Metin, analiz ve sözlük) adında yüksek lisans tez çalışması yapılmıştır. Eser, el yazma şeklinde bulunmakta olup basımı mevcut değildir. Eserin orijinal nüshası Molla Nurullah Godişki'nin ailesi tarafından muhafaza edilmektedir.⁸³

1.2.7. *Şerha Mewlûda Kurmancî*

Melayê Batê tarafından Kürtçe kaleme alınmış olan meşhur mevlit üzerine yazılmış Arapça şerhtir. Eserde Hz. Peygamberin doğumu, mucizeleri, konumu, ahlâkı ve sevgisi gibi konular işlenmiştir. Molla Nurullah Godişki, Melayê Batê'nin yazmış olduğu manzum esrinin anlaşılması zor ibarelerine açıklık getirmiştir. Eserin orijinal nüshası Molla Nurullah Godişki'nin ailesi tarafından muhafaza edilmektedir. Ayrıca eser basılmamış ve yayınlanmamıştır.

1.2.8. *Şerha Tecwîdê*

Şeyh Alâeddin'in tecvid konusunu işlediği *Hidayetu's-Sibyan* adlı eserinin Arapça şerhidir. İnsanların Kur'ân-ı Kerîm'i doğru ve kurallı bir şekilde kaidelerine uygun olarak öğrenmelerini kolaylaştırmak için kaleme alınmıştır. Eserde maharic'ul-huruf, sıfatü'l-huruf, keyfiyetü'l-eda, idğam, tenvin, nun-ü sakine, meddin çeşitleri ve vakıf konuları incelenmiştir. Şeyh Alâeddin'in ele aldığı konuların tamamına yakını İbnü'l-Cezerî'nin (ö.1429) tecvid ilmine dair *Cezeriye* isimindeki meşhur manzumesinden aldığı anlaşılmaktadır.⁸⁴ Eserin orijinal kısmı Molla Nurullah Godişki'nin ailesi tarafından muhafaza edilmektedir. Eser basılmamış ve yayınlanmamıştır.⁸⁵

⁸³ Titiz, *Molla Nurullah Godişki'nin el-Cewahîru'r Reşadiye fî Sîreti'n-Nebewîyye Adlı Eseri (Metin, Analiz ve Sözlük)*, 14; Adak, "Helbestvanên Klasîk Jî Perspektîfa Herêmî: Nîmûneya Herêma Bedlîsê", 38.

⁸⁴ Mehmet Bilen, "Ohinli Şeyh Alauddin ve Hadis Usulüne Dair Manzumesi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (37), 2012, 87-107.

⁸⁵ Titiz, *Molla Nurullah Godişki'nin el-Cewahîru'r Reşadiye fî Sîreti'n-Nebewîyye Adlı Eseri (Metin, Analiz ve Sözlük)*, 15.

1.2.9. *Dîvân-ı Nûrî (Dîwana Beytan)*

Molla Nurullah Godişki'nin dinî-tasavvufî şiirlerinin yer aldığı ve telif etmiş olduğu divanıdır. Eserin basımı mevcut olmayıp orijinal nüshası ailesinin yanında bulunmaktadır. Bakırhan'ın⁸⁶ belirttiğine göre divan, Molla Nurullah Godişki'nin talebelik yıllarından vefatından yaklaşık olarak birkaç yıl öncesine kadar yazmış olduğu şiirlerini ihtiva eder.

Divanda toplamda 366 şiir bulunmaktadır. Ayrıca 217 sayfa, 19 satır ve çift sütun şeklinde Arap harfleriyle yazılmıştır.⁸⁷ Şiirler genellikle Kürtçe kaleme alınmıştır. Bunun yanında Kürtçe, Arapça, Farsça ve Türkçe beyitlerin birlikte kullanıldığı mülemma tarzında şiirler de mevcuttur. Eser üslup bakımından Divan Edebiyatı'nın⁸⁸ devamı niteliğinde olup aruz vezniyle kaleme alınmıştır. Divanın orijinal nüshasının kapağında Farsça "Divan-ı Eş'ar-ı Nûrî ve Kasâid û Makâlâtê Hikmet-âmizê" şeklinde bir not bulunur.⁸⁹ Müellif divanın ilk sayfasına Arapça "Dîvanu eş'aru ve kasâidu Nurullah el-Esîm el-Gûdişkî el-Huyûtî summe't-Tatwânî" şeklinde bir not ile başlamaktadır.⁹⁰ Eserin ikinci sayfasına ise müellif "Dîvân-ı Nûrî" şeklinde bir not ve hemen altında ise besmele ile metne başlamaktadır.⁹¹ Ayrıca şiirlerinde "Nûrî" ve "Nurullah" mahlaslarını da kullanmıştır.

Müellif tarikat ve medrese muhitinde büyüüp yetişmiş olmasından dolayı divanda çoğunlukla dinî-tasavvufî şiirler yer almaktadır. Bundan ötürü daha çok münacat, naat, şefaatname, tevbename, nedametname, fırakname, pend-name ve şehrengiz⁹² gibi edebî türlerde çokça şiirler yazılmıştır.⁹³ Hz. Peygamber'e yazmış olduğu naat ve methiyelerin yanında kendi hocalarına başta olmak üzere birden çok meşâyîhe ve dönemin sosyal

⁸⁶ Bakırhan, "Bitlisli Bir Âlim ve Şâir: Mele Nurullah Godişki ve Divanı", 594.

⁸⁷ Bk. Molla Nurullah Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, Cihat Bakırhan Özel Arşivinde Bulunan El Yazma Nüsha, 1; Ayrıca Molla Nurullah Godişki'nin şiirlerini ihtiva eden *Dîvân-ı Nûrî* el yazma eserinin serlevha ve hatimesine ait görseller için ekler kısmına bakınız.

⁸⁸ Ömer Faruk Akün, "Divan Edebiyatı", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, IX, 389-427.

⁸⁹ Bakırhan, "Bitlisli Bir Âlim ve Şâir: Mele Nurullah Godişki ve Divanı", 594.

⁹⁰ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 1.

⁹¹ Kardaş, "Divan Yazma Geleneğinin Son Halkası: Nûrî Divanı", 91; Ayrıca bk. Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 2.

⁹² Şehrengiz şehir methiyeleri demektir. Divan edebiyatında bir şehrin güzellerini ve meşhur oluşunun anlatıldığı mesnevî nazım türünde yazılmış olan şiirlerdir.

⁹³ Kardaş, "Divan Yazma Geleneğinin Son Halkası: Nûrî Divanı", 95; Bakırhan, "Bitlisli Bir Âlim ve Şâir: Mele Nurullah Godişki ve Divanı", 595-596.

yaşantısını yansıtan mersiyeler mevcuttur.⁹⁴ Yazar eserde yer yer kenar notlarına ve öğütlerini içeren sözlere de yer vermiştir. Ayrıca divanda ikisi müşeccer⁹⁵ olmak üzere üç tane de görsel şiir mevcuttur. Bunlar Şeyh Alâeddin'e yazılmış olan “*Eyâ Bûlbûl*” redifli gazel ve diğer konulardan oluşan şiirlerdir.⁹⁶

Molla Nurullah Godişki eserinde ilahî aşk ve Nûr-ı Muhammedî gibi temaları tasavvufî bir bakışla işlemiştir. Ancak eserde peygamber sevgisi ve şeyhine duyduğu muhabbet konuları ağır basmaktadır. Şeyhine olan bu denli muhabbetinin altında şeyhinin kendisine vasi olması, yetim olması yani baba şefkatinden mahrum kalması ve tasavvufla sıkı bir ilişki içerisinde olmasından kaynaklanmaktadır.⁹⁷

1.2.10. Şerha Beyta Dilo

Mutasavvıf şâirlerden olan Fakî-yi Teyrân'nın (ö. 1640) *Dilo Rabe* adlı şiiri üzerine yazılmış olan Arapça şerhtir. Molla Nurullah Godişki, yoğun istek üzerine kaleme almıştır. Eser basılmamış ve yayınlanmamıştır.⁹⁸

⁹⁴ Bk. Sedat Kardaş, “Muşlu Şâir Nûrî'nin Adnan Menderes'e Yazdığı Kürtçe Mersiyeler”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), 2021, 9-16.

⁹⁵ Müşeccer, ağaç gibi dallı ve budaklı bir biçimde yazılmış olan görsel şiirlerdir. Ayrıca divanda yer alan müşeccer şiir örneklerine ait görseller için ekler kısmına bakınız.

⁹⁶ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 79, 156, 208; Kardaş, “Divan Yazma Geleneğinin Son Halkası: Nûrî Divanı”, 92-93.

⁹⁷ Bakırhan, “Bitlisli Bir Âlim ve Şâir: Mele Nurullah Godişki ve Divanı”, 596.

⁹⁸ Konu bahsi olan şiir şerhi istek üzerine Molla Nurullah Godişki tarafından son zamanlarında kaleme alınmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde esere ulaşılamamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

MOLLA NURULLAH GODİŞKÎ'NİN TASAVVUFÎ YÖNÜ VE İLAHÎ AŞK ANLAYIŞI

2.1. MOLLA NURULLAH GODİŞKÎ'NİN İLMÎ, EDEBÎ VE TASAVVUFÎ ŞAHSİYETİ

2.1.1. İlmî Kişiliği

Molla Nurullah Godişki, çocukluğundan itibaren Ohin Medresesi'nde çok yönlü bir âlim olarak yetişmiştir. Her daim okumaya ve araştırmaya önem veren birisi olmuştur. İyi derecede Arapça ve Farsça bilgisine sahiptir. Ayrıca değişik dinî ilimlerde yetkin ve toplumda söz sahibi bir şahsiyet olup bu alanlarda çalışmaları olan bir âlimdir. Bununla birlikte farklı müspet ilimlere de ilgi duyan bir kişidir. İcâzet aldıktan sonra imam-hatiplik görevini ifa etmenin yanında gittiği her yerde medrese açarak müderrislik yapmaya devam etmiştir. Bu bilgiler çerçevesinde Godişki'nin ilmî yönünü şöyle tarif edebiliriz:

Her daim araştıran, okuyan, yazan ve bu konuda gayret sarfeden Godişki, hastalıklarla geçirdiği ömrünün son demlerinde bile hizmet dediği ilme olan bağlılığını kendi kaleminden Sağniç'e yazdığı otobiyografisinde şöyle ifade etmektedir:⁹⁹

*“Hasılı’l kalam, heta gihiştîme vê ‘umrê min pir perîşaniya canî kişînd. Lewre ji bîst û çar saliya min heta heştî çendê niha, canê min bi êş û elem bûye. Disa jî ji xizmetê nemame li paş û erd jî gelek ji ber min çûye Elhemdulillah. Niha jî çehvê min li xizmeta hevalan e, bi qasê ku ji min bêtin/Velhasıl-ı kalam bu yaşıma gelene kadar çok perişanlık gördüm. Çünkü yirmi dört yaşımdan şimdiki seksen küsürlük yaşıma kadar birçok acı ve elem gördüm. Yine de hizmetten geri durmadım ve Elhamdulillah çok da yol kat ettim. Şimdi de niyetim elimden geldiğince yine de dostlara hizmet etme arzusunda olmaktadır.”*¹⁰⁰

⁹⁹ Bakırhan, *Mele Nurullahê Godîşkî'nin Çenta Yetîman Adlı Eserinin Transkripsiyonu, Türkçe'ye Çevirisi, Tahlil ve Tenkidi*, 28.

¹⁰⁰ Sağniç, *Dîroka Wêjeya Kurdî*, 611.

Özdemir; babasının kitap aşığı bir okuyucu olduğunu, her daim yanında kitap bulundurduğunu, hatta hastaneye götürülürken bile kendilerine “*falanca kitabı yanınızda getirin*” diyecek kadar ilme düşkün olduğunu belirtmektedir.¹⁰¹

İleri düzeyde Arapça ve Farsça bilgisine sahip biri olup eserlerinde bu dilleri kullanmıştır. Ohin Medresesi’nde, meşâyihin eserlerine kâtiplik yapmış, Arapça’ya çevirisini gerçekleştirmiştir. Ohin meşâyihinden Şeyh Sabrullah,¹⁰² Molla Nurullah Godişki’nin ilmî yönü hakkındaki düşünceleri şöyledir:

“*Ben Molla Nurullah’ın -kendisini cemaatte ortaya çıkarma gayretinde olmadığından dolayı- iyi bir âlim olmadığını düşünürdüm. Şeyh Asım’ın Birketü’l-kelimât fi menâkıbı ba’di’s-sâdât adındaki eserinin kâtipliğini yaptığı ana kadar böyle düşünürdüm. Şeyh Asım malumat ve efkârını Kürtçe söylerken Molla Nurullah ise o esnada Arapça’ya çevirip yazıyordu. Molla Nurullah hakkındaki düşüncelerimin değişmesindeki en önemli sebep ise bazen neredeyse Şeyh Asım’ın cümlesini bitirip nokta koymasıyla Molla Nurullah’ın kalemi yere bırakmasının aynı ana tevafuk etmesiydi.*”¹⁰³

Ayrıca iyi derecede hadis, fıkıh, siyer ve kelam bilgisine sahip birisidir. Bu alanlarda değişik eserler kaleme almıştır. Aynı zamanda Bitlis ve çevresinde ortaya çıkan problemlerde ilmî muhitin ilk müracaat ettiği âlimlerden olmuştur. Vermiş olduğu fetvaları kişilere göre değil şeriata uygun olmuştur. İnsanların sorunlarına karşı kayıtsız kalmamış, bilgi ve tecrübesiyle rehberlik yapmıştır. Bölgesinde herkesin güvenini ve takdirini kazanmış birisi olarak karşımıza çıkan Godişki, çevresinde dinî ilimlerde mâhir bir âlim olarak anılmıştır.

Dinî ilimlerin yanında tarih, coğrafya, matematik vs. ilimlerle de yakından ilgilenmiştir. Bu onun çok yönlü bir ilmî kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir. Özdemir’in belirttiğine göre Godişki, Kürt aşiretlerinin tarihini yazma arzusunda olduğunu, bunu defalarca kendisine ilettiğini, ancak seyahat edip bilgi toplayacak kadar gücünün olmadığını ve bu iş için yaşının vefa etmeyeceğini söyleyerek, ilerlemiş yaşına

¹⁰¹ Bu bilgiler Molla Nurullah Godişki’nin oğlu Sefa Özdemir ile 14/07/2023 tarihinde telefonla yapılan görüşmeden elde edilmiştir. Ayrıca bk. Bakırhan, *Mele Nurullahê Godişki’nin Çenta Yetîman Adlı Eserinin Transkripsiyonu, Türkçe’ye Çevirisi, Tahlil ve Tenkidi*, 29.

¹⁰² Ohin Medresesi meşâyihlerindendir.

¹⁰³ Yıldız, “Molla Nurullah-ı Godişki’nin Hayatı ve Örnek Şiirleri” 1330-1331.

rağmen yapamadığı ilmî çalışmaların Godişki’de bir ukde olarak kaldığını ifade etmiştir.¹⁰⁴

2.1.2. Edebî Kişiliği

Molla Nurullah Godişki’nin edebiyata olan ilgi ve alakası medrese yıllarına dayanmaktadır. Özellikle tasavvufî aşk konularına ilgi duymuş, hemen her konuda ve olayda tarihe kaynaklık edecek şiirler yazabilen bir şâir konumundadır. Şiirlerinde işlediği temalara önem verdiği gibi estetik açısından kayda değer şiirler kaleme almıştır. Özellikle manzumelerini Divan Edebiyatı şiir ölçülerine ve vezinlerine uygun oluşturmuştur. Aynı zamanda edebiyat geleneğine bağlı kalarak eserlerinde farklı isim ve mahlaslar kullanmıştır. Bununla birlikte kendisinden önce bölgede yaşamış ünlü şâirlerin eserlerini inceleme fırsatı bulmuş, onların edebî ve tasavvufî yönlerinden istifade etmiştir. Bu bilgilerden hareketle Godişki’nin edebî kişiliğini yansıtan örnekler şöyledir:

Çok yönlü ve toplum ile yakından ilgili olduğundan hemen her edebî türde ve temada şiirler kaleme almıştır. Küçük yaşlardan itibaren Ohin Medresesi’inde kalmış olması tasavvufî bir hayat geçirmesini sağlamıştır. Dolayısıyla tasavvuf kültürüne sahip birisi olarak yazmış olduğu şiirlerinde daha çok tasavvufî konulara yoğunluk vermiştir. Bununla birlikte başta aşk olmak üzere özlem, vuslat, firak vs. temalara sıklıkla yer vermiştir. Ayrıca şiirlerinde Hz. Muhammed sevgisi ve şeyhine muhabbeti sembolik ifadeler kullanarak oluşturmuştur. Her durumda ve toplumsal olay karşısında şiir kaleme alabilen bir şahsiyettir.¹⁰⁵ Örneğin dönemin yöneticilerinden olan Adnan Menderes’in topluma göstermiş olduğu hizmetin ve sonrasındaki idamının halk nezdinde tesir edilmesini manzum bir şekilde yansıtmıştır.¹⁰⁶ Yine dönemin Van ve Muradiye ilçesinde oluşan depremin toplumsal etkilerini şiirsel bir ifadeyle belirtmiştir.¹⁰⁷ Bunun yanında başta Şeyh Alâeddin, Şeyh Halid ve Şeyh Mazhar olmak üzere birçok tarikat meşâyihin

¹⁰⁴ Bu bilgiler Molla Nurullah Godişki’nin oğlu Sefa Özdemir ile 14/07/2023 tarihinde telefonla yapılan görüşmeden elde edilmiştir. Ayrıca bk. Bakırhan, *Mele Nurullahê Godişki’nin Çenta Yetîman Adlı Eserinin Transkripsiyonu, Türkçe’ye Çevirisi, Tahlil ve Tenkidi*, 29.

¹⁰⁵ Sağniç, *Dîroka Wêjeya Kurdî*, 610.

¹⁰⁶ Bk. Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 81.

¹⁰⁷ Bk. Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 81-82.

vefatlarını ve konumlarını yansıttığı mersiyeler kaleme almıştır. Bunu yaparken vefat tarihlerini ebced hesabını kullanarak yazmıştır.¹⁰⁸

Şiirlerinde yer yer sanatsal bir dil kullanımının yanında halkın anlayabileceği sade bir dil kullanımı da söz konusudur.¹⁰⁹ Hemen her konuda şiir yazabilen Godişki'nin divanına bakıldığında tasavvuf edebiyatı şiir örneklerini görmek mümkündür. Öte yandan ustalık isteyen görsel şiir örneklerine ve müşeccer tarzında şiirlere yer vermiştir.¹¹⁰ Bunun yanında mülemma¹¹¹ tarzında şiirler kaleme almıştır. Mülemma tarzı yazdığı şiirlerine örnek verirken şöyledir:

Rabe ji pêş berfa giran açık bike râh-ı habîb

Yandım ji derdê peykeran yandım garîb yandım garîb

Kalk, önündeki ağır (çok) karı temizleyip sevgilinin yolunu aç.

*Sevgililerin derdinden yandım, yandım garip yandım garip*¹¹²

Hem nesir hem de nazım şeklinde eserler kaleme alan Godişki, nazım olarak kaleme aldığı şiirlerinin neredeyse tümünü aruz vezni ile yazmıştır. Örneğin Klasik Türk edebiyatında sıklıkla kullanılan *Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün* ile *Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün* kalıplarını sıkça kullanmıştır. Bununla birlikte bu iki vezin dışında çok fazla tercih edilmeyen *Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün* kalıbı en çok kullanmış olduğudur. Az da olsa kullandığı diğer vezinler ise *Mef'ülü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / fe'ülün* ve *Fe'ülün / Fe'ülün / Fe'ülün / Fe'ül-Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün* kalıplarıdır.¹¹³

Daha medresede feqî iken yazmış olduğu şiirleriyle tanınmış, hocaları ve arkadaşları tarafından Mele Nurulahê Şa'ir (Şâir Molla Nurullah) olarak anılmıştır.¹¹⁴ Bunun yanında eserlerinde “Mele Nurulahê Tetvânî” ve “Mele Nurulahê Huyûtî”

¹⁰⁸ Bk. Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 84.

¹⁰⁹ Bakırhan, “Bitlisli Bir Âlim ve Şâir: Mele Nurullah Godişki ve Divanı”, 596.

¹¹⁰ bk. Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 79, 156, 208.

¹¹¹ Özellikle eski Fars ve Türk edebiyatlarında kullanılan Mülemma', bir şiirin her bir dizesinin farklı dillerde yazılmış olmasıdır. Bu tür şiir yazmaya Telmî' denilir. Genellikle dizeler Farsça, Arapça ve Türkçe yazılırken Molla Nurullah Godişki şiirlerine Kürtçe dizeler de eklemiştir. Mülemma' Konusunda daha fazla bilgi için bk. Rıza Kurtuluş ve İskender Pala, “Mülemma”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2020, XXXI, 537-538.

¹¹² Kardaş, “Divan Yazma Geleneğinin Son Halkası: Nûrî Divanı”, 94.

¹¹³ Kardaş, “Divan Yazma Geleneğinin Son Halkası: Nûrî Divanı” 93-94.

¹¹⁴ Cihat Bakırhan, “Yek ji Alim û Helbestvanên Kurd: Mele Nûrullahê Godişki”, 18-19.

isimlerini de kullanmıştır.¹¹⁵ *Çenta Yetîman* adlı eserinde ise kendini Arapça olarak “Muhammed Nurullah bin el-Mella ‘Ehmed el-Godişkî el-Huyûtî sümme et-Tetvânî” lafızlarıyla tavsif etmiştir.¹¹⁶ Aynı zamanda *Dîvân-ı Nûrî* eseri incelendiğinde Dîvânü Eş'ar ve Kasâid-i Nurullah el-Esîm el-Godişkî el-Huyûtî summe et-Tetvânî nisbesiyle şiirlerine başladığı görülmektedir.¹¹⁷ Godişkî'nin nisbesinde yer alan Huyûtî, Alıcık (Godişkan) köyünün içinde bulunduğu bölgenin adıdır.

Bununla birlikte Godişkî, örnek aldığı Molla Cezerî gibi şiirlerinde birden çok mahlas kullanmıştır. En bilinen ve sıkça kullandığı mahlası “Nûrî”dir.¹¹⁸ Ayrıca “Nurullah” mahlasını da sıklıkla kullanmıştır. Divanından örnek verecek olursak şöyledir:

Biharê belçimê daran, hişîn bûne di gulzaran
Gehiştin gul li berwaran, diket Nûrî temaşae

*Ku **Nurullah** di meyxana hebîba xwe bûye ser mest,*
*Delala min tu yek tasek şeraba dîmê de derdest*¹¹⁹

Godişkî Kürtçe divanları olan Molla Cezerî¹²⁰ ve Fakî-yi Teyrân¹²¹ gibi mutasavvıf şairlerin eserlerini okumuş ve etkilenmiştir.¹²² Öyle ki divanına bakıldığında bu şairlerin tesirlerini görmek mümkündür. Örneğin Molla Nurullah Godişkî'nin,

Murşidê ehlê heqîqet, rehberê râhê hudâ,
Şâfiyê zeyxê cerahet wi di nev qelban meqam.

¹¹⁵ Titiz, *Molla Nurullah Godişkî'nin el-Cewahîru'r Reşadiye fî Sîreti'n-Nebewîyye Adlı Eseri (Metin, Analiz ve Sözlük)*, 11.

¹¹⁶ Bakırhan, *Mele Nurullahê Godişkî'nin Çenta Yetîman Adlı Eserinin Transkripsiyonu, Türkçe'ye Çevirisi, Tahlil ve Tenkidi*, 28.

¹¹⁷ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 4.

¹¹⁸ Abdurrahman Adak, “Mexles di Edebiyata Kurdî ya Klasik de”, *Nubihar Akademi*, 3(10), 2018, 11-58.

¹¹⁹ Bakırhan, *Mele Nurullahê Godişkî'nin Çenta Yetîman Adlı Eserinin Transkripsiyonu, Türkçe'ye Çevirisi, Tahlil ve Tenkidi*, 28.

¹²⁰ Asıl adı Şeyh Ahmed b. Muhammed el-Cezerî'dir. Halk arasında tanınmış ismiyle Melâ-yi Cizîrî XVI. Yüzyılda Cizrede yaşamış, Erüh ve Cizre medreselerinde eğitim görmüş, mutasavvıf ve şâir bir kimliğe sahiptir. Ayrıca bk. M. Sait Özervarlı, “Molla Cezerî”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2020, XXX, 241-243.

¹²¹ Asıl adı Muhammed olan Fakî-yi Teyrân (kuşların fakısı), Hakkârî'nin Müküs kasabasında dünyaya gelmiştir. Babası Abdullah'tır. Derviş gibi diyar diyar gezip şiirlerini okumuş döneminin önemli şâirlerindendir. Bk. Ahmet Özel, “Fakî-yi Teyrân”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2020, EK-1, 436-439.

¹²² Bakırhan, “Bitlisli Bir Âlim ve Şâir: Mele Nurullah Godişkî ve Divanı”, 592-593.

*Pişkivî mislê gula geş, şu‘le da vî bilbilê,
Bilbilo wey bê dilo vêca tu leke sed selam¹²³*

*Hakikat ehlinin mürşîdi, Allah yolunun rehberi
Bütün kötü yaralarım şifa ve makamı kalpte olan
Parlayan bir gül gibi söküverdin ve bu bülbüle de bir şule verdin
Ey kalpsiz bülbül artık sen de ona binlerce selam gönder*

dizeleri ile Molla Cezerî’nin;

*Herkesê camê ji destê wê binoşit noşî bit,
Ê ji wî destê nenoşî zehrî bit lê ew medam*

...

*‘Umrek e dûr bûm ji canan ketme benda firqetê
Nagihan perde hılanî go Melayim esselam¹²⁴*

*Her kim ki onun elindeki kadehten mey içerse afiyet olur
Onun elinden mey içmeyene o mey zehir olur,*

...

Bir ömür ondan uzak fîrakta kalakaldım

Birden oradaki perdeyi kaldırdı ve “Sana selam olsun ey benim Melam!” dedi.

mısraları arasında benzerlik görülmektedir. Molla Cezerî mâşukun elinden ilahî aşk kadehini içerken Godişki de gülün ilahî aşk kokusuna müptela olmuştur. Buna göre Molla Nurullah Godişki’nin kendisinden önceki mutasavvıf şâirlerden olan Molla Cezerî’den etkilendiği ve bu durumun tasavvufî aşk şiirlerinin oluşmasında büyük önem teşkil etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında Godişki’nin divanına bakıldığında Molla Cezerî’nin “*Ber Xezelê*” şiirine tahmîs¹²⁵ yazmış olması tasavvufî şiirlere olan ilgisini göstermektedir:

¹²³ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 166.

¹²⁴ Bakırhan, *Mele Nurullahê Godişki’nin Çenta Yetîman Adlı Eserinin Transkripsiyonu, Türkçe’ye Çevirisi, Tahlil ve Tenkidi*, 27.

¹²⁵ “Tahmîs”, beşleme anlamında kullanılan bir edebî kavramdır. Şâirlerin bir gazel ya da kasidenin beyitlerinin önüne benzer vezin ve kafiye üçer mısra ekleyerek oluşturdukları şiirlerdir.

*Zulf û xalen dilbere ezbe mümkinatê nadem
 Serê koyê nazidarê ez bi cennâtê nadem
 Tu iji xakê qedema wê bi semawatê nadem
 Şerbeta lam û beyan ez bi heyatê nadem
 Bâdeya le'lê bi ava zulmatê nadem*

*Nazika esmer şirin me numâyen iro
 Ez nizam roj e we yan hîve xwuya bin iro
 Na na Canan xelet im ez wekî wê ninin iro
 Hûr û wildan û perî cumle cema bin iro
 Mûyekî pû xettê wî pût û latê nadem¹²⁶*

*Ben yârin saçlarını ve benlerini mümkünata değişmem
 Yârin bulunduğu dağ başını cennete değişmem
 Yârin ayağının tozunu bütün semaya değişmem
 Yârin dudağındaki şerbeti hayata değişmem
 Yârin kırmızı dudağındaki şarabı da âb-ı hayata değişmem*

*O nazik ve tatlı esmer bize göründü bugün
 Bilmiyorum güneş mi ay mı göründü bize bugün
 Hayır hayır, ey sevgili onun gibisi yok bugün
 Bütün huriler, periler ve melekler toplansa da bugün
 O yârin bir tek telinin puta ve lata değişmem*

*Mê ji camên dî wi salê dil pîr nûrî kirin
 Lew di tarîkiyê zulfan xwe binêv surî kirin
 Bi istilama eswedan hecce mebrûrî kirin
 Ez nizamim sebebê yarê çira dûrî kirin
 Şahê şîrîn dihenan em jî xwe mehcurî kirin*

¹²⁶ Godîşkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 167.

*Bê ser û ber keftime hiret û tûr û şebekan
 Merhamet nine dilo ma get li wan çav belekan
 Xeyyirîne li me iro şev û roj erd û mekân
 Şubhê ku bê ser û pa bo me li ber derb û şekan
 Lew biçükan cefaya xwe ji dil hurî kirin¹²⁷*

*Biz o senelerin kederinden pek nûr bulduk
 Çünkü o zülüflerin siyahında kendini sûrete bürüdü
 Onun Hacer'ül-Esved gibi siyah gözlerini selamlamakla hacı mebrûr eyledik
 Bilmiyorum yârin kendini bizden uzaklaştırmasının sebebi nedir?
 Sevgilimiz olan o tatlı yar neden bizi sevgiliden ayrı düşürdü?*

*Darmadağın bir halde dağ taş yollara düştü
 O gözü karalardan da hiç mi merhamet yok?
 Günümüz gecemiz yerimiz yurdumuz hep değişti
 Üstsüz başsız pejmürde bir şekilde yollara düşenler gibi
 Çünkü küçükler cefa ve eziyetlerini gönülden hûrî eyledi*

Molla Nurullah Godişki'nin kendisinden etkilendiği bir diğer şâir ise Fakî-yi Teyrân'dır. Godişki'nin aşk-tasavvuf konularına ilgi duymasında Fakî-yi Teyrân'ın eserlerinin etkisi oldukça fazladır. Fakî-yi Teyrân'ın “Dilo Rabe” şiirine Arapça şerh yazması bu konuyu destekler niteliktedir. Fakî-yi Teyrân divanında dilbere olan aşkını mecâzi bir şekilde işlerken Godişki ise şeyhine olan aşkını mecâzi bir şekilde işlemiştir. Bununla birlikte şeyhine olan özlemini ve muhabbetini şâirâne bir şekilde terennüm etmiştir. Bütün bu örnekler bakıldığında Molla Nurullah Godişki'nin edebî şahsiyetinin oluşmasında Fakî-yi Teyrân'nın da etkisinin olduğu görülmektedir.

Fakî-yi Teyrân'ın Şêxê Sen'anî (San'anlı Şeyh) şiirinde geçen,

*Nâli ji dest demxawerê
 Narê cemala dilbere
 Germi gihandê cegerê
 Dil bû wekî pêt vêketê*

¹²⁷ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 168-169.

*O yanakları güneşe benzeyenin elinden inlerdi
 O dilberin Cemal'inden ateş yükseldi
 Harareti (aşk) onun ciğerlerine kadar işledi
 Gönlü yanmakta olan bir aleve benziyordu''¹²⁸*

dörtlük ve *Ey Dîlberê (Ey Dilber)* şiirin de geçen;

*Bêhiş kirim zilfê di reş
 Biskê siyah, bihnê di xweş
 Ey duxterê çapik bimeş
 Wêran ez im malim xirab*

*Aklımı baştan aldı siyah zülüfler
 Güzel kokular ve siyah kâküller
 Hızlı bir şekilde yürü ey dilber!
 Viran olan benim, evim yıkıldı¹²⁹*

dörtlüğü ile Molla Nurullah Godişki'nin *Elaeddîn Gula Baxan* şiirin de geçen,

*Elaeddîn binefşa bax û bustanê welatê min
 Mu'etter ke demaxê xwe ji buya wî eya bilbil*

*Elaeddîn gula ser tacê her gulçîçekâne me
 Xeraman hate bustanî bibe şadan eya bilbil*

*Elaeddîn gula nazik hişîn bûye li zozanê
 Xwe dane dûr'eceb werdan temaşa ke eya bilbil¹³⁰*

*Alaaddin vatanımın bağ ve bahçelerinin menekşesidir
 Dimağını onun hoş kokularıyla kokut ey Bülbül!*

¹²⁸ Fâki-yi Teyran, *Divan*, (Çev.: Kadri Yıldırım), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2014, 177-178.

¹²⁹ Teyran, *Divan*, 222.

¹³⁰ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 156.

*Alaaddin bütün çiçeklerimizin en değerlisi olan gülüdür
Onun hoş kokusu bahçene geldi, bahtiyar ol ey Bülbül!*

*Alaaddin yaylarda açan nazik bir güldür
Diğer güller uzaklaştılar, sen onu seyret ey Bülbül!*

beyitleri arasında metod ve tasavvufî aşk konusunun sembolik anlatımı hususunda benzerlikler olduğu görülmektedir.

2.1.3. Tasavvufî Şahsiyeti

Molla Nurullah Godişki, küçük yaşlardan itibaren Ohin Medresesi'nde Şeyh Alâeddin'nin yanında yetişmiş, dergâhta/medresede şeyhinin diğer evlatları ve aile fertleri gibi dinî-tasavvufî eğitim görmüştür. Feqîlik zamanlarından vefatına kadar her işinde şeyhinin telkinlerine ve Hâlidî tarîkat kaidelerine uygun bir hayat geçirmiştir. Şeyhine ve Ohin ailesine olan muhabbet ve bağlılığı tasavvufî şahsiyetinin oluşmasında başlıca etkenlerden biridir. Ohin'in mânevî ortamından beslenmiş, şeyhinin sohbetleri ve teveccühleri karşısında tasavvufî bir yol izlemiştir. Bununla birlikte kendisinde bir tasavvuf kültürü oluşmuş ve yakînen meşâyihleri tanıma fırsatı bulmuştur. Özellikle Nakşî büyükleri hakkında bilgiler edinip vezin halinde şiirler kaleme almıştır. Meşâyihin nefsi mücadelede rehber oluşlarını ve ilahî aşkın tecelli ettiği kişiler olduğunu aktarmıştır. Öte yandan ilahî aşktan hemen önceki durak olan peygamber sevgisine mazhar olmuş bir sûfidir. Dünyevî sıkıntılara ve günahlara karşı çare olarak Hz. Peygamber sevgisini tevessül kılmıştır. Ayrıca şahsi dünyasının dışında toplumdan haberdar bir şahsiyettir. Öyle ki toplumda meydana gelen doğal olaylar karşısında dinî-tasavvufî açıdan duruş sergileyen bir âlimdir. Bununla birlikte toplumda meydana gelen sosyal ve siyasî olaylar karşısında bilinçli bir tavır sergilemiştir. Bu buhranlar karşısında insanları bilgilendiren, birleştiren ve yardımsever bir kişilik profili ön plana çıkartmıştır. Bununla birlikte insanların dertlerini dinlemiş ve onlara yol göstermiş kerâmet sahibi bir sûfidir. Yukarıdaki bilgiler neticesinde Godişki'nin tasavvufî şahsiyetini şöyle detaylandırabiliriz:

Godişki'nin tasavvufî kişiliğinin oluşmasında Şeyh Alâeddin ve evlatlarının önemli bir yeri vardır. Vasîsi Şeyh Alâeddin'in yanında dinî ilimler ile beraber tarîkat âdâbı ve

erkânını öğrenmiştir. Bizzat Ohin Medresesi kültüründe yetişerek Şeyh Alâeddin'in sohbetlerinde bulunmuş, tasavvufî faaliyetlerine şahit olmuş ve bu alanda eserler yazarak kendisini kanıtlamış âşık bir sûfidir. Godişki'nin divanı incelendiğinde Şeyh Alâeddin'in sohbetlerinden ve tasavvufî faaliyetlerinden beslendiği görülmektedir. Bu beyitler tasavvufî şahsiyetinin anlaşılmasında bilgi içermektedir. Şeyh Alâeddin'in sohbetlerine ilişkin özlemini dile getirmiş olduğu “*Dilo Kanûn e Wekî Kanûn*” şiirinde geçen dizeleri şu şekildedir:

Dilo Oxîn mi nalandî dinerim şeh xuya naket
Wekî Mecnûn ku wenda ket li xwe Leyla di destê da

Dilo bîra te tê qet suhbeta sal û zemanê xweş
Ji bîr nakem qesem bîllah heta biçme axê da

Tezekkur ku dikem pêla kevin hesret hezar hesret
*Dikêşim can me erzanî ji destê xwe delalê da*¹³¹

Ohin'e bakıp da şahı görmemek beni inletti
Çölde Mecnunun Leylasını kaybetmesi gibi

Ey gönül o güzel günlerin sohbetini özlemez misin?
Allah'a yemin olsun ki toprağa girene dek asla unutmam

Geçen günleri binbir özlemle hatırlıyorum
O güzeli elimizden kaçırmakla can çekişiyorum

Yine divanında geçen *Ey Felek* şiirinde Şeyh Alâeddin'in sohbetleri ve teveccühlerinin kalplere şifa olduğunu belirterek şeyhinin kalplerini arındırdığını bir nevi tasfiye ettiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla divanına bakıldığında Molla Nurullah Godişki'nin tasavvufî altyapısının oluşmasında sohbetleri ve telkinleriyle Şeyh Alâeddin'in büyük pay sahibi olduğu görülmektedir:

¹³¹ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 29.

*Dîtina ava heyatê çûn ji destê me dila
Ma heta roja mematê hesreta min ax û ax*

*Suhbeta pîrê terîqê şafiye murdedilan
Pur fikir durr û eqîqê bar kir û çu ax û ax*

*Em ji bo tîra firaqê ba tefafûl bun hedef
Wey li halê iştîyâqe dil disojî ax û ax¹³²*

*Bulunan bu âb-ı hayat âleminde gitti ey gönül!
Hasretim ölüm gününe kaldı ah ah*

*Tarîkat Pîr'inin sohbeti ölü kalplerin şifasıydı
İnci ve akikleri çoğalttı ve yüklenip gitti ah ah*

*Biz firak okuna gafletle hedef olduk
Şu iştîyak sahiplerinin vay haline ki gönül yaralı ah ah*

Molla Nurullah Godişkî yukarıda ifade edildiği gibi çocukluğunu ve gençliğinin büyük bir bölümünü Ohin Medresesi¹³³ ve Dergâhı'nda geçirmiştir. Bu medresede zâhirî ilimlerin yanında tarîkat usulleri denilen istihâre yapma, rabîta-i şeyh yapmak, tevbe almak, mürşidin verdiği zikir telkinine ve nasihatlarına uymak; mürîdin tevbe niyetiyle gusûl abdesti alıp iki rekât namaz kıldıktan sonra seccadesinin üstünde oturup günahlarını hatırlayarak yirmi beş defa istiğfar çekmesi, daha sonra sekiz defa Fatiha okuyarak bunları Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ve tarîkat büyüklerinin ruhlarına bağışlaması gibi ritüeller uygulanmıştır.¹³⁴ Godişkî'nin içerisinde bulunduğu bu ortam onun tasavvufî şahsiyetini şekillendiren önemli bir unsur olmuştur.

Nakşibendî-Hâlidî tarîkat geleneğinde hatm-i hâcegân önemli bir yer tutmaktadır.¹³⁵ Tarîkattan olmayanların katılamadığı bu usul, hafî zikrin yapıldığı ve

¹³² Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 31.

¹³³ Ohin Medresesi'nin eski ve yeni binasına ait görseller için ekler kısmına bakınız.

¹³⁴ Gök, *Şeyh Mazhar Ohinî'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, 16.

¹³⁵ Reşat Öngören, "Hatm-i Hâcegân", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, XVI, 476-477.

silsile itibariyle Hz. Ebubekir'e dayanan sıddıkî bir yoldur.¹³⁶ Ohin Medresesi'nde namazlar ifa edildikten sonra hatm-i hâcegân yapılması gelenek haline gelmiş olup, Ohin meşâyihinin de yer almış olduğu silsile-i sâdât her gün okunmuştur. Çocukluğundan itibaren bu tarikat muhitinde büyüyen Godişki Nakşibendî-Hâlidî geleneğe bağlı kalmıştır. Oğlu Sefa Özdemir babasının her ikinci namazından sonra Nakşibendî silsilesini okuduğunu, hatm-i hâcegânı kendisine adet edindiğini ve bunu hiç terk etmediğini aktarmıştır.¹³⁷ Godişki bağlı olduğu Nakşibendî-Hâlidî tarikatın muhitini yakînen tanımış olmasındandır ki Anadolu'da vefat eden meşâyihin türbelerini ziyaret etmiş ve bu yolculuğu esnasında isimlerini kayıt altına alarak hislerini de aktardığı silsile-i zehebiye şiirini yazmıştır. Godişki; günahlarından nedâmet duymuş, Hz. Muhammed'i ve meşâyihî bağışlanması için Allah'a vesile kılmıştır. Binaenaleyh sâdâtı kiramın silsilesini belirtmiş olduğu kasidenin bir kısım beyitleri şöyledir:

Bi hakkı Mustafa key yâ ilahî

Bi Siddik û Selman hem ilahî

Bi hakkı Kâsim û Ca'fer ilahî

Bi Tayfur pîri Bistâmî ilahî

...

Bivî ustuni dîn hivâ semâi serî serbâziyânı ihtidâi

Alauddini xuyê fedlû u 'lâyî tabîbî derdî dil bûy ilahî

Bivî kehfâ emânî Karakûyî dîşâmîdâ ji bûdil vendâ bûyî

Delil bû şeyxi Mahmud râzi bûyî kûbûvî pîşibû hey yâ ilahî¹³⁸

Hz. Mustafa hakkı için ilahî

Siddik (Ebûbekir) hem Selman (Fârisî) hakkı için ilahî

Kâsim (ibn Muhammed) ve Ca'fer (Sâdık) hakkı için ilahî

Tayfur (Bâyezîdi) pîri Bistâmî hakkı için ilahî (bağışla)

¹³⁶ Hasan Kâmil Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2021, 296.

¹³⁷ Bu bilgiler Molla Nurullah Godişki'nin oğlu Sefa Özdemir ile 14/07/2023 tarihinde telefonla yapılan görüşmeden elde edilmiştir.

¹³⁸ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 94-95.

...

*Dinin sütunu, gökte parlayan hilali ve hidayet yolu yiğitlerinin başı
Yüksek faziletler sahibi gönül yarası tabibi Alaaddin hakkı için ilahî (bağışla)*

*Emin olanların sığınağı Karakoyî (Mahmud-i) Şam'da gönüller için kayboldu
Doğruluk delil oldu Şeyh Mahmud'a rıza göstermek mesleği ey ilahî (bağışla)*

Bakırhan'ın belirtmiş olduğuna göre Molla Nurullah, sâdâtı kirama gönülden bağlı bir sûfidir. Muhitine telkinde bulunurken Ohin meşâyihine karşı saygıda kusur etmemelerini, Ohin ile bağlarını koparmamalarını ayrıca meşâyihî ziyaret etmelerini, devamlı iletişim halinde olmalarını ve ihvan olarak görmelerini tembihlemiştir.¹³⁹

Godişki, Nakşibendî büyüklerine olan bağlılığını hayatına yansıttığı gibi şiirlerinde de dile getirmiştir. Öyle ki meşâyihî olan muhabbeti, tasavvufî şahsiyetinin oluşmasında temel teşkil etmektedir. Divanına bakıldığında birçok yerde değişik tarîkatlara mensub tarîkat büyüklerine mersiyeler yazıldığı görülmektedir. Şeyh Abdülbârî el-Kaşahî el-Kâdirî (k.s.) (ö. ?), Şeyh Muhammed Reşîd Hefîd el-Gavs el-Hizânî (k.s.) (ö. 1993), Şeyh Masum Hefîd el-Ustadu'l-Azam (k.s.) (ö. 1930), Şeyh Maruf bin Şeyh Fethullah (k.s.) (ö. ?), Şeyh Mâşuk bin Şeyh Masum (k.s.) (ö. 1975), Şeyh Taha Hefîd el-Ustadu'l-Azim (k.s.) (ö. ?), Şeyh Muhammed Sıddîk et-Tilanî (k.s.) (ö. 1979), Şeyh Muhammed Halid (k.s.), Şeyh Alâeddin (k.s.), Şeyh Abdurrezzak (k.s.) (ö. 1980), Şeyh Saffetullah (k.s.) (ö. 1989), Şeyh Mazhar (k.s.), Şeyh Nureddîn bin Şeyh Abdülbârî el-Kaşahî el-Kâdirî (k.s.) (ö. 1851), Şeyh Şefîk el-Kerrabûyî min Sulaletî'l-Kadirîyetî el-Kirâm (k.s.) (ö. 1970) ve Şeyh Muhammed Zeynelabidin (k.s.) (ö. 1940) gibi tarîkat meşâyihî hakkında yazdığı mersiyeleri bulunmaktadır.¹⁴⁰ Divanında geçen bir şiirde Nakşibendî-Hâlidî meşâyihinin Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî'den itibaren Ohin meşâyihî silsilesine kadar vefat tarihlerini vezin halinde ebced hesabına göre kaleme almıştır. Godişki şiirine mısraların başında hicrî tarih belirttikten sonra başlamaktadır. Bahsi geçen şiirin bir kısmı şöyledir:

“(۱۲۴۲) Mücedded kutbi irşâdi kişef Mevlânâ Xâlid çu

Hezar u du sed u çil u dudu buri hicrânê

¹³⁹ Bu bilgi Molla Nurullah Godişki'nin torunu Cihat Bakırhan ile 07/08/2023 tarihinde Bitlis'te yapılan mülakattan elde edilmiştir.

¹⁴⁰ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 29-83.

(١٢٦٧) *Di salâ elfu du sed şist u heftan Seyyidi Taha*
Bi sataxê ji vi dñnyayê dur hilda bi a 'dnani

...

(١٤١٠) *Hezer û çarsed û deh hicreta xeyri 'l-beşer borî*
Ku bar kir Sefwetullah bal eb û cedê di nûranî”¹⁴¹

(1242) *Îrşadın mücedded kutbu Mevlânâ Hâlid gitti*
Bin iki yüz kırk iki senesinde hicrana gömüldü

(1267) *Seyyid Tâhâ bin iki yüz altmış yedi senesinde*
Yatağını koydu dñnyadan uzak Adn cennetine

...

(1410) *Bin dört yüz on senesinde hayırlı insanın hicreti oldu*
Saffetullah göç etti, yeri nûrânî idi

Godişkî'nin Nakşibendî büyüklerine olan muhabbetini, saygısını ve sâdâta olan bağlılığını Allah'a tevessül kılarak aktardığı görülmektedir. Onun tasavvuf anlayışının temelinde muhabbet yatmaktadır. Onun için aşk, mâsivânın ve nefsin kötülüklerine karşı tutunduğu kalesidir. Divanına bakıldığında tarikat muhitine olan ilgisini görmek mümkündür. Nakşî büyükler için yazmış olduğu silsilenin bir kısım beyitleri şöyledir:

Bi heqqê Mustefa key ya ilahî, bi Seddîq û bi Selman ilahî
Bi heqqê Qasim û Ce'fer ilahî, bi Teyfûr pîrê Bestamî ilahî

...

Bi Şahê Neqşebendî pîrê pîran, Behauiddîn şahê ser emîran
'Elauddînê 'Ettârê şehîran û hem Ye 'qûbê Çerxîyan ilahî

¹⁴¹ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 84.

Bi wî xwace ‘Ubeydullahê Ehrar, Muhemmed Zahidê dil gencê esrar
Bi wî Derwêş Muhemmed fexri exyârê, Bi ‘Ebdilbaqî Xwacegî ilahî¹⁴²

Hz. Mustafa’nın hakkı ile ilahî, Ebû Bekr es-Sıddîk ve Selmân ile ilahî
Kâsım b. Muhammed ve Ca’fer es-Sâdık’ın hakkı ile Bâyezîd-i Bistâmî’nin hakkı
ile ilahî

...

Pîrlerin pîri Şâh-ı Nakşibendî, Emir başlarının Şâh-ı Bahâeddin
Meşhur Alâeddin Attâr, Hem Ya’kûb-i Çerhî ilahî (hakkı ile)

Hâce-i Ubeydullah Ahrâr, Gönül sırlarının genci Muhammed Zâhid (hakkı ile)
Derviş Muhammed fahrî ahyâr, Hoca Abdalbaki billah (hakki ile bağışla)

Hayatı boyunca sağlık problemleri nedeniyle türlü sıkıntılar yaşamıştır. Hz. Muhammed’e (s.a.v.) duyduğu sevgi ve muhabbeti sayesinde kronikleşmiş sağlık sorunlarının üstesinden gelmiştir. Bir nevi beslemiş olduğu muhabbet ve aşkın tecellisiyle naatlar kaleme alarak sükûnet bulmuştur.

Yaşadığı sıkıntılara ve hastalıklara rağmen Hz. Peygamber’e olan sevgisini mısralarına aktarmaya devam etmiştir. Hz. Peygamber sevgisinin bir tecellîsi olacaktır ki onu rüyasında gördüğünü aktarmıştır. Şeyh Fethullah Ayte Molla Nurullah’ın son demlerinde çok hastalandığını, vücudunda şişmelerin oluştuğunu ve acılar çektiğini görmüş; vefatından birkaç ay önce ziyaretine giderken kendisini çok sevinçli ve muhabbet canlısı gördüğünü, ahvalini sorduğunda kendisinin bir rüya gördüğünü, rüyasında seydası Şeyh Muhammed Halid’in kızgın bir şekilde kendisine doğru geldiğini ve ona; “*Neredesin, sabahtan beridir seni arıyoruz. Resulullah seni çağırıyor*” dediğini, kendisine işaret edildiği gibi Resulullah’ın olduğu odaya girdiğini, Resulullah’ın sedirde oturduğunu ancak mübarek yüzünü göremeyecek kadar parlak olduğunu, yanına gidip yalın ayaklarını öpüp yüzüne sürdüğünü, sonra peygambere yazmış olduğu naatları Hz. Peygamber’in teker teker sorduğunu ve kendisinin her seferinde “*evet ben yazdım Ya*

¹⁴² Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 94-95.

Resulullah!” dediğini, Hz. Peygamber’in de her cevabından sonra “*ehsente*” dediğini, en son olarak kendisine “*Hezar Zozan*” methiyesini sorduğunda yine Hz. Peygamber’e kendisinin yazdığını iletince peygamberin “*ehsente, ehsente, ehsente!*” diyerek cevap verdiğini, bu şekilde üç defa arka arkaya rüya gördüğünü ve Şeyh Muhammed Halid’in kendisini Resulullah’a gönderdiğini aktarmıştır.¹⁴³

Molla Nurullah Godişki’nin gördüğü ve aktarmış olduğu rüyası sûfilerin rüya konusunda belirttikleri şekilde kerâmetler içermektedir. Hz. Peygamber övgüsüne mazhar olduğu “*Hezar Zozan*” methiyesi günümüzde Doğu ve Güneydoğu medreselerinin neredeyse tamamında cuma akşamları okunmaktadır. Methiyenin bir kısmını aktarırsak şöyledir:

Hezar zozan bi qurban bin
Ji bo tayba Resûlillah,
Medîne xweş Medîne
Barekellah bo Resûlillah.

Medîne cenneta dunya
Medîne cenneta ‘uqba
Gelek şîn û gelek ‘ulya
Xweşa cayê Resûlillah

Medîne bax û bustan e
Medîne rehet a can e
Medîne rewh û reyhan e
Cihê rewha Resûlillah

Qedemgaha peyember ew
Mekanan cumle serwer ew
Be bal Beytê ve rehber ew
*Muqaddes kir Resûlillah.*¹⁴⁴

¹⁴³ Bu bilgi Şeyh Fethullah Ayte ile 10/08/2023 tarihinde Ohin/Koyunlu köyünde yapılan mülakattan elde edilmiştir.

¹⁴⁴ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 15-16.

...

*Binlerce yayla kurban olsun
Resulullah'ın esenlik şehrine,
Medine güzel Medine
Mübarek oldu Resûlullah ile*

*Medine dünyanın cenneti
Medine ukbânın cenneti,
Yemyeşil ve yücedir
Resûlullah'ın ruhaniyetinin yeri*

*Medine bağ ve bostandır
Medine ruhların rahata erdiği
Medine esintilerin, reyhan kokusunun
Resûlullah'ın ruhaniyetidir*

*Habercinin ayak bastığı
Mekânların en yüce yeri
Rehber olan Beytullah'ı
Mukaddes kıldı Resûlullah*

Godişki'nin tasavvufî yönü aktarılırken sosyal muhitindeki konumundan da bahsetmek gerekir. Çünkü çevresinde sevilen ve muteber bir âlimdir. Çevresine son derece duyarlı ve sorunlara karşı dinî-tasavvufî açıdan çözüm odaklı olan çok yönlü bir şahsiyettir. Döneminde meydana gelen sosyal ve siyasî buhranların topluma etkilerine karşı duygu ve düşüncelerini dile getirerek hassasiyetini ve duyarlılığını göstermiştir.

Molla Nurullah Godişki, doğal hadiseler ve toplumun yaşadığı sıkıntılara duyarsız kalmamıştır. İnsanların durumuna merhamet ve şefkat gözüyle bakmıştır. Onun için dünya bir ölüm dergâhıdır. Dünyada her şey fânidir. Nice kara gözlü insanı toprağında barındırır. Dünyanın dili dost, gönlü ise düşman gibidir. Bundan dolayı döneminin gelişen doğal olaylarına karşı toplumun ahvaline vâkıf olduğu görülmektedir. Molla Nurullah Godişki'nin Van çevresinde meydana gelen deprem sonrasında toplumsal afetlere karşı

duyarlı olduğunun bir göstergesi olarak insanların düştüğü durumu gözlemlediği, üzüntüsünü ve kederli oluşunu dile getirdiği görülmektedir. Bu durumdan “Erdheja Muradîye û Çaldiranê” mersiyesinde şu şekilde bahsedilmektedir:

*Dunya ye çerx û lewleb e ey wax dinê mala minê
Dolab û fetl û meqleb e bê bext e wax derdê dine*

*Tım tım bi xedr û hîle ye qellaş e ma bê qible ye
Karê wî sef’û sîlle ye weyla li Wanê hatî*

*Dev dost e lê dil dijmin e dil kafîr e dev mu’min e
Qet rahatî têda tune lew dergêh e bo mirinê*

*Sed heyf telef kir wî gelek pur veşirand çehvêd belek
Wî sermîyan zalim felek lew ax û ax tê gotinê*

*Heywax Muradî û Çaldiran Ercîş Dîyadîn a giran
Wan nazikê nêzikî wan derdê giran ku ketinê¹⁴⁵*

*Dünya ki çark gibi alaya alıyor eyvah ki pek yazık oldu
İnsanın başına hileler getirir ne bahtsız şeydir*

*Dünyanın işleri hiledir, kalles gibi başına dolap çevirir, kiblesi yoktur
İnsana daima sille vurur gibi dert verir, Van’dan gelenlerin de Allah yardımcısı
olsun*

*Dünyanın ağzı dost konuşur, gönlü düşmandır; gönlü kâfir, dili de mü’mindir
Dünyada rahatlıkta yoktur burası ölüm için dergâhıdır
Yüzlerce kez yazıklar olsun ki çoğu kişiyi telef etti, çok siyah gözleri sakladı
kendinde
Zalim feleğin sermayesi de telef etti eyvah ve eyvah söylenilir*

¹⁴⁵ Godişkî, Dîvân-ı Nûrî, 81.

*Eyvah ki Murat ve Çaldıran, Erciş, Diyadin ağır
Bu nazik nazenin yerler de ağır dertler yüklendi*

Ayrıca Molla Nurullah Godişki, dönemin yöneticilerinden olan Adnan Menderes'in adaletli ve merhametli vasıflarından bahsetmektedir. Adnan Menderes'in topluma olan faydasını, Hz. Ömer misâli adil bir yönetici oluşunu, ölümünden sonra yaşamış olduğu hüznü manzum olarak aktardığı görülmektedir. Bununla birlikte döneminde meydana gelen bütün olaylara karşı duyarlı olduğu ve hassasiyetle yaklaştığı görülmektedir. Bu konuda Molla Nurullah Godişki'nin şahsiyetinin insanlara örnek teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda yazmış olduğu "Ednan Menderes" mersiyesinde şöyle geçmektedir:

*Hem da wezîfe ehlê dîn ned'hişt feqîr û bê mu'în
Yê pur belengaz ba yeqîn rê vedikir lê Menderes*

*İhyaê kir 'edla Omer şûlan dikir pur mu'teber
Kes nedişê ji heqqê be der di ehda 'edla Menderes*

*Da wî sinimmar û Ebû Geylan çewan ew jî we bû
Mehkûmê îhsana xwe bû sed heyf û heywax Menderes*

*Nûrî tu nankorî meke bîra xwe bîn Quran veke
Pur lê bixwûn û hedyê ke hem fatihe bo Menderes¹⁴⁶*

*Menderes, hem din ehlini vazîfe verip fakir ve yardımsız koymaz
Hem de çok miskin olanlara yakîn yol açardı*

*Menderes mescidlerin, şehirlerin ve köylerin elektriğini
Sanki gökyüzündeki yıldızlar gibi taktı*

*Hz. Ömer'in adaletini ihya etti, işçilere itibar verdi
Menderes'in adaletine ve sözlerine kimse akıl erdiremez*

¹⁴⁶ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 81.

*Sinimmar ve Ebu Geylan'ın akıbeti nasılsa onun da öyle oldu
İhsanlarının mahkûmu oldu, yüzlerce defa yazık ve eyvah Menderes*

*Ey Nûrî! Nankörlük etme, hatırına Kur'ân aç
Menderes için çok oku hem de Fatiha hediye et¹⁴⁷*

Godişki, yaşamı boyunca insanların sevgi ve saygısını kazanmış olan Molla Nurullah Godişki, çevre insanı tarafından sözlerine itimat edilmiş bir âlimdir. Gerek imam-hatipken gerekse emeklilik zamanlarında dünyevî veya uhrevî konularda kendisine başvurulmuştur. Bakırhan ve Molla Abdurrahman; Molla Nurullah Godişki'nin irşâd esnasında insanlara sevgi ve merhametle yaklaştığını, şeriatın gereklerine göre hareket ettiğini, hazır cevaplı ve nüktedan bir âlim olduğunu aktarmışlardır.¹⁴⁸

Hem ilmî hem de tasavvufî bakış açısı dolayısıyla halkın teveccüh gösterdiği bir şahsiyet olmuştur. Özdemir'in belirttiğine göre Molla Nurullah Godişki'nin imamlık ve müderrislik yaptığı dönemde halkın âlimlere bakışı farklıydı. Yaşanılan her türlü problemlerde ilk danışılan kişiler, kendisini kanıtlamış âlimler olurdu. Öyle ki babasına danışmak üzere yanına gelmiş insanlara şahit olduğunu, sorunlara karşı tavrının net olduğunu, bildiği doğrudan taviz vermediğini, her türlü konuda kimseye minnet etmediğini, Allah'ı gücendirmektense insanları gücendirmeyi yeğlediğini, hiçbir tarafa meyletmeden tüm danışanlara karşı adaletle hükmettiğini, verdiği hükümlerde ekseriyetle isabet ettiğini, bunun yanında insanlarla ilişkisinin çok iyi olduğunu, hatta emekli olduktan sonra bile günde en az üç-dört grup insanın kendisini ziyaret edip sorunlarını danıştığını, bu durumun hastalanıp güçten düştüğü zamana kadar devam ettiğini dile getirmiştir.¹⁴⁹

İnsanları birleştirmiş ve birbirlerine karşı merhamet etmelerini tavsiye etmiştir. Oğlu Bakırhan, şehirde kötülüğü ile tanınmış olan bir ölünün arkasından rahmet okunmayıp eleştirildiğini duyduğunda yanlış yapıldığına dair cevap vermiş, Müslüman olan her ölünün arkasından rahmet okunmasını tavsiye etmiş, rahmetin Allah'a ait

¹⁴⁷ Kardaş, "Muşlu Şâir Nûrî'nin Adnan Menderes'e Yazdığı Kürtçe Mersiyeler" 9-16.

¹⁴⁸ Bu bilgiler Molla Nurullah Godişki'nin torunu Cihat Bakırhan ile 07/09/2023 tarihinde Bitlis/Tatvan'da yapılan mülakattan ve Molla Nurullah Godişki'nin talebesi Molla Abdurrahman ile 17/09/2023 tarihinde yapılan telefon görüşmesinden elde edilmiştir.

¹⁴⁹ Bu bilgi Molla Nurullah Godişki'nin oğlu Sefa Özdemir ile 14/07/2023 tarihinde yapılan telefonla görüşmeden elde edilmiştir.

olduğunu ve Allah'a bırakılmasını telkin etmiştir. Ayrıca insanların akraba bağlarını koparmamalarını, kendilerine küs olan akrabaya sırt çevirmemelerini; sıla-i rahim yapılmasını, insanları sevmelerini, sâdâtı kiramı ziyaret etmelerini, mürşidlere bağlı kalmalarını ve onların izinden gitmelerini tavsiye ettiğini aktarmıştır.¹⁵⁰

Godişki, kanaatkâr bir kişiliğe de sahiptir. Dünya malına tamah etmemiş, varislerine kütüphanesinde bulunan kitaplarından başka bir miras bırakmamış, mâsivâyâ değer vermemiştir. Resmî imam-hatip olarak atanmadan önceki yaşantısında da insanların verdikleri zekât ve fitreleri kabul etmemiş, insanların kanaatkâr davranmalarını ve zâhidâne bir yaşantı geçirmelerini tavsiye etmiştir. Torunu Bakırhan'ın belirtmiş olduğuna göre dedesinin, ziyarete gelip kendisine danışan insanların verdikleri yardımları kabul etmemiş, bilakis cömertçe davranarak misafirleri güzelce ağırlayıp yol harçlığı vermiştir.¹⁵¹

Molla Nurullah Godişki tasavvuf yolunu takip eden, hayatını İslâmî kaidelere göre sürdürmüş biri olarak mânevî kerâmetler göstermiştir. Bizzat vefatına kadar yanında kalmış olan oğlu Muhsin Bakırhan'ın belirttiğine göre kendisinin bir gün çarşıdan döndüğü esnada babası Molla Nurullah'ın kendisine çarşıda herhangi bir anormallik olup olmadığını sorduğunu, bir değişiklik olmadığına dair cevap verdiğini, babasının Mele Mürsel¹⁵² ailesinin kötü yolda olduklarını, konuşmalarıyla insanları kışkırttıklarını belirttikten bir gün sonrasında Tatvan sahilinde bir gencin öldürüldüğü haberini aldıklarını, bunun mânevî bir kerâmet göstergesi olduğunu aktarmıştır.¹⁵³

Godişki'nin kerâmetleri genelde çevre insanların türlü olaylarda kendisine danışarak tavsiyelerini almaları sonucunda gerçekleşmiştir. Oğlu Bakırhan Mahmut adında akrabalarından birinin babasını ziyarete geldiğini, husûmetli olduğu kişilerle sorun yaşadığını, bu durumdan muzdarip olduğunu bildirmiş, babasının kendisine sabretmesini zamanı geldiğinde zengin olacağını ve karşı tarafın da fakir düşeceğini, bu konuda

¹⁵⁰ Bu bilgi Molla Nurullah Godişki'nin oğlu Molla Muhsin Bakırhan ile 09/08/2023 tarihinde Bitlis/Tatvan'da yapılan mülakattan elde edilmiştir.

¹⁵¹ Bu bilgi Molla Nurullah Godişki'nin torunu Cihat Bakırhan ile 07/09/2023 tarihinde Bitlis/Tatvan'da yapılan mülakattan elde edilmiştir.

¹⁵² Anlatılan olayda adı geçen Mele Mürsel ailesi Tatvan'da yaşamış olan bir sülale ismidir. Bitlis'in Tatvan ilçesi küçük yerleşim yeri olmasından dolayı aileler birbirlerini tanımaktadır. Bundan ötürü aileler birbirlerinin ahvâline hakîmdirler.

¹⁵³ Bu bilgi Molla Nurullah Godişki'nin oğlu Molla Muhsin Bakırhan ile 09/08/2023 tarihinde Bitlis/Tatvan'da yapılan mülakattan elde edilmiştir.

Allah'tan uzaklaşmaması ve istikâmetten şaşmaması gerektiğini irşâd ettikten belirli bir zaman sonra olayın aynen vuku bulduğunu ancak Muhmut'un yoldan saptığını aktarmıştır.¹⁵⁴

Yine oğlu Muhsin Bakırhan'nın belirtmiş olduğuna göre Ramazan ayında bir gün iftar sofrasını kurduklarını, Molla Nurullah'ın yemeği çok getirmelerini ve misafirlerin geleceğini aniden söylemiş fakat kimseyi çağırmadıklarını, herhangi bir misafirin geleceğini bilmediklerini, yirmi dakika geçmeden dört kişinin kapıyı çaldığını, sofraya gelip oturduklarını, yemeklerini yiyip namaz kıldıktan sonra gittiklerini, kendilerini şaşkınlık içerisinde izlediklerini ve kim olduklarını hâlen bilmediklerini aktarmıştır.¹⁵⁵

2.2. MOLLA NURULLAH GODİŞKÎ'NİN İLAHÎ AŞK ANLAYIŞI

2.2.1. Aşk ve Aşkın Çeşitleri

Arapça aslı ışk olan aşk kavramı sözlükte “şiddetli ve aşırı sevgi; bir kişinin kendisini tamamıyla sevdiğine vermesi, mâşukundan başka güzel görmeyecek kadar ona düşkün olması” mânasına gelmektedir.¹⁵⁶

Hakîkî aşk insanın Allah ile olan muhabbetidir. İnsana gerçek sevgiyi tattıran duygu aşkullahtır. Nitekim bazı âlimler, dünyadaki şeylerden lezzet alanlar Allah sevgisi ve O'nu zikretmenin muhabbetinden daha lezzet veren şeylerden tat almamışlardır.¹⁵⁷

Kur'ân-ı Kerîm'de insana Allah'ın, peygamberin ve cihat edenlerin sevgisini dünyalık her şeyden üstün tutulması gerektiğini vurgulayan ayetler mevcuttur.¹⁵⁸

Mutasavvıfların şiirlerinde kullanmış oldukları konulardan biri de aşktır. Aşk konusunu değişik semboller kullanarak tasvir etmişlerdir. Mâsivâdaki aşk; mecâzi aşk olup ilahî aşk için bir köprü konumundadır. Bu durum bazen bilinmeyen bir mâşuk olup dilber olarak karşımıza çıkarken bazen de yaratıcının cemâl sıfatlarının kendisinde zuhur

¹⁵⁴ Bu bilgi Molla Nurullah Godişkî'nin oğlu Molla Muhsin Bakırhan ile 09/08/2023 tarihinde Bitlis/Tatvan'da yapılan mülakattan elde edilmiştir.

¹⁵⁵ Bu bilgi Molla Nurullah Godişkî'nin oğlu Molla Muhsin Bakırhan ile 09/08/2023 tarihinde Bitlis/Tatvan'da yapılan mülakattan elde edilmiştir.

¹⁵⁶ Süleyman Uludağ, “Aşk”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, IV, 11.

¹⁵⁷ İbn Fûrek, *El-İbâne An Turuki'l-Kâsîdîn-Tasavvuf Istılahları*-, (Çev.: Ahmet Yıldırım, Abdülgaffar Aslan), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2014, 164.

¹⁵⁸ Tevbe: 9/24.

ettiği mürşid-i kâmil olarak tasavvur edilmektedir. Molla Nurullah Godişki'nin eserlerine bakıldığında aşkın çeşitlerini görmek mümkündür. Onun tasavvufî düşüncesinin temelinde ilahî aşkın var olduğu görülmektedir.

'İşq lazim e li hemyan hebî

We ger çi Rebê cümle bî

Lew 'aşıqê nûra xwe bî

Hetta mutîmmê bê gotinê¹⁵⁹

Aşk lazımdır tüm (varlığın) oluşması için

Tüm kâinatın Rabbi olsa bile

Nuruna âşık olman gerekir

Taki varlık âlemi olduğu söylenene kadar (kıyamet kopana kadar)

Yukarıdaki beyitlere bakıldığında her varlıkta lazım olan şey aşktır. İnsanın Rabbi bir olsa da her varlığın içindeki nuruna âşık olup tamamlanması gerekir. Bu ilahî aşkın yansıması olan nurdur. Kişi bu ilahî aşkın sırrına erinceye değin arayışını sürdürmelidir. Dolayısıyla kalpte vuku bulacak aşkın ebedî olması gerekmektedir. Görüldüğü gibi aşk onun için var olmanın gerekçesidir. Başta divanı olmak üzere diğer eserleri incelendiğinde aşk türlerini görmek mümkündür. Bunlardan başlıcaları ezeli aşk, mecâzi aşk ve ilahî aşktır.

Divanında geçen “*Ey Bilbila bi Ah û Fixan, Ey dil Bike Fîzar û Nal, Ya Rabbena, Ax İlahi, Revandî Dil ji Min We, Ey Dilbera Nazikbeden, Ey Nazîdara Her Dilan, Ey Dilbera Şemsî Zuhûr*” gibi başlıca şiirlerde ilahî aşk konularından söz edilmektedir.

2.2.1.1. Ezeli Aşk

Ezeli aşk nazariyesi tasavvufta ilahî aşk kavramının gelişmesine yol açan konulardan biridir. Bu düşüncenin ortaya çıkış zamanı tasavvuf şiirlerinin çıkışından öncelere uzanmaktadır. Takribi 9. yüzyılda oluşmuştur.¹⁶⁰ Mutasavvıflar “*Rabbin Âdemoğulları'ndan -onların sırtlarından- zürriyetlerini alıp bunları kendileri hakkındaki*

¹⁵⁹ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 194.

¹⁶⁰ Sıtkı Nazik, “Divan’ından Hareketle Yunus Emre’nin Ezeli Aşk Konusuna Bakışı”, *KÜLLİYAT Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, (21), 2024, 117-132.

*şu sözleşmeye şahit tutmuştı: Ben sizin rabbiniz değil miyim? “Elbette öyle! Tanıklık ederiz” dediler.*¹⁶¹” mealindeki ayetin tefsirinde aşk-ı ezeli konusunu gündeme getirmiş, bu sözleşmeyi (mîsâk) aşk sözleşmesi saymışlardır.¹⁶²

Ezeli aşk konusunu ilk olarak dile getirenler Hallâc-ı Mansûr (ö. 922) ve Cüneyd-i Bağdâdî’dir. Ancak bu iki mutasavvıf insanın yaratıcıya olan sevgi ve aşkının geçmişini mîsâk gününe dayandırmışlarsa da bu konuda hiçbiri ezeli aşk tabirini kullanmamıştır.¹⁶³ Özellikle Ahmed el-Gazzâlî (ö. 1126) ve Horasanlı sûfîler 11. yüzyıldan sonra mîsâk konusunu eserlerinde yansıtmışlar, aşkullahı ezeli aşk olarak adlandırmışlardır.¹⁶⁴

Yaratıcının “*Ben sizin Rabbiniz değil miyim?*”¹⁶⁵ sualine karşın bütün ruhların “belî” diyerek cevap vermeleri bezm-i elest meclisinde içilen ezeli aşktır. Elest bezmi, ruhların dünyaya gelmeden önce yaratıcı ile kurdukları ahit ve diyalogdur. İnsanların Allah’ın bir olduğunu ikrâr, rabliğini tasdik ettikleri ahitleşmenin yapıldığı toplantı olduğu gibi Allah ile insanlar arasındaki yaratılış öncesine dayanan sözleşmeyi (mîsâk) ve ilişkiyi sembolize etmektedir.¹⁶⁶

Ezeli aşk, Allah’ın ve mümkinat arasındaki karşılıklı muhabbetir. Aşk, yaratıcının Cemâl sıfatının gönülde tecellisidir. Allah, âleme aşk ile tecellî etmektedir. Kâinatta Allah’ın Cemâl sıfatı gereği de güzellik hâsıl olmaktadır. Bu yüzden Cemâl-i Mutlak sonucu âlem yaratılmıştır.¹⁶⁷ Tasavvufta ruhların hatta kâinatın yaratılışı hususu aşk unsuruyla açıklanmaktadır. Fakî-yi Teyrân’ın “*Hub rêti canê beşer e, sewda ji mêjiye wî firî*”¹⁶⁸ sözleriyle ruha muhabbet (aşk) akıtılmış demektir. Aşk, ervâh âleminde vâcibu’l-mutlaka verilen ahittir. Bezm-i elest meclisinde yaratıcıya verilen âşıklık sözleri de tevhitir.

Bütün ruhlar ezelde yaratıcıya tevhid sözü vermiştir. Nitekim Molla Cezerî’nin, “*Ji ezel yek cîhetî daye Melê*”¹⁶⁹ sözleriyle anlattığı ezelde yapılan ahittir. Molla Nurullah

¹⁶¹ A’raf: 7/172.

¹⁶² Osman Nuri Karadayı, *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Tasavvuf*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2022, 302.

¹⁶³ Nazik, “Divan’ından Hareketle Yunus Emre’nin Ezeli Aşk Konusuna Bakışı”, 118.

¹⁶⁴ Karadayı, *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Tasavvuf*, 302-303.

¹⁶⁵ A’raf: 7/172.

¹⁶⁶ Kenan Bozkurt, “Bâkî’nin Şiirlerinde Tasavvuf, Aşkın Ezeli Boyutu ve Güzellik”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (54), 2017, 22-35.

¹⁶⁷ Bk. Süleyman Uludağ, “Cemâl”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, VII, 296.

¹⁶⁸ Teyran, *Divan*, 74.

¹⁶⁹ Melâyê Cizîrî, *Dîvân*, (Çev.: İlhami Sıdar), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2018, 53.

Godişkî için aşk bezm-i elestte içilen tevhid şerbetidir. Ona göre elest bezminde içilen bâde ezeli aşktır. Aşkın kökeni ervâh âlemine, ezele dayanır. İnsan dünyaya gönderilmesiyle müebbet bir sürgün içerisinde vuslat hasretiyle yanmaktadır. Molla Cezerî, “*Em qedîm bade dinoşin ji tuhûr/Lew muqîm mest û xumar û teles in*”¹⁷⁰ sözleriyle ilahî sarhoşluğun sebebi olarak ezelde içilen şarabı göstermektedir. Godişkî’ye göre de bâde-i elest ile sarhoş olmanın bir neticesi olarak insan dünyada elem ve acı çekmektedir. Bu aşk sarhoşluğunun ızdırabı ancak firkatin son bulmasıyla yani Cemâl-i Mutlak’a ulaşmakla son bulur. Şayet felek fırsat verip yüreğimizdeki hicâb kalksa insanın aşk sarhoşluğunun sebebi de ortadan kalkmış olacaktır:

Şerbeta mihneta muhbet me noşî bû di ewil da
Ji lew ev sûz û ev hurqet muebbet ma di nêv dil da
Eger tali ‘bida furset hicabê me ji ber hilda
*Nişanda dê me ev zehmet ji ber barê dile kul da*¹⁷¹

Aşk (muhabbet) belasının şerbetini biz ezelden içmişiz
Yüreğimizdeki bu acı ve elemün müebbet olması bundandır
Şayet felek fırsat verseydi ve yüreğimizdeki perdeyi kaldırabilseydik
Yaralı yüreğin yükünün ağırlığını ona gösterecektik

2.2.1.2. Mecazî Aşk

Tasavvufta aşk, ilahî aşk ve beşerî aşk olmak üzere iki mânada kullanılmış, ilahî aşka genellikle “hakîkî aşk”, beşerî olan aşka da “mecazî aşk” ve yahut “uzrî aşk” denilmiştir.¹⁷² Kul-Allah ilişkisi bakımından insanın Allah’a olan muhabbeti hakîkî, Allah dışında kalan şeylere olan muhabbeti ise mecazî bir anlam ifade etmektedir.¹⁷³ Ayrıca mecazî aşk, aşk-ı miyân (aracı aşk) ve aşk-ı nerdbân (hakiki aşk merdiveni) olarak adlandırılır. En başta insan olmak üzere her şeyde Allah’ın güzellikleri tecellî ettiğinden samimi bir şekilde maddî varlıklara yönelen aşkın, âşığını Allah’a erdirmemesi

¹⁷⁰ Cizîrî, *Dîvân*, 201.

¹⁷¹ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 206.

¹⁷² Uludağ, “Aşk”, *DİA*, IV, 11.

¹⁷³ Osman Nuri Karadayı, “Mecazî Aşktan İlahî Aşka Geçişin Bir İfadesi Olarak “Leylâsız Mecnûn Olmak”, Mustafa Başkan ve Muhammet Emin Efe (Ed.), *Mecazden Hakikate Aşk*, (ss. 225-244), Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul 2022.

düşünülemez.¹⁷⁴ Tasavvufta aşk, nefsâni duygular dışında ruha hitap ettiği sürece anlam kazanır. İlâhî aşk yolculuğunda mecazî aşk, bir nevi köprü mahiyetinde olup, Allah’a yakınlaştıran sebeptir.

Mecazî aşk, tasavvuf literatürüne 10. yüzyıldan sonra sembolik dil üzerinden dahil olmuştur. Ancak tasavvufta beşerin beşere karşı olan aşkını ifade eden mecazî aşk sûfîler tarafından hoş karşılanmamıştır. Yalnız beşerî aşkın insanı ilahî aşka yakınlaştırması söz konusu olduğundan zaman içerisinde sûfîler arasında değer kazanmıştır. Özellikle 11. asırdan itibaren mecazî aşk konusu, mutasavvıf şair ve yazarlar tarafından eskisinden daha fazla eserlerinde işlenmiştir. Ahmed el-Gazzâlî’nin *Sevânih*’i ve Aynükdât el-Hemedânî’nin (ö. 1131) *Levâih* adlı eserinde sembolik dil kullanılarak ilahî aşk anlatılmıştır.¹⁷⁵

Mecazî aşk, geçici sûrette oluşur. Nihai amaç ilahî nurlara vasıl olmak, fenâfillâh makamına erkmektir. Şehvet ve nefsâni duygular içermeyen mecazî aşk tasavvufta câiz görülmüş, hakikî aşka götüren bir köprü olacak şekilde sembolize edilmiştir. Nitekim “*Tertemiz bir aşkla birine tutulan ve bu aşkını açıklamaya bile cesaret edemeden bu sevgiyle ölen, şehid olarak ölmüş sayılır.*” hadisi bu konuya delil olarak gösterilmiştir.¹⁷⁶

Ruhlar bu dünyada aslî vatanından ayrı düşmüştür. Dünyada iken ilahî aşk ervâh için varılacak menzildir. Âşık dünyada yaratıcının nûr-ı Cemâl tecellisini gördüğünde hasretini onunla giderir. Bazen bu nûr bir mürşidin veya dilberin (kadın) cemâlinde zuhur eder. Mecazî bir aşkın doğmasına sebep olur. Mecâz aşkta ilahî aşk için bir vâsıta görevi görür. Molla Nurullah Godişki, yaratıcının Cemâl sıfatlarının tecellî ettiği mürşidine âşık bir mürittir. Onun için mâşûk, Allah’ın güzel sıfatlarının kendisinde zuhur ettiği mürşidi, mahbubudur. Aşk ilahî nûrun sırlarıyla doludur. Bu sırlara vâkıf olanlar ise kemâle ermiş ruhlardır. Godişki’ye göre de mürşitte Allah’ın sonsuz nûru (Lâyezal) zuhur eder. Bu nûr ilahî aşk sülûkunda Cemâl-i Mutlak sırlarını barındırır. Cemâle iştiyâk söz konusu olur. Godişki’nin isteği insân-ı kâmil olan Şeyh Alâeddin’de tecellî eden ilahî nûra gark olmaktır:

¹⁷⁴ Sevdâ Aktulga Gürbüz, “Küllî Aşkın Merkezinde Mecâzî Aşkın Simge Olması: Mevlânâ Örneği”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11 (4), 2022, 2122-2137.

¹⁷⁵ Karadayı, *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Tasavvuf*, 351-352.

¹⁷⁶ Karadayı, *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Tasavvuf*, 353.

*Dibêjim her delal î tu, qesem billah min mehbûb î
 Ji nûra layezalî tû, di dunyâê min metlûb î
 Li ser setha me'alî tû, 'Elaê Fethî mensûb î
 Li ser ûca kemal î tu, bi her wechê tu merxûb î¹⁷⁷*

*Daima senin güzel olduğunu söylerim, Allah'a yeminler olsun ki mahbubum
 sensin
 Sen Lâyezal (sonsuz nûr) Allah'ın nurusun, dünyada da isteğim sensin
 Sen yüce olan sırrın üstündesin, nisbetin Şeyh Fethullah'a olan Alaaddin'sin
 Sen kemâlin zirvesindesin, her yönüyle rağbet edilensin*

Îlâhî aşka ulaşmayı hedefleyen âşık, tarîk-i aşk içerisinde gelenek haline gelen bir mürşide intisabı ile oluşur. Molla Nurullah Godişkî, ilahî aşka varmak için Şeyh Alâeddîn'e intisab etmiştir. Gönlü mürşidine rağbet etmiştir. Godişkî'nin düşüncesinde ilahî aşk, nûr-ı Cemâl'in tecellî ettiği mürşidin gönlünden geçmektedir. Mürşid ilahî aşk bağında Cemâl nûrlar ile bezenmiş, aşk kokan güldür. Godişkî için mürşidi, ilahî aşk bahçesinden tecellî eden menekşedir. O çiçekten gelen ilahî nûrla insân-ı kâmil olma yolundadır. Menzili aşkullahtır:

*Elaeddîn binefşa bax û bustanê welatê min
 Mu'etter ke demaxê xwe ji buya wî eya bilbil*

*Elaeddîn gula ser tacê her gulçîçekâne me
 Xeraman hate bustanî bibe şadan eya bilbil*

*Elaeddîn gula nazik hişîn bûye li zozanê
 Xwe dane dûr'eceb werdan temaşa ke eya bilbil¹⁷⁸*

*Alaaddin vatanımın bağ ve bahçelerinin menekşesidir
 Dimağını onun hoş kokularıyla kokut Ey Bülbül!*

¹⁷⁷ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 202.

¹⁷⁸ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 156.

*Alaaddin bütün çiçeklerimizin en değerlisi olan gülüdür
Onun hoş kokusu bahçene geldi, bahtiyar ol Ey Bülbül!*

*Alaaddin yaylardan açan nazik bir güldür
Diğer güller uzaklaştılar, sen onu seyret Ey Bülbül!*

Âşık, tarîk-i aşka mürşide bütün benliğiyle teslim olmalıdır. Molla Nurullah Godişkî için mürşide olan intisabı mecazî aşktır. Godişkî bütün cismiyle mâşûkuna teslim olmuştur. Divanına bakıldığında mürşidine duyduğu mecazî muhabbeti şiirlerinde görmek mümkündür. Mürşidi bazen onun için âşık olunan dilberdir. Sembolik bir dille yansıttığı manzumesinde mecazî aşkla bağlandığı mürşidinin ölümü üzerine tarîk-i aşka yalnız ve gönlü gamla dolmuştur. Meczâî aşktan ilahî aşka giden yolda mürşidinin önemli bir yeri vardır:

*Ji eşqa dilbere îro me dil nar e û îtûne
Xwudaya dê çi bitin ger ku dilber bê dil da rûne
Seraser cismê meftûnê me dilzaran xwedî hubb in
Welê şehzadeyan geh lutf û geh xedrê li wan xûn e
Tebî'et wek ferîşte nazika hem nazenin âmin
Xwe wenda kir li min waha ji xem min dil tijîbûne¹⁷⁹*

*O dilberin aşkından bugün gönlüm ateşlerle dolu bir tandırdır
Ey Allah 'ım ne olurdu o dilber gelseydi de şu gönlümde otursaydı
Cisim baştanbaşa ona meftun olmuş, gönlü sızlayan bizler ona muhabbetliyiz
Fakat şehzadelerin hem nimetleri hem de üzüntüleri vardır
Benim o nazik ve nazenimin yaratılışı meleklerle benzer
Kendisi böylece gözden kayboldu, bunun için de gönlümüz gamla doldu*

¹⁷⁹ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 175.

2.2.1.3. İlahî Aşk

Âşıklar için nihai amaç ilahî aşka varmaktır. İlâhî aşkı temelde Allah aşkı ve aşk-ı resûl olarak ikiye ayırmak mümkündür. Tâlibin aşk sülûkunda mecazî aşktan aşk-ı hakîkiye geçiş yaptıkları noktada Hz. Peygamber’e muhabbet ve aşk terennümelerini dile getirirler.¹⁸⁰ Âşıkların aşk-ı ilahîye yönelişleri fânî olandan bâkî olana doğru bir yoldur. Sonuç olarak eserlerinde tasavvur ettikleri şey mutlak aşk olan aşkullahtır. Hakîkî aşkın öncesindeki merhale peygamber sevgisidir. İlâhî aşka varmak için Hz. Peygamber’in de bu mânada sevilmesi gerekir, buna “aşk-ı resûl” denilmiştir.¹⁸¹

2.2.1.3.1. Aşkullah

Molla Nurullah Godişki’nin eserlerine bakıldığında en çok ilahî aşk temasını işlediği görülmektedir. Nerdeyse bütün şiirlerinde vardığı sonuç aşktır. Aşkı tasvir ederken mutasavvıf şairler gibi sembolik bir dil kullanmıştır. Ona göre ilahî aşk şarabını içenler mâsivâda müebbet bir hayat geçirmektedir. Hasret içerisinde bırakan, yüreklerde kor bir ateş gibi olan bu aşk cemâle iştîyâk ile giderilir. Aşk onun için hayatın mânasıdır. Fakî-yi Teyrân’ın “*Tûleyê dergehê yar im/Şev û rojan nobedar im/Westayê der intîzar im/Çavriyê siltan im ez*”¹⁸² dizeleriyle anlattığı âşık, sultanın (yârin) kapısında aşkla bekleyen bir mâşûktur. Godişki’nin gönlü de ilahî aşk sonucu pişmiş, sultanını beklemekten sabrı bulmuştur. Ondaki aşk pasif bir duruş değil bilakis aktif ve heyecanlı bir bekleyiştir. Ayrıca onun murâdı Allah aşkı ile unutmak ve unutulmaktır. Mâsivâ dertlerinden uzaklaşıp sıradan biri olmaktır:

*Ji ‘işqê dil wekî nar e dilo miskîn tu çawan î
Di nîv da nar û gulzar e dilo mizgîn tu asan î
Çira nakey şikîbaê, nihîn sebrê bi dunyâê
Hebîba te niha naê li textê wek suleyman î*¹⁸³

Yüreğin aşktan ateş gibidir, ey miskin sen nasılsın?

Yüreğin içi ateş ve gül bahçesidir, ey gönül sana müjdeler olsun rahattasın

¹⁸⁰ Karadayı, *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Tasavvuf*, 385.

¹⁸¹ Mustafa İsmet Uzun, “Aşk”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, IV, 18.

¹⁸² Teyran, *Divan*, 250

¹⁸³ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 202.

Neden sabır göstermiyorsun? Dünyaya sabrı bırakma

Senin dostun/Habîbin şimdi gelmez, Süleyman gibi kurulduğu tahtından

Molla Nurullah Godişki, bir başka şiirinde yine aşk-ı Allah'a atıfta bulunmaktadır. Allah ervâhı yaratıp insanı aşk belâsına düçar kılmıştır. Dertler Allah'ın Celâl sıfatının tezahürüdür. Gönüllerdeki bütün dertlerin sebebi aşk-ı mutlaka olan hasrettendir. Mâsivâya gönderilmiş gönüller dert ile yakınmaktadır. Gönüllerin dermânı da yine aşktır. Bu da Cemâl sıfatının tecellisine tutunmak ile olur. Ayrıca Godişki'ye göre varlığın müsebbibi Allah'tır. Bütün her şeyin yaratıcısı yegâne O'dur. Her şeyin bizzat kendisi olduğunu söyleyerek Vâcibu'l- Mutlak'a atıfta bulunmaktadır. Aşkın sonucu olarak Allah'ın sıfatlarını ve yüceliğini vurgulamıştır. “*Ya Reb Tuyi Qadir Tuyi Derdê Dilan Derman Tuyi*” şiirinde her şeyin bizzat yaratıcısı olan Cemâl ve Celâl sahibi Allah'a olan aşkını şöyle dile getirmiştir:

Yâ Reb tuyi qadir tuyi derde dilan dermân tuyi

Serrafe qelban her tuyi yâ Reb jike gazin bikem

Te çikirin ev ruhu can derd û bela tev eşû jan

Nalin jimin çûn asiman yâ Reb jike gazin bikem¹⁸⁴

Ya Rab sensin Kadir, sensin gönüllerde dert ve sensin dermân!

Kalplerin sarrafi sensin, her şey sensin ya Rab seni çağırırım!

Sen yaptın ruhu ve canı, verdin dert, bela beraberinde acı ve ızdırap

İnlemelerim âsumana ulaştı, ya Rab seni çağırırım!

Molla Nurullah Godişki için Allah sevgisi candan ileri gelmektedir. Zorlukta ve yahut varlık içerisinde olsa da Allah'ı istemektir. Onun için her şey fâni, mümkündür; Allah ise bâki, Vâcibu'l-Mutlak olandır. İnsan fâni olan şeylerle fâni; bâki olanla da bekâyâ ulaşır. Ayrıca Godişki'ye göre insan ancak aşk ile insân-ı kâmil olur. Kemâli de ancak insan Allah'ta bulabilir. Bu yol da ilahî aşk yoludur. Yani aşkullaha varmaktır.

¹⁸⁴ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 163.

İçinde türlü zorluklar ve patikalar bulunur. Bu yolda candan ve cânandan olmak vardır. Tarîk-i aşk sonucunda insan fânîlikten kurtularak fenâfillâha erişir, bâki olur:

*Serête ku jêken ji buna Xude
Nebêje ku heyfe birayê delal
Çiku her Xuda yew Xuda yew Xuda
Jibo te bikaribit ne mülk û ne mal
Şivelek rêya xwe bi yalê Xuda
Bihele jiwi her debînê kemal
Çiku deji dînya bi çîrojeke
Temam ber fenâ neji bi zül celal
Di her dinanda bâqi minit ewê
Wele yê dinê tev diçin ber zeval
Binerin ku Nûrî çigot û çikir
Hemi çun û borîn çu xwen û xeyal¹⁸⁵*

*Allah için (aşk yoluna) kesseler başını
Yazık oldu deme güzel kardeşim
Çünkü O Allah'tır, Allah'tır, Allah
Ne mal ne mülk senin için karlı olsa da
Patika da olsa yol Allah'a varan taraftır
Bırak ki sen kemâli daima onda görürsün
Ne de olsa dünya bir günlüktür
Zülcelâl'dan başka her şey fânî olacak
İki cihanda da bâki kalacak olan O'dur
Dünyada ne varsa yok olacak
Hele Nûrî'nin ne dediğine ne yaptığına bir bak
Her şey geçti gitti, her şey rüya ve hayal...*

¹⁸⁵ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 200.

2.2.1.3.2. Aşk-ı Resûlullah

Molla Nurullah Godişki için Hz. Muhammed, bütün güzelliklerin kendisinde cem ettiği nûrdur. Âlemde var olan her şeyde onun güzelliğinden bir parça bulunmaktadır. Hz. Muhammed'e olan muhabbet Allah'ın kendisine verdiği makamdan gelmektedir. Onu sevmek zorunluluktur. Kur'ân-ı Kerîm'de geçen seçkin kılmak, üstün kılmak anlamlara gelen "ıstıfa" kelimesi zirve noktasında bulunan Hz. Peygamber'i kastetmektedir. Son peygamberin adlarından birinin Mustafa olması da bu yüzdendir.¹⁸⁶ Yani aşk-ı resûl Allah'tan gelen bir muhabbettir. Bu da ilahî aşkın telakkisidir. Mecâzi aşktan ilahî aşka giden yolda aşk-ı resûl, aşk-ı mutlakdan önceki merhaledir. Tasavvufta olduğu gibi Hz. Peygamber'i sevmek bir zorunluluktur. Hz. Muhammed'in vasfında ilahî nurlar mevcuttur. Nûr-ı Muhammedî ilk yaratılan nur olup ilahî sevgi ve aşkı kendisinde barındırır. Bu yüzden aşk-ı resûl ilahî aşk telakkisidir. Ayrıca Hz. Muhammed, bütün ilahî fazîletleri kendisinde barındıran insân-ı kâmilidir. Hz. Yusuf'un güzelliğinin ve Hz. Davûd'un sesinin kaynağı da insân-ı kâmil olan Hz. Muhammedi'nin nûrudur. Godişki'ye göre Hz. Muhammed, apaçık fazîletlerin ve ilahî nûrun yansıması olan nûr-ı mübîndir:

Yûsif ji wî hilda cemal

Dawûd ji wî sewta delal

Pêşve diman heyran û lal

Lew 'eşqe ji dijwar dilî

Tevda kemaletê dînê

Menşe'ji wî tîn gotinê

Serkehnîyê ew bi tine

Ew çi bibêje dê web î

Ew Mustefayê 'alem e

Muxtarê wuldê Âdeme

Sedrê Şefe'ete bû hem e

Dîsa di mehşerê ew dibî

¹⁸⁶ Karadayı, *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Tasavvuf*, 379.

*Ew Hadîyê rahê Huda
 Ew xasê dîwana xwuda
 Seryê rîsalet bê cuda
 Her fedlê têda cih dibi*

*Wellah çewan bêjî we ye
 Nûra ji heq têda he ye
 Ew mehzê fedl e danî ye
 Ser rûdînê kirîye nebî¹⁸⁷*

*Yusuf güzelliğini
 Davud sesini ondan aldı
 Onu görenler arkasından hayran kalırlardı
 Ondan kalan aşk çok yamandı*

*Dünyanın bütün kemâlatın kaynağı odur
 Söylenilenlerin menşei de odur
 Kaynak sadece odur
 O ne söylerse odur*

*Âleme Mustafadır
 Âdemoğlunun seçilmişidir
 Şefaatin başlangıcıdır
 Mahşerde yine şefaatecek olan odur*

*Huda yolunun hidayetçisi
 Huda'nın divanının hasıdır
 Ayrılmaksızın risâletin başlangıcı
 Bütün fazîletler onda yer edinmiş*

*Vallahi söylersen öyledir
 Allah'ın nûru ondadır*

¹⁸⁷ Godîşkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 6.

Fazîletin başlangıcının oluşmasıdır

Nebî dünyanın üzerinde apaçık bir fazilet bırakmış

Hiz. Peygamber'i sevmek hem dinî bir vecibe hem de Allah'ı sevmenin bir ifadesidir.¹⁸⁸ Sehl b. Abdullah et-Tüsterî'ye muhabbet sorulduğunda o da şöyle cevap vermiştir: "Muhabbet, kalplerin Allah'a muvafakatı ve bu muvafakata iyi sarılmasıdır. Allah'ın zikrine devam ve münacattan tad alarak aşırı sevgi ile Allah Rasulüne uymasıştır."¹⁸⁹ Hiz. Muhammed'e olan muhabbet sonucu olarak peygamber ile özdeşleşmiş şeylere de değer verilmiştir. Nitekim Godişki Hiz. Muhammed'in ayak bastığı toprağa, hayatını geçirdiği Medine şehrine muhabbet dolu sözler sarf etmiştir. Hiz. Peygamber'in ruhaniyetine sahip Medine şehri onunla anlam kazanmıştır. Binlerce yemyeşil yayla Hiz. Peygamber'in varlığıyla bütünleşmiş olan Medine'nin yanında bir hiç hükmündedir:

Hezar zozan bi qurban bin

Ji bo tayba Resûlillah,

Medîne xweş Medîne

Barekellah bo Resûlillah.

Medîne cenneta dünya

Medîne cenneta 'uqba

Gelek şîn û gelek 'ulya

Xweşa cayê Resûlillah

Medîne bax û bustan e

Medîne rehet a can e

Medîne rewh û reyhan e

Cihê rewha Resûlillah

Qedemgaha peyember ew

Mekanan cumle serwer ew

¹⁸⁸ Karadayı, *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Tasavvuf*, 379-380.

¹⁸⁹ İhsan Soysaldı, "Tasavvufta Aşk ve Marifet", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 1998, (s. yok).

*Be bal Beytê ve rehber ew
Muqaddes kir Resûlillah.¹⁹⁰*

...

*Binlerce yayla kurban olsun
Resulullah'ın esenlik şehrine,
Medine güzel Medine
Mübarek oldu Resûlullah ile*

*Medine dünyanın cenneti
Medine ukbânın cenneti,
Yemyeşil ve yücedir
Resûlullah'ın ruhaniyetinin yeri*

*Medine bağ ve bostandır
Medine ruhların rahata erdiği
Medine esintilerin, reyhan kokusunun
Resûlullah'ın ruhaniyetidir*

*Habercinin ayak bastığı
Mekanların en yüce yeri
Rehber olan Beytullah'ı
Mukaddes kıldı Resûlullah*

Hiz. Muhammed, Allah'ın habibidir. Molla Nurullah Godişki'ye göre aynı zamanda gönül ve can için sevgili, gönül yaralarına dermân sunan tabiptir. Tebliğ etmesi yönüyle karanlıkta kalmış olan insanlık için nûrlu kandil hükmündedir. İki cihanda kâmil olan yüce bir rütbededir:

*Ey Qubbeyê Xedra tu hebîbê dil û can î
Wey Qubbeyê Xedra tu tebîbê di dilan î*

¹⁹⁰ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 15-16.

Ey Qubbeyê Xedra tu xwe qendîlê şevan î
Wey Qubbeyê Xedra tu kemalê du cihan

Ey Qubbeyê Xedra şerefa ehlê kemal î
Xwey rutbeî 'alî tu li ser banê me 'al î¹⁹¹

Ey yeşil kubbe sen gönül ve canın habibisin
Ve ey yeşil kubbe sen gönüllerin tabibisin

Ey yeşil kubbe sen geceleri aydınlatan kandilsin
Ve ey yeşil kubbe sen iki cihanın kemalisin

Ey yeşil kubbe kemal ehlinin şerefisin
Ve ey yüce rütbe sen saygın efendinin damı olmuşsun

Mutasavvıflar gibi Mola Nurullah Godîşkî'de Hz. Peygamber tasavvurunu ve aşk-ı Resûl telakkilerini yaratılış ve hakikat-i Muhammediyye ekseninde ele almıştır. Ona göre yaratılış, Muhammedî aşk kaynaklıdır. Allah isimlendirilmek aşkıyla bilinmek istediğinde yokluk âleminde Hz. Âdem ile tanınmak istedi. Bunu yaparken de Muhammed isimleriyle şekillendirdi ve onun faziletiyle vücuda getirdi. Âlemin yaratılışının asıl gayesi hakikat-i Muhammedî'dir:

Ji huba musemayê wî bûn Xuda
Ji kenza 'edem da be Âdemnîda

Li şeklê hurûfê Muhemmed ewî
Be fezla wucûdê gerrand muhtewî

Be îcadî Adem, Muhemmed meger
Nivîsayî bû ser zemîna beşer

¹⁹¹ Godîşkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 12.

*Be Âdemnavê wî hate dine
Bi wî bû ku Âdemjî hat*

*Yekayek, tekatek ne bu Ademî
Nîşan in ji buna Muhemmed hemî*

*Muhemmed jî resma Xudayê xwe
Ji Mehmûdî lewra xeber tê heye*

*Ji ewel ji navê Xuda navî kir
Û paşê jî Âdembî wî şeklî*

*Ku wasîte ye ev ji Xaliq be
Vî mexlûqehayê xudanê kemal*

*Ji navê wî Edda 'î hemyek nihand
Be bal ins û cin û melek va şihand*¹⁹²

*İsimlendirilmek aşkıyla Allah bilinmek istedi
Yokluk hazinesinde Âdem olarak kendini tanıttı*

*Yaratılışa Muhammed isimleri ile şekil verdi
O'nun fazlıyla vücuda getirdi (Hz. Âdem)*

*Âdem'in yaratılışının maksadı Muhammedî'dir
Dünya zeminine onun adı yazılıydı
Âdem onun ismiyle (Muhammedî nûr) var oldu
Ve Âdem onun ismiyle dünyada tanındı*

*Sayılan her bir şey Âdem için değil
Hepsi de Muhammedî hakîkatin bilinmesi içindi*

¹⁹² Werqanîsî, *el Hemaîlu fî şîr 'Şemaîlî*, 270.

*Muhammed, Rabb'inin resmindendir (hakîkati)
Bunun için övülmüş olduğunun haberi vardır*

*Evvelde en başta Allah O'nun ismini verdi
Daha sonra Âdem'in şeklini böyle verdi*

*Ki O Allah tarafından gönderilmiş vâsıta'dır
Allah bütün kâmil olmuş mahlûkata (gönderilmiş)*

*O'nun Edda'i (duanızı isteyen) isminden her birini koydu
Ki O'nu insanlara, cinlere ve meleklerle gönderdi*

Molla Nurullah Godişkî, hakikat-i Muhammediyye konusuna şiirlerinde çokça yer vermiştir. Birkaç yerde Hz. Âdem üzerinden aşk-ı resûlû tasvir etmiştir. Ona göre Âdem'in cennet nimetlerinden vazgeçip cefa dolu yeryüzüne inmesindeki kasıt Hz. Muhammed'i görme aşkıdır. Dünyaya teşrifiyle bekâyâ ulaşmıştır:

*Âdem ku cinan terikand qestê livir kir
Axa evî erdê li serê xwe bi keser kir
Bo vî bû hulel ser xwe dirand û ji ber kir
Taze bi heqîqet xwe gehîştande beqaê¹⁹³*

*Âdem cennetleri terk ettiğinde kastı dünyaydı (Hz. Muhammed)
Özlemle bu yerin topraklarını başından döktü
Ve bu hasretle cennet hüllesini üstünden attı
Yeni hakikatla bekâyâ ulaştı.*

Nûr-ı Muhammedî hürmetine yaratılan Hz. Âdem, cennette türlü nimetlere ve cennet hüllesine sahip iken yeryüzüne inip vuslatı istemiştir. Âdem Hz. Muhammed'e kavuşma aşkından dolayı nefsine zulmetmiştir:

*Qelem wer bibejê ku Âdemki ye
Hebûna wî ser kewnê meqsed çi ye*

¹⁹³ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 15.

...

Çira huleyan wî ji destê xwe kir

...

*Çira wî li nefsa xwe kir ew sîtem?*¹⁹⁴

Kalem söyle Âdem kimdir

Onun yaratılış maksadına göre varlığı nedir

...

Neden hulleyi elinden etti ki?

...

Neden nefesine etti ki sitem?

2.2.2. Aşkın Ontolojik Temeli: Nûr-ı Muhammedî

Hiz. Muhammed'in mânevî kişiliğini ifade eden tasavvufî kavramdır. Tasavvufta Hakikat-i Muhammediyye meselesidir. Cenâb-ı Hakk önce Hiz. Muhammed'i yarattı, daha sonra diğer tüm varlıkları da onun nûrundan yaratması demektir.¹⁹⁵ Ayrıca Hiz. Muhammed için apaçık nûr mânasına gelen nûr-ı mübîn terimi de kullanılır.¹⁹⁶

Vücûd-ı mutlakın taayyün etmiş olduğu ilk mertebeye (taayyün-i evvel) hakikat-i Muhammediyye denilir; nûr-ı Muhammedî de vücûd-ı mutlakın ahadiyyetini vâhidiyyete çevirmek suretiyle taayyüne başlamasıdır.¹⁹⁷ Sûfilere göre ilk yaratılan ruh olup, vücûd-ı mutlak açısından varlığın başlangıcıdır. Aynı zamanda tüm peygamberler Hiz. Muhammed'in nûrunun devamıdır. Bu nûr-ı nübüvvet olup Allah'ın ilk önce yarattığı nûrdur. Hiz. Âdem'in peygamber oluşundan Hiz. Muhammed'in son peygamber olarak gelişine kadar her nebiye intikal etmiş, son olarak gerçek sahibi olan Hiz. Peygamber'de karar kılınmıştır.¹⁹⁸

¹⁹⁴ Werqanîsî, *el Hemaîlu fiş 'Şemaîli*, 42.

¹⁹⁵ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (2. bs.), Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2012, 280.

¹⁹⁶ Selami Şimşek, *Tasavvuf Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Litera Yayıncılık, İstanbul 2017, 273.

¹⁹⁷ Mehmet Demirci, "Hakikat-i Muhammediyye", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, XV, 179.

¹⁹⁸ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 280.

İslâm kaynaklarında nûr-ı Muhammedî konusuna kaynaklık teşkil eden hadislerde mevcuttur. “Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım”¹⁹⁹ “Levlâke” olarak meşhur olan kudsi hadiste âlemin yaratılışının sebebi nûr-ı Muhammedî’dir. Yine bilinen Hz. Muhammed’in “Allah ilk defa benim nûrumu yarattı”; Âdem toprakla su arasında iken ben peygamber idim”²⁰⁰ hadislerinde anlaşılan ilk yaratılan nûr-ı nübüvvettir.

Hakikat-i Muhammediyye konusuna ilk defa değinen Sehl b. Abdullah et-Tüsterî’dir (ö. 896). Tüsterî bu meseleyi açıklarken nûr-ı Muhammedî ifadesini kullanır, ona göre Hz. Peygamber Allah’ın nûrundan yaratılmış ve Allah ona kudretiyle sûret vermiştir.²⁰¹ Nûr-ı Muhammedî, vücûd-ı mutlakın yarattığı ilk ve en mükemmelidir. Bundan dolayı ilk olarak insân-ı kâmil de denilir. İbn Arabî’ye göre zâtı itibariyle Allah’a en çok delil teşkil eden Hz. Muhammed, insanlığın en kâmilidir.²⁰² Sûfilerin gözünde muhabbet aslında Allah (c.c.) sevgisine ulaşmaktır. Hz. Peygamber’i bilmek yani Muhammedî Nûr’a vâkıf olmaktır. Yani mü’min kişi, bütün mahlûkatın ve ilmin üstünde Muhammedî hakikati görmektedir.²⁰³ Zünnûn’a göre kulun Allah’ı sevdiğinin göstergesi Habîbullah’ın ahlâkına ve sevgisine tâbi olmaktır.²⁰⁴

Molla Nurullah Godişki peygamber sevgisi ile ömrünü geçirmiş âşık bir sûfidir. Her muhitte insanlara Hz. Peygamber’in ahlâkını benimsemelerini öğütlemiştir. Molla Abdurrahman’ın²⁰⁵ belirttiğine göre Molla Nurullah’ın dünya ve âhiret görüşü nûr-ı Muhammedî olup; sünnetine ve şeriata sınıksız tâbi olmaktan geçer.²⁰⁶ Molla Nurullah Godişki, hakikat-i Muhammediyye meselesini mutasavvıflara benzer bir şekilde açıklamıştır. Tasavvufî bir bakışla nûr-ı Muhammedî’yi terennüm etmiş, ilk olarak tasavvuf erbâbının yaklaşımına değinmiştir. Ona göre Hz. Muhammed’in risâletinin işaretleri çoktur. Tasavvuf ehli, keşf yoluyla nûr-ı nübüvvetin binlerce delilini

¹⁹⁹ Demirci, “Hakikat-i Muhammediyye”, *DİA*, XV, 180.

²⁰⁰ Demirci, “Hakikat-i Muhammediyye”, *DİA*, XV, 180.

²⁰¹ Eyüp İnce, “Tasavvufî Tefsirlerde Nûr-ı Muhammedî Düşüncesi-Tüsterî, Baklî ve Bursevî Tefsiri Örneği-”, *Suîyye*, (12), 2022, 131-150.

²⁰² Ferzende İdiz, “Tasavvufta Hakikat-ı Muhammediyye Meselesi ve Mesnevî’den Örnekler”, *Ekev Akademi Dergisi*, 0 (59), 2014, 179-200.

²⁰³ Ali Tenik, “Tasavvuf İlminde Hz. Peygamberin Rolü”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (37), 2017, 9-30.

²⁰⁴ Uludağ, “Muhabbet”, 385.

²⁰⁵ Molla Nurullah Godişki’nin Bitlis’te yaşayan ve hayatta kalan tek talebesidir. Kendileri yaşlı ve hasta olduğundan yüz yüze mülakat gerçekleştirememiştir.

²⁰⁶ Bu bilgi Molla Nurullah Godişki’nin talebesi Molla Abdurrahman ile 17/09/2023 tarihinde telefonla yapılan görüşmeden elde edilmiştir.

bulmuşlardır. Godişkî, “*Navên Pêxember*” methiyesinde hakikat-i Muhammediyye konusunu tasavvufî bakış açısıyla değerlendirmiş ve mutasavvıfların meseleye dair hüccetler bulduklarını izah etmiştir:

Ku esmaê fexra rîsalet pur in
Ji nehwît û neh ismî zêdetir in

Ji ehle tesewuf gelek namîdar
*Be keşfê bihurandine yek hezar*²⁰⁷

Yüce risâletin esması çoktur
Doksan dokuz isimden fazladır

Tasavvuf ehlinin pek çok temsilcisi
Binden fazla delil keşfettiler

Godişkî’nin sevgi temelinde aslında Muhammedî aşk yatmaktadır. Onun sevgisi Hz. Peygamber’in yüce makamına olan inancından gelmektedir. Bu makam varlığın oluşuna müsebbib olandır. Manzum olarak kaleme aldığı *el-Hemaîlû fî’ş-Şemaîl* eserinde sıklıkla aşk-ı resûl ve nûr-ı Muhammedî meselesini görmek mümkündür.

Godişkî’ye göre Hz. Muhammed, ilk yaratılan taayyün-i evveldir. Hakikat-i Muhammediyye vücûd-ı mutlakın maksadının delilidir. Nûr-ı Muhammedî, ilk insan Hz. Âdem’in yaratılmasının ve sonrasında cennetten dünyaya gönderilişinin müsebbibidir. Bu yaratılış tasavvuru Muhammedî Nûr’a olan aşkın neticesidir. Hz. Âdem’in yaratılış sebebinin, cennet elbisesini kaybetmesinin, cennet nimetleri içinde kederli olmasının ve nefsinde bir sitem oluşmasının nedeni nûr-ı Muhammedî’nin asıl şahsiyetine olan vuslat özlemindendir. Ona göre Hz. Âdem, onun nûrundan yaratılmış, dolayısıyla mevcûdat ona olan aşkından zuhûr etmiştir. “*Derheqê Bapêrên Wê De Jî Âdem*” şiirinde nûr-ı Muhammedî meselesini tasavvur ederken sembolik bir dil kullanmıştır. Hz. Âdem’in yaratılmasının asıl sebebinin tasvir ederken kullanmış olduğu kalem remzinde kastedilen

²⁰⁷ Werqanîsî, *el Hemaîlu fîş’Şemaîli*, 268.

şey ise levh-i mahfûz'da yazılan, Hz. Âdem'in varlık sebebi olan nûr-ı Muhammedî kastedilmiştir:

*Qelem wer bibejê ku Âdemki ye
Hebûna wî ser kewnê meqsed çi ye*

...

Çira huleyan wî ji destê xwe kir

...

*Çira wî li nefsa xwe kir ew sîtem?*²⁰⁸

Kalem söyle Âdem kimdir

Onun yaratılış maksadına göre varlığı nedir

...

Neden hulleyi elinden etti ki?

...

Neden nefsine etti ki sitem

Godîşkî bir başka manzumesinde Allah'ın zâtının gizliliğini ifade eden kenz-i mahfî tabirine açıklık getirmiştir. Kenz-i mahfî anlatımı olarak da aktarılan, “Allah'ın bilinmeyen gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bilineyim diye kâinatı yarattım”²⁰⁹ ifadesine açıklık getirmiştir. Hz. Âdem'in yaratılışının gayesi nûr-ı Muhammedî olup, bütün beşerin yaratılışına da kaynaklık teşkil etmiştir. Her şey Hz. Muhammed'in nûrunun esmasını taşır. Evvelde Hz. Muhammed'in adı yazılmış, sonrasında onun nûrundan Hz. Âdem'e şekil verilmiştir. Muhammedî nûr, bütün mahlûkatın kemâli, yaratılışın da vâsıtasıdır. Hz. Muhammed, Allah'ın resmindendir tabiriyle Allah'ın tüm esmasının onda zuhûr ettiğini tasavvur etmektedir. Allah esmasının aşk ile tecellî ettiği nûr-ı Muhammedî'ye ve bu nurdan yaratılan ilk insana gönderme yapılmıştır:

Ji huba musemayê wî bûn Xuda

Ji kenza 'edem da be Âdemnîda

Li şeklê hurûfê Muhemmed ewî

²⁰⁸ Werqanîsî, *el Hemaîlu fî şîr 'Şemaîlî*, 42.

²⁰⁹ İbrahim Hakkı Aydın, “Kenz-i Mahfî”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2022, XXV, 258.

Be fezla wucûdê gerrand muhtewî

Be îcadî Adem, Muhemmed meger

Nivîsayî bû ser zemîna beşer

Be Âdem navê wî hate dine

Bi wî bû ku Âdemjî hat

Yekayek, tekatek ne bu Ademî

Nîşan in ji buna Muhemmed hemî

Muhemmed jî resma Xudayê xwe

Ji Mehmûdî lewra xeber tê heye

Ji ewel ji navê Xuda navî kir

Û paşê jî Âdembi wî şeklî

Ku wasîte ye ev ji Xaliq be

Vî mexlûqehayê xudanê kemal

Ji navê wî Edda ‘î hemyek nihand

Be bal ins û cin û melek va şihand ²¹⁰

İsimlendirilmek aşkıyla Allah bilinmek istedi

Yokluk hazinesinde Âdem olarak kendini tanıttı

Yaratılışa Muhammed isimleri ile şekil verdi

O’nun fazlıyla vücuda getirdi (Hz. Âdem)

Âdem’in yaratılışının maksadı Muhammedî’dir

Dünya zeminine onun adı yazılıydı

²¹⁰ Werqanîsî, *el Hemaîlu fîş ‘Şemaîlî*, 270.

*Âdem onun ismiyle (Muhammedî nûr) var oldu
Ve Âdem onun ismiyle dünyada tanındı*

*Sayılan her bir şey Âdem için değil
Hepsi de Muhammedî hakîkatin bilinmesi içindi*

*Muhammed, Rabb'inin resmindendir (hakîkati)
Bunun için övülmüş olduğunun haberi vardır*

*Evvelde en başta Allah O'nun ismini verdi
Daha sonra Âdem'in şeklini böyle verdi*

*Ki O, Allah tarafından gönderilmiş vâsıtaadır
Allah bütün kâmil olmuş mahlûkata (gönderilmiş)*

*O'nun Edda'i (duanızı isteyen) isminden her birini koydu
Ki O'nu insanlara, cinlere ve meleklerle gönderdi*

Molla Nurullah Godişki, Hz. Peygamber sevgisini yansıtmış olduğu başka bir şiirinde diğer peygamberler için yaratılışın amacı nûr-ı Muhammedî olduğuna işaret etmiştir. Godişki'ye göre nûr-ı nübüvvetin hakîki sahibine kavuşması için Hz. Âdem kendisi cenneti terk etmiştir. İlk insan ve ilk peygamber olarak insanlığın maddeten babası olan Hz. Âdem ebü'l-beşer iken; Hz. Muhammed ise ilk yaratılan ruh mânasına gelen ebü'l-ervâhtır.²¹¹ Ebü'l-beşer olan Hz. Âdem'in cennet hüllesini atıp dünya toprağını başından döktüğü ve vuslat hasretiyle yandığı şey nûr-ı Muhammedî aşkıdır. Buradan anlaşıyor ki Hz. Âdem'den önce yaradılış vardır. Bu da taayyün-i evvel olan hakikat-i Muhammediyye'dir:

*Âdem ku cinan terikand qestê livir kir
Axa evî erdê li serê xwe bi keser kir
Bo vî bû hulel ser xwe dirand û ji ber kir
Taze bi heqîqet xwe gehîştande beqaê²¹²*

²¹¹ Demirci, "Hakikat-i Muhammediyye", *DİA*, XV, 180.

²¹² Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 15.

*Âdem cennetleri terk ettiğinde kastı dünyaydı (Hz. Muhammed)
 Özlemle bu yerin topraklarını başından döktü
 Ve bu hasretle cennet hüllesini üstünden attı
 Yeni hakikatla bekâya ulaştı.*

Molla Nurullah Godişkî eserlerinde hakikat-i Muhammediyye meselesini birçok yerde terennüm etmiştir. Hz. Muhammed'in konumunu tasvir ederken diğer peygamberlerin durumları ile kıyaslamıştır. Ona göre Hz. Muhammed'in derecesi diğer tüm peygamberlerin üstündedir. Bundan dolayı peygambere olan aşkıta yücedir. Ona göre Hz. Mûsâ, Tûr'a yalın ayak ile çıkarken Hz. Muhammed'in sidretü'l-müntehâya yükselişi mûcizesinde böyle bir şart söz konusu değildir. Yine aynı şekilde Hz. Îsâ göğe yükseltilirken Hz. Muhammed'in en yükseğe hiçbir varlığa nasip olmayan sidretü'l-müntehâya çıkışı onun yüce makamının delillerindendir. Dolayısıyla hakikat-i Muhammediyye varlığın en yücresi ve sevmeye en layık olandır:

*Gote Musa derxe pêlavê xwe paşî wer be Tûr
 Te bi pêlavê te bir ser 'erş û wan 'alî cîyan²¹³*

*Mûsâ'ya denildi ki ayakkabılarını çıkar Tura gel
 Seni ise ayakkabınla arşa (sidretü'l-müntehâ) yükseltti*

*Lawê Meryem çû semayê
 Lê neîşte ser 'ulayê
 Lê tu çûyî muntehayê
 Ev li îşarê te ne²¹⁴*

*Meryem oğlu İsa semaya yükseldi
 Çıkamadı en yükseğe
 Sen çıktın müntehaya
 Bu da senin işaretindendir*

²¹³ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 3.

²¹⁴ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 21.

Molla Nurullah Godîşkî için Hz. Muhammed, varlığın başlangıcıdır. Aynı zamanda risâletin de başlangıcı olup, diğer tüm nebîlere kaynak olan ilahî nûrdur. Bütün ilahî fazîletleri kendisinde barındıran insân-ı kâmilidir. Ayrıca âlemde var olan bütün kemâlatın başlangıcı ve sözlerin de menşe-i nûr-ı Muhammedî'dir. Hz. Yusuf'un güzelliğinin ve Hz. Davûd'un hoş sesli olmasının kaynağıdır. Hz. Muhammed'in, arkasında bıraktığı aşk pek yaman ve tesiri büyüktür:

Yûsif ji wî hilda cemal
Dawûd ji wî sewta delal
Pêşve diman heyran û lal
Lew 'eşqe ji dijwar dilî

Tevda kemaletê dînê
Menşe'ji wî tîn gotinê
Serkehnîyê ew bi tine

Ew çî bibêje dê web î
Ew Mustefayê 'alem e
Muxtarê wuldê Âdeme
Sedrê Şefe'ete bû hem e
Dîsa di mehşerê ew dibî

Ew Hadîyê rahê Huda
Ew xasê dîwana xwuda
Seryê rîsalet bê cuda
Her fedlê têda cih dibî

Wellah çewan bêjî we ye
Nûra ji heq têda he ye
Ew mehzê fedl e danî ye
Ser rûdînê kirîye nebî²¹⁵

²¹⁵ Godîşkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 6.

*Yusuf güzelliğini
Davud sesini ondan aldı
Onu görenler arkasından hayran kalırlardı
Ondan kalan aşk çok yamandı*

*Dünyanın bütün kemâlatın kaynağı odur
Söylenilenlerin menşei de odur
Kaynak sadece odur
O ne söylerse odur*

*Âleme Mustafadır
Âdemoğlunun seçilmiştir
Şefaatin başlangıcıdır
Mahşerde yine şefaate edecek olan odur*

*Huda yolunun hidayetçisi
Hudanın divanının hasıdır
Ayrılmaksızın risâletin başlangıcı
Bütün fazîletler onda yer edinmiş*

*Vallahi söylersen öyledir
Allah'ın nûru ondadır
Fazîletin başlangıcı olmasıdır
Nebî dünyanın üzerinde apaçık bir fazîlet bırakmış*

Molla Nurullah Godişki'ye göre Hz. Muhammed, dertlere devâdır. Onun makamını tevessül kılıp Allah'tan yardım istenebilir. Godişki'nin tasavvufî şahsiyetine bakıldığında hakikat-i Muhammediyye'ye verdiği mânâyı görmek mümkündür. Molla Muhsin Bakırhan, babasının hayatı boyunca peygamber sevgisini hep içinde büyüttüğünü, hastalığının arttığı ve ilaçların tesir etmediği bir zamanda Hz. Peygamber'in makamına yazmış olduğu methiyeleri içeren bir görsel çizdiğini ve bunu bitirdikten sonra ağırlarının

dindiğini, bu yüzden görsele *Dâiretü’ş-Şifâ*²¹⁶ adını verdiğini aktarmıştır.²¹⁷ Şeyh Fethullah Ayte’nin belirtmiş olduğuna göre Molla Nurullah’ın çevrede sayılan ve hürmet edilen bir kişi olduğunu, insanların kendisine sordukları sorulara cevap verirken veya öğrencilik ve müderrislik dönemlerini anlatırken konuyu her seferinde yarıda kesip Hz. Peygamber’den bahse devam ettiğini, peygamber ve Ehl-i beyt sevgisinin kendisinde çok derin izler bıraktığını, hastalığının ağırlaştığı son günlerinde kimseyle konuşmazken Medine’de hacda bulunan seyyidlerden Ubeydullah Arvâsî’nin²¹⁸ selâmı kendisine iletildiğinde doğrulup cevap verdiğini ve yüzündeki sevince şahit olduğunu aktarmıştır.²¹⁹

2.2.3. Aşkın Halleri

Molla Nurullah Godişki, Nakşbendî tasavvuf kültüründe büyümüş âşık bir sûfidir. Onun için aşk, tutunacak dal ve yaşamının amacıdır. Aşk onun için ilahî olanı temsil etmektedir. Bu yol sonu gelmeyen bir mücadeledir. Aşkın tezahürleri âşıkın bedenine ağır gelen sorumluluklar yüklemektedir. Divanında geçen “*‘ışq muhrîq e ‘ışq agire e/ Lê agirek bi gefû gur e/ Kê gavekê tê here/ Jê ra bes e ta mirinê*”²²⁰ mısralarıyla aşkın yakıcı bir ateş olduğunu, tehlikeli bir kurt gibi olduğunu, kimki bir adım ötesine giderse ölüme kadar onun için yeterli olduğunu belirtmiştir.

Godişki’nin şiirlerine bakıldığında ilahî aşk yolunda olduğu ve türlü merhalelerden geçtiği görülmektedir. Öncelikle tevbe ile aşk yoluna girdiğini görmek mümkündür. İlahî aşk yolunda ayrı kaldığı mâşukuna istiğfar edip dönüş yapmaktadır. Hastalıklarından ve sıkıntıların vermiş olduğu ızdıraplardan dolayı Hz. Peygamber’e derin muhabbeti neticesinde ondan imdat dilemektedir. Başta Hz. Peygamber sevgisi olmak üzere şeyhini de tevessül kılarak yakarıшта bulunmaktadır. Günahların bağışlanması için mâşukundan şefâatini talep etmektedir. Görüldüğü gibi Godişki mâşukuna yakarıшта bulunurken

²¹⁶ *Dâiretü’ş-Şifâ*, Molla Nurullah Godişki’nin Hz. Peygamber için yazmış olduğu 17 mısradan oluşan methiyeleri içermektedir. Her mısra yuvarlak sarmal içerisinde numaralandırılmış ve en sonunda birbirini tamamlayacak şekilde yazılmıştır. Yuvarlak Sarmalın en altında yine Hz. Peygamber için yazılmış naat ve methiye örnekleri içermektedir. Ayrıca *Dâiretü’ş-Şifâ* görseli için ekler kısmına bakınız.

²¹⁷ Bu bilgi Molla Nurullah Godişki’nin oğlu Molla Muhsin Bakırhan ile 09/08/2023 tarihinde Bitlis/Tatvan’da yapılan mülakattan elde edilmiştir.

²¹⁸ Âlimlerden Seyyid Fehîm Arvâsî’nin torunudur. Hz. Peygamber muhabbetine hasıl olmuş ve Medine’de peygamberin şehrinde vefat etmiştir. Kabri günümüzde Medine’de bulunmaktadır.

²¹⁹ Bu bilgi Şeyh Fethullah Ayte ile 10/08/2023 tarihinde Ohin/Koyunlu köyünde yapılan mülakattan elde edilmiştir.

²²⁰ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 194.

istimdâd, tevessül ve şefâat konularına ehemmiyet vermiştir. Öte yandan ilahî aşk yolunda firakın son bulup mâşukuna vuslatın gerçekleşeceği güne kadar gönlünde sabır ile tahammül ettiği görülmektedir. Ayrıca mâşuku için gönlü bir derya ve gezilecek bir bağdır. Çünkü onun için gönül aşk otağının kurulduğu nazargâhı ilâhidir.

2.2.3.1. Aşka Dönüş Makamı Olarak Tevbe

Tevbe tasavvufta çeşitli şekillerde tarif edilmiştir. Sözlükte pişmanlık, nedamet, dönme mânalarına geldiği gibi kulun kalpteki ısrar düğümünü çözüp Hakka'a rücû etmesi ve Rabb'in hukukunu gözetmesidir. Kötü ve günahlara nedamet duyması Hakk'a yönelmesidir.²²¹

Tevbe tasavvufî makamların ve menzillerin ilk basamağıdır. Bu nedenle "bâbü'l-ebvâb" (ana kapı) olarak isimlendirilir.²²² Kul günah işlemekle Allah'tan uzaklaşmaya başlar. Allah ile arası açılır. Kulun nedamet duyup Hakka'a dönmesi ile Hakk'ta bunu görüp O'da ona döner. Bu da Hakk'ın tevbesidir.²²³ Bir başka deyişle O'na korkuyla dönmek ve O'nun dışındaki her şeyi terk etmek suretiyle şevkle O'na yönelmek şeklinde gerçekleşir.²²⁴

Kur'ân-ı Kerîm'de birçok ayette tevbe konusu geçmektedir. Bu ayetlerden birinde Allah'ın bütün kullara tevbe etmeyi emretmesi ve sonucunun kurtuluşa ermek olduğu şeklinde geçmektedir.²²⁵ Bir başka ayette ise geç olmadan Allah'a yönelmeyi, O'na rücû edilmesi gerektiğinden bahsedilir.²²⁶

Sûfiler tevbe konusuna ehemmiyet vermişlerdir. Bu konuyu değişik açılardan izah etmişlerdir. Sehl b. Abdullah'a göre tevbe, kişinin günahını unutmamasıdır. Cüneyd'e göre ise kulun günahını unutmamasıdır. Zünnûn'a göre avâmın tevbesi günahlardan, havâssın tevbesi gafletten oluşur.²²⁷

²²¹ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 355-356.

²²² Süleyman Uludağ, "Tövbe", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, XLI, 285.

²²³ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 356.

²²⁴ İbn Fûrek, *El-İbâne An Turuki'l-Kâsîdîn-Tasavvuf Istılahları*-, 40.

²²⁵ en-Nûr: 24/31.

²²⁶ ez-Zümer: 39/54.

²²⁷ Hasan Kâmil Yılmaz, *Ebû Nasr Serrâc Tûsî el-Lüma' İslâm Tasavvufu*, Erkam Yayınları İstanbul 2019, 44.

Molla Nurullah Godişkî'nin tevbe konusunda sũfilerden farklı bir izlenim içerisinde olduğu görũlmektedir. Onun için tevbe, gũnahtan pişmanlık duyma ve çirkin yaşantıdan aşk yoluna rücũ etmek şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü onun için aşk gerçek bir kurtuluş reçetesidir. Bundan dolayı ilahî aşka tutunarak hakîki olana yönelmek için tevbe ilk makamdır. Onun için gũnahlar, şeytan ve nefse ittiba edilmenin sonucu olduğundan rahatsızlık veren yanlış fiillerdir. Gũnahları hadsiz ve sayısız görũrken Allah'ın sevgisine ümit bağlayarak kapısında bağışlanma dilemektir. Nedamet duyduğu kötü fiillerin farkında olup ilahî olanı istemekten geri durmamaktır. Godişkî'nin gũnahlardan nedamet duyduğu kerem sahibi Allah'tan istiğfar dilediği şiirin bir kısmı şöyledir:

İlahî min guneh bê hed û 'eded in

Di defter cih neman estexfırullah

İlahî sũî 'amalim dizanî

Nema ye 'uzrê min estexfırullah

İlahî 'umrê xwe min tev telef kir

Di 'isyanê welê estexfırullah

İlahî min guneh pir kirne lê ez

Rucũ 'im poşîman estexfırullah

İlahî bũm mutî'ê nefis û şeytan

Peşîman im gelek estexfırullah

...

İlahî rehmeta te sabiq e ser

'Ezeba te we hem estexfırullah

İlahî pur kerîm î û hêvîdar im

'Efũ key me hemũ estexfırullah²²⁸

²²⁸ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 87-88.

*Îlâhî günahlarımın haddi ve sayısı yoktur
Amel defterimde yer kalmadı estağfirullah*

*Îlâhî amellerimi sen biliyorsun
Kalmadı özrüm estağfirullah*

*Îlâhî tüm ömrümü telef ettim
İsyan içerisinde geçirdim estağfirullah*

*Îlâhî çok fazla günah işledim
Sana döndüm pişmanım estağfirullah*

*Îlâhî ben nefsim ve şeytana ittiba ettim
Çok pişmanım estağfirullah*

*Îlâhî rahmetin öne geçti
Azabından hem estağfirullah*

*Îlâhî çok cömertsin ben de ümitvarım
Bağışla bizleri estağfirullah*

Kul sürekli hata yapar, kötü fiillerinin sonucunda da affedici ve cömert olan yaratıcısını tanımış olur. Yaratıcıyı tanıdıkça ilahî olana daha da yaklaşır. Rabbinin merhametine ve tüm esmasına vâkıf olur. Sonuçta ise yaratıcıya hayranlık duyar ve kulun durumunda utanma ve nedamet hali vuku bulur. Godişkî, günahlarının çokluğundan yakınmakta ve bulutlar gibi olan mâşukunun rahmetine sığınmaktadır:

*Ya Îlahî her ji te ‘efû û ‘eta ye ez kerem
Wer li me çendan xeta ye tewbedar im tewbedar*

*Ya Îlahî şermezar im ez ji dergahê mezin
Lê tu xeffarî û hem pur tewbedar im tewbedar*

*Ya İlahî seyyîatê min ji hed borîne lê
Rehma te wek sehab e tewbedar im tewbedar*

...

*Ya İlahî suê e ‘malan li nefsa xebîs
Pur ji heddê me buhurand tewbedar im tewbedar*

*Ya İlahî Xaliqî tu em jî mexlûqê te ne
Poşîman im poşîman im tewbedar im tewbedar*

*Ya İlahî tu bi rehma xwe bikey daîm me ra
Ustûxarê rehmetê me tewbedar im tewbedar²²⁹*

*Ya ilahî sen her zaman affedici kerem sahibisin
Biz de sürekli hata yapan kullarız tevbe ederim tevbe ederim*

*Ya ilahî büyük dergâhın kapısında utangacım
Buna rağmen sen çok affedicisin çok tevbe ederim tevbe ederim*

*Ya ilahî kötü amellerim haddini aştı geçti
Senin rahmetin de bulutlar gibidir tevbe ederim tevbe ederim*

...

*Ya ilahî pis nefsin kötü amelleri
Çok haddini aştı ben tevbe ederim tevbe ederim*

*Ya ilahî sen yaratansın biz de senin mahlukunuz
Pişmanım, pişmanım; tevbe ederim tevbe ederim*

*Ya ilahî sen daima rahmetinle muamele et bize
Ben rahmetinin karşısında boyun bükmüş acizim tevbe ederim tevbe ederim*

²²⁹ Godîşkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 90.

Godîşkî ruha ve imana dönmekten bahsetmektedir. Asıl kastettiği şey ilahî aşk yoludur. Şeytan ve nefs insanı bu hakîki yoldan alıkoymak için kötü emeller peşindedir. Ona göre hakîki pencereden bakan kişi kendisini sakınmalıdır. Allah ile arasına girecek her şeyden uzak durup ve imana (aşka) sarılmalıdır. Aynı zamanda “tîrs” (korku) kavramını kullanmaktadır. Ona göre kişi aşk yolundan dönmekten korkmalıdır. Günahların müsebbibi olan nefsin ve şeytanın aşk yolundaki uğursuzluklarından kaçınmak gerekmektedir:

Îlahî min guneh başva nehêştin ax Îlahî
We dîsa hem di tîrsa ma ji şûma wan Îlahî

Îlahî werçi nefsa şom mi ‘arand lêk dîsa
Di zanîma ku min zulme li xwe dikra Îlahî

Îlahî nefs û şeytan çendî zor û pur bela ne
Welêkî ruh û îman ziddê wan in hey Îlahî²³⁰

Îlâhî ben arkamda işlenecek günah bırakmadım ilahî
Ben yine korkuyordum onların uğursuzluğundan ilahî

Îlâhî her ne kadar günah işlemek için uğursuz nefs beni ayarttıysa da
Ben aslında kendime zulmettiğimi anladım ilahî

Îlâhî nefs ve şeytan çok zor birer düşman ve beladır
Fakat ruh ve iman onların zıddı ve kolay elde edilebildiğini biliyorum ilahî

2.2.3.2. Âşıkın Mâşuka Yakarışı Olarak İstimdâd, Tevessül ve Şefâat

A. İstimdâd

Sözlüklerde “sıkıntılı zamanlarda yardım talep etme, imdada çağırma” mânasına gelen istimdâd, tasavvufta ise “nebi ve Allah’ın velî kullarına sığınıp herhangi bir isteğin

²³⁰ Godîşkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 91.

gerçekleşmesi için onlardan yardım dilemek” anlamında kullanılmıştır.²³¹ Tarîkat ehli olan kimselerin meşâyihden ya da ölü velîlerin ruhlarından yardım dilemesi; “Medet yâ Şeyh, Medet yâ Gavs-ı ‘azam” demesi ve yahut Rabb’inden ve Hz. Muhammed’in ruhaniyetinden yardım istemesi şeklidir.²³² Mürîd yardım istediğinde Allah şayet irade ederse bu yardım dileğini mânevîyat üstadına duyurur. Bu zât elini açar ve Allah’a niyaz eder. Eğer dua Allah katında makbul olursa yardım darda kalan kişiye ulaşmış olur, yani sıkıntıdan kurtaran Allah olmuş olur.²³³

Kur’ân-ı Kerîm ve hadislerde takvâ ve iyilik konusunda yardımlaşma teşvik edilmiştir.²³⁴ Ancak bu konuda özellikle Kur’ân-ı Kerîm’de direkt olarak bir kişinin mânevîyatından yardım isteme şekli geçmemektedir. Sûfiler, “*Sizden biriniz bir şey kaybederse ya da arkadaşının olmadığı bir yerde istigase/yardım dilemek isterse: Ey Allah’ın kulları bana istigase/yardım edin, desin. Çünkü Allah’ın görünmeyen kulları/orduları vardır*”²³⁵ hadisini istimdâd için delil olarak görmüşlerdir.

İlk sûfilerden itibaren Allah’ın velî kullarından ve peygamberden yardım isteme ve medet ummak mevcuttur. Sûfilerden Ma‘rûf-i Kerhî yeğenine, “*ihtiyacın olduğunda ve bir şeyi Allah’tan istediğin zaman beni vesile kılarak iste*” demiştir.²³⁶ Yine sûfilerden Muhammed b. Ali el-Kettânî (ö. 2001), velîyi Allah ile kullar arasında vasita saymış, kendisinin gavs olduğunu ima etmiştir.²³⁷ Takıyyüddin İbn Teymiyye (ö. 1328) ise herhangi bir Müslüman’ın Hz. Muhammed’i aracı kılarak Allah katından kendisine nimetlerin ve rahmetin ulaşmasını ya da zararlardan muhafaza edilmesini dilemesi câizdir, demiştir.²³⁸

Molla Nurullah Godîşkî’de sûfiler gibi Hz. Peygamber’den medet ummaktadır. İlahî aşk yolunda Hz. Peygamber’i mâşuk olarak görmektedir. Sıkıntılarından ve çektiği ızdıraptan dolayı mâşukuna yakarmaktadır. Divanında geçen şiirlerine bakıldığında

²³¹ Yusuf Şevki Yavuz, “İstimdad”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, XXIII, 363.

²³² Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 194.

²³³ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (3. bs.), Anka Yayınları, Ankara 2005, 180-181.

²³⁴ el-Mâide: 5/2; Buhârî, Mezâlim: 3-4.

²³⁵ Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, 372.

²³⁶ Yavuz, “İstimdad”, *DİA*, XXIII, 363.

²³⁷ Yavuz, “İstimdad”, *DİA*, XXIII, 363

²³⁸ Yavuz, “İstimdad”, *DİA*, XXIII, 364.

istimdâd konusuna değindiği görülmektedir. Divanında geçen *Ya Resûlellah Medet* şiirinde hastalığından ve âcizliğinden ötürü Hz. Peygamber'den imdat dilemiştir:

Bê tabat im bê qerar im ya resulellah medet

Hem ji êşan pûr dizarim ya resulellah medet

Lazim ê erd û firaş im bê sebîl û bê delîl

*Hem 'elîl im pûr zelîl im ya resulellah medet*²³⁹

Hiç alışkanlığım yok kararsızım medet ya Resulullah!

Hem acıdan çok inlerim medet ya Resulullah!

Satılık toprağa lazımım yolsuz ve delilsiz

Hem hastayım çok zelilim medet ya Resulullah!

Divanında geçen ve dörtlüklerden oluşan *Ya Resulellah Medet* adlı başka bir şiirinde yine Hz. Peygamber'den medet umduğu görülmektedir. Toplum nezdinde peygamber sevgisi ile tanınmış olan Molla Nurullah Godişkî, Peygamber Efendimizin kurtarıcı olacağını düşünmüştür. Âhirette insanlar, günahlarının bağışlanması için Hz. Muhammed'den eman dileyecektir. Çünkü onu seven Allah'ı sevmiş demektir. Şefaati istedikleri Makâm-ı Mahmûd'dur. İnsanların zelil ve günahkâr olduğunu, şeytanın ve nefsin sürekli insanı saptırmak istediğini bu yüzden insanın sürekli peygambere ihtiyaç olduğunu, onun istimdadının gerekliliğini vurgulamıştır. Godişkî, nefsin ve şeytanın hilelerinden, günahların vermiş olduğu üzüntüden dolayı feryad ederek mâşukuna istigâse etmektedir:

Em firare nefse şom in

Ya Resulellah medet

Têne dergehe te me'men

Ya Resulellah medet

Em zelilin em 'elilin

Rureşin hem bê delilin

²³⁹ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 8.

*Hem gunehkar bê sebin
Ya Resulellah medet*

*Ber bi te em ten ricaye
Da bi teken ilticayê
Dilxweşin ba multecayê
Ya Resulellah medet*

*Wîli peme nefis û şeytan
Zariwanin ruh û iman
Em revatitin ey can
Ya Resulellah medet²⁴⁰*

*Biz kötü ve uğursuz nefsin firarileriyiz
Ya Resulellah medet
Senin güvenilir dergâhına sığınıyoruz
Ya Resulellah medet*

*Biz zeliliz biz üzüntülüyüz
Kanıtı olarak hem utanılacak haldeyiz
Hem günahkârız bu yolda
Ya Resulellah medet*

*Senin yanında sana ricacıyız
Sana sevinerek iltica ettik
Gönül hoşnutuz mülteci olmaktan
Ya Resulellah medet*

*Nefs ve şeytan bizi takip ederken
Ruh ve iman ağlamakta
Biz kaçır olduk ey can
Ya Resulellah medet*

²⁴⁰ Godîşkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 16.

Ona göre Allah'ın cemâl sıfatlarını kendinde toplamış mürşid-i kâminden medet dilenebilir. Türlü sıkıntılar ve hastalıklar çekmiş Molla Nurullah Godişki, mecazî aşkla bağlı olduğu Şeyh Alâeddin ve evlatlarından yardım istemiştir. Mürşidinin aşk meclisinin kapısında “Kıtmir” olarak görür kendisini. Şeyhinden kendisine kapıyı açmasını yakarmaktadır. Şeyhinin çocukları olan Şeyh Mazhar, Şeyh Muhammed Halid ve Şeyh Asım hazretlerini şeyhine ulaşmak için yakarmaktadır:

Şehî min Mezherê 'alî û ustadê min Şeyh Xalid

Meded ya Asimê 'alî, bibin racî li nik walid!

Ku “Nûrullah” nebit xalî ji lûfa te Eya Macid!

Ku qitmîret bi vî halî werîn kehfet Eya 'abid!²⁴¹

Ey benim şeyhim yüce Şeyh Mazhar ve hocam Şeyh Halid!

Medet Ey Şeyh Asım! Babanızın yanında ricacı olun

Ey ihtişamlı Şeyh Alâeddin! Nurullah senin lütfundan mahrum kalmasın

Bu haldeki Kıtmirini mağaraya (korumaya) al

B. Tevessül

Sözlükte, bir aracı vasıtasıyla maddî ve yahut mânevî derecesi yüksek birisine yaklaşmayı dilemek; iyi amellerle yaratıcıya yaklaşmayı ummak mânasındaki vesl fiilinden türeyen tevessül; bir müslümanın işlemiş olduğu sâlih amelleri, Hz. Muhammed'i ya da Allah'ın velî kullarını vesile yaparak yaratıcıya yakın olmaya çalışmasını ifade eder.²⁴²

Tasavvufta tevessül, kendisiyle takarrub olunmuş şeydir. Âdemoğlunun Hallâk-ı cihâna takarrubu için en büyük vesile ilahî rızâyı gerektiren hâller ile tahakkuk etmesidir.²⁴³ Âlimler arasındaki görüşler neticesinde tevessül farklı şekillerde kabul edilmiştir. Bunlar Allah'ın isimleri, zâtı ve sıfatlarıyla tevessül, Hz. Muhammed ile tevessül, sâlih amel ile tevessül, sâlih ve muttaki mümin olanlar ile tevessül, hayatta olan Allah'ın velîleri ve sâlih olan müminlerin zatıyla tevessül, Allah'a peygamberlerin, velîlerin ve sâlih olan müminlerin zatıyla yemin ederek tevessülde bulunmak ve

²⁴¹ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 202.

²⁴² Yusuf Şevki Yavuz, “Tevessül”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, XLI, 6.

²⁴³ Şimşek, *Tasavvuf Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, 356.

ölümlerinden sonra peygamberlere, velilere ve sâlih olan müminlere tevessülde bulunmaktır.²⁴⁴

Kur'ân-ı Kerîm'de tevessül konusu direkt olarak geçmez. Bir ayette Allah'tan korkmanın gerekliliğinden ve O'na yaklaşmak için vesile aranmasının şartından bahsedilmektedir.²⁴⁵ Başka bir ayette ise insanların taptıkları diğer varlıklarda Allah'a daha yakın olmak için vesile aradıkları şeklinde geçmektedir.²⁴⁶ Hadislerde ise kuraklık zamanlarında sahabelerin Hz. Peygamber'i tevessül kıldıkları ve dualarının kabul edildiği, peygamberin vefatından sonra ise amcası Abbas'ı tevessül kıldıkları şeklinde geçmektedir.²⁴⁷

Tasavvufta tevessül konusu sûfiler tarafından câiz görülmüştür. Nitekim sûfilerden Ma'rûf-i Kerhî, Serî es-Sakatî (ö. 865)'ye şöyle demiştir: “Allah'tan bir dileğin olduğu zaman benim adıma yemin ederek, Ma'ruf'un hürmetine diyerek Allah'tan o dileğini iste.”²⁴⁸ Tasavvufta tevessül; yardım istemek mânasına gelen istimdâd, istiâne ve istigâse ile aynı anlamlarda kullanılır.²⁴⁹

Molla Nurullah Godîşkî, tevessülü bir kurtuluş olarak görmektedir. Günahlarının ve hatalarının bağışlanması için mâşukunun zât, sıfat ve isimlerinden tevessülde bulunmuştur. Allah'ın katında kıymeti bulunan Tûbâ ağacı, Mescid-i Kibleteyn, Mesâcid-i Seb'a ve Zemzem gibi kutsal sayılan mekânları da vesîle saymıştır. Onun için sevgilinin değer verdiği şeyler de kurtuluş vesilesidir. Nitekim âşık mâşukunun değerli gördüğü her şeye âşkla bakar. Divanında geçen *Ya İlâhî* şiirinde Allah'a karşı yakarışını vesîlelerle şöyle dile getirmiştir:

Bi heqqê zatê xwe bikey ya İlâhî

Bi heqqê wan sîfatê xwe İlâhî

Bi heqqê kibrîya xwe bikey İlâhî

Bi heqqê yekîtîya xwe bikey İlâhî

²⁴⁴ Yavuz, “Tevessül”, *DİA*, XLI, 6-7.

²⁴⁵ el-Mâide: 5/35.

²⁴⁶ el-İsrâ: 17/57.

²⁴⁷ Yavuz, “Tevessül”, *DİA*, XLI, 6.

²⁴⁸ İhsan Koçak, “Ulemâ ve Sûfiler Arasında Tartışmalı Bir Konu Olan Tevessül Konusuna Dair Delillerin Değerlendirilmesi”, *Genç Atebe Dergisi*, (4), 2023, 26-37.

²⁴⁹ Yavuz, “Tevessül”, *DİA*, XLI, 6.

Bi heqqê esmayê xwe y' husna tematem
Bi heqqê îsmê xwey' e 'zem demadem

Bi heqqê zatê emlakê di ekrem
'Efû key her gunahê min Îlâhî

...

Bi heqqê darê Tûba û xîmayê key
Ûmîda min ji xwe neb 'rî Îlâhî

...

Bi heqqê Ke 'be û Zemzem hetîmî

...

Bi heqqê qibleteyn û wî Qubayê
Bi heqqê heft mesacîdî xezayê²⁵⁰

Zâtının hakkı için yap ilahî
O sıfatlarının hakkı ile ilahî

Büyüklüğünün hakkı ile yap ilahî
Vahdet oluşunun hakkı ile ilahî

Esmâ-i Hüsnâ'nın tamamının hakkı ile
Her zaman İsm-i A 'zam'ın hakkı ile

Kemâl olan zâtın cömerttir, hakkı için ilahî
Bağışla tüm günahlarımı ilahî

...

²⁵⁰ Godîşkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 88-90.

*Gök kubbenin ve Tûbâ ağacının hakkı için ilahî
Ümîdimi senden kesme ilahî*

...

Kâbe ve zemzem hâtimesinin hakkı için

...

*İki kibleli mescidin ve Kuba'nın hakkı için
Yedi mescidin hakkı için ilahî (bağışla)*

Godişkî, bağışlanması için mâşukuna çeşitli vesileler saymaktadır. O'nun katında en değerli kişi habîbi olan Hz. Muhammed'in hatırına isteklerde bulunmuştur. Bunun altında Nakşî meşâyihini silsile itibariyle isimlerine değinerek tevessülde bulunmuştur. İsimlerini saydığı bu zatların hakkı için bağışlanma ve vuslat istemektedir:

*Bi heqqê Mustefa key ya ilahî, bi Seddîq û bi Selman ilahî
Bi heqqê Qasim û Ce'fer ilahî, bi Teyfûr pîrê Bestamî ilahî*

...

*Bi Şahê Neqşebendî pîrê pîran, Behauiddîn şahê ser emîran
'Elauddînê 'Ettârê şehîran û hem Ye 'qûbê Çerxîyan ilahî*

*Bi wî xwace 'Ubeydullahê Ehrar, Muhemmed Zahidê dil gencê esrar
Bi wî Derwêş Muhemmed fexri exyârê, Bi 'Ebdilbaqî Xwacegî ilahî²⁵¹*

*Hz. Mustafa'nın hakkı ile ilahî, Ebû Bekr es-Siddîk ve Selmân ile ilahî
Kâsım b. Muhammed ve Ca'fer es-Sâdık'ın hakkı ile Bâyezîd-i Bistâmî'nin hakkı
ile ilahî*

...

²⁵¹ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 94-95.

*Pîrlerin pîri Şâh-ı Nakşibendî, Emir başlarının Şâh-ı Bahâeddin
Meşhur Alâeddin Attâr, Hem Ya 'küb-i Çerhî ilahî (hakkı ile)*

*Hâce-i Ubeydullah Ahrâr, Gönül sırlarının genci Muhammed Zâhid (hakkı ile)
Derviş Muhammed fahrî ahyâr, Hoca Abdalbaki billah (hakki ile bağışla)*

C. Şefâat

Sözlüklerde “tek olanı dengi veya benzeriyle çift hale getirilmesi; bir kişinin önüne çıkıp işini halletmeye çalışmak, işinin halledilmesi için birinin vesileliğini dilemek” mânalarına gelen şef kavramının kökünden türeyen şefâat, “taksirinin affedilmesi veya dileğinin kabul edilmesi için birine aracılık etme” anlamına gelmektedir.²⁵²

İmâm Nevevî'ye (ö. 1277) göre şefâat beş kısımdır: Birincisi Hz. Peygamber'e ait olup mahşerdeki durak yerinin korkusundan ve durup beklemenin uzunluğundan rahat ettirmek, ikincisi bir topluluğu hesapsız cennete sokmak, üçüncüsü cehennemi hak etmiş bir topluluk için olan şefâat, dördüncüsü günahkârlardan cehenneme sokulanlar için olan şefâat, beşincisi ise cennette cennetliklerin derecelerini artırmadaki şefâattir.²⁵³

Kur'ân-ı Kerîm'de şefâat konusu değişik ayetlerde geçmektedir. Bu ayetlerden birinde Allah'ın Hz. Peygamber'e lütuflarda bulunacağı ve peygamberin bundan memnun olacağı²⁵⁴ şeklinde geçer. Başka bir ayette Hz. Peygamber'in gecenin bir vaktinde nâfile namaz kılması ve akabinde övülmüş bir makama yükselteceğine²⁵⁵ dair verilen ahitte Makâm-ı Mahmûd kastedilmektedir. Makâm-ı Mahmûd'dan kasıt kıyamet günü Hz. Peygamber'e övülmüş bir makam sahibi olarak²⁵⁶ verilecek olan şefâattir. Hadislerde de şefâatin var olacağına dair rivâyetler mevcuttur. Bir hadisinde Hz. Peygamber şefâatin öncelikle ümmetinden büyük günah işleyenler için olacağı²⁵⁷ şeklinde geçmektedir.

Şefâat konusunu ilgili hadis ve ayetler ışığında değerlendiren Ehl-i Sünnet, Allah'ın izni ile peygamberler, şehitler, velîler ve âlimler gibi sâlih kimselerin Kur'an ve Sünnet

²⁵² Mustafa Alıcı, “Şefaât”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, XXXVIII, 411.

²⁵³ Ali İbn Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf Cürcânî, *Tarîfat Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü*, (Çev.: Arif Erkan), Bahar Yayınları, İstanbul 1997, 134-135.

²⁵⁴ Duhâ: 93/5.

²⁵⁵ İsrâ: 17/79.

²⁵⁶ Süleyman Uludağ, “Makam”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, XXVII, 409.

²⁵⁷ Ebû Dâvûd, Sünnet: 20-21; İbn-i Mâce, Zühhd: 7.

ile sabit olduğunu ve bu konuda icmânın bulunduğunu belirtmişlerdir.²⁵⁸ Tasavvufun teşekkülü ile beraber şefâat konusu yeni bir ivme kazanmıştır. Özellikle evliyaların şefâati hususu ehemmiyet kazanmıştır. Bunun neticesinde halk arasında mutlak kurtarıcı seviyesinde evliya telakkisi ortaya çıkmışsa da mutedil mutasavvıflar ve diğer âlimler tarafından yok sayılmıştır.²⁵⁹ Diğer taraftan şefâat konusunda, Allah'ın kitabında bahsi geçen ve Resulullah'ın rivâyet edilmiş olan hadislerinde anlatılan hususların tümünü sûfîler ittifakla vacip olduğunu bildirmişlerdir.²⁶⁰

Molla Nurullah Godişki, nefsinin bedbahtlığından yakınmış ve nedâmet duymuştur. Günahların ve yalnızlığın verdiği üzüntüden dolayı Habîbullah'ın eşiğinde yakarmaktadır. Divanında geçen bir şiirinde nefsinden ve şeytandan kaçan bir firari olduğunu, Hz. Peygamber'in toprağında ve kapısında kendisini bulduğunu ve Habîbullah'tan şefâat dilediğini aktarmıştır:

Yâ rasulellah dexîlê erd û dergehê te me

Tû şefa'et ke habîbellah ricûkarê te me

Ez firârê nefs û şeytan im bi bal kelha te va

*Wer çi xwey cirme giran im daxilê darê te me*²⁶¹

Ey Allah'ın Resulü senin toprağında ve kapındayız

Sen şefâat eyle Habiballah senden ricacıyım

Ben nefsin ve şeytanın firarisiyim kalenin içinde emniyetteyim

Ne kadar ağır bir yüküm var, kök salmış ağacına bağlıyım

Molla Nurullah Godişki'ye göre Hz. Muhammed, bütün peygamberlerden üstündür. Enbiyaların serveridir. Esfiyanın da serdarıdır. Hiçbir peygambere nasip olmayan şefâat yetkisi Hz. Muhammed'e verilmiştir. Ayrıca âlemlerin Rabb'i olan Allah'ın da habîbidir. Bütün günahkârların serzenişte bulunduğu makamdır. Hz.

²⁵⁸ Hasan Gümüšoğlu, “Ehl-i Sünnet'in Şefa'at Anlayışının Oluşmasında İmam Mâturîdî'nin Görüşlerinin Önemi”, *Ekev Akademi Dergisi*, 0 (78), 2019, 299-314.

²⁵⁹ Yusuf Şevki Yavuz, “Şefa'at”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, XXXVIII, 414.

²⁶⁰ Kelâbâzî, *Doğuş Devrinde Tasavvuf Ta'arruf*, Süleyman Uludağ (Haz.), Dergâh Yayınları, İstanbul 2021, 95.

²⁶¹ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 2.

Muhammed, insanlık için din gününde kurtuluşun umududur. İnsanların kendilerini çetin günde emin bulacakları nîmettir. Godişki'nin *Sultanê Cumle Enbiya* şiirinde Hz. Muhammed'in konumu ve şefâatinden istemekte kurtuluş için yakarıшта bulunmaktadır:

Sultanê cümle enbiya Şafi'
Muhemmed Mustefa
Serdarê cümle esfiya
Ehmed Muhemmed Mustefa

Şahê Medîne textûpa
Mekke ji bo wî xakî pa
Ke'be bu wî rutbe fîza
'Alî Muhemmed Mustefa

Ew serwerê her serweran
Her mursel û peyxemberan
Hêvî digî roki giran
Di sîna Muhemmed Mustefa

Mehbubê Rebî'l- 'alemîn
Mehder cîyê her muznîbîn
Îmînîya nî'me'l-emîn
Seyyîd Muhemmed Mustefa²⁶²

Cümle enbiyaların sultanı şefaatçi
Muhammed Mustafa
Cümle esfiyanın serdarı
Ahmed Muhammed Mustafa

Payitaht olan Medine'nin şahı
Mekke'de onun ayağının (doğduğu) toprağı

²⁶² Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 5.

*Kâbe ki onunla rütbesi yüceldi
Âli Muhammed Mustafa*

*Hey serverlerin serveri
Bütün peygamberlerin ve resullerin serveri
Umut bekliyorum çetin günden (din günü)
Yine yardımcı olacak Muhammed Mustafa*

*Âlemlerin Rabb'nin habîbi
Bütün günahkârın şefaâtçisi
Emin olmanın nimeti
Seyyîd Muhammed Mustafa*

2.2.3.3. Aşkın Tahammül Boyutu Olarak Sabır

Sabır kelimesi sözlükte “engellemek, hapsetmek; güçlü ve dirençli olmak” mânalarına gelmekte olup, ahlâk terimi olarak “üzüntü, başa gelen sıkıntı ve belâlara karşı direnç gösterme; olumsuzlukları olumlu hale koymak için gösterilen metanet” gibi anlamlara gelir.²⁶³ Hakk’a karşı şikâyeti izhâr-ı cez‘ eylemekten nefsi men etmektir.²⁶⁴

Kur’ân-ı Kerîm’de insanın yapılan kötülüğe karşı sebat göstermesinin daha hayırlı olduğu vurgulanmıştır.²⁶⁵ Bir hadisi şerifte ise sabrın ışık olduğu, insanı telâştan ve yanlış işler yapmasından koruduğu aktarılmıştır.²⁶⁶

Sabır tasavvufta makamlardan birisidir. Sûfîler sabır konusuna ehemmiyet vermişlerdir. İbn Atâ’ya (ö. 922) göre sabır, kişinin bela ve musibetler karşısında edebten ayrılmaması olayıdır.²⁶⁷ Cüneyd’e göre zorluk ve sıkıntıların geçeceği zamana kadar, rızık sıkıntısına Allah için tahammül edilmesidir.²⁶⁸ Sehl b. Abdullah et-Tüsterî ise “sabır, Allah’tan bir çıkış kapısı açmasını beklemektir,”²⁶⁹ demiştir.

²⁶³ Mustafa Çağrı, “Sabır”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, XXXV, 337.

²⁶⁴ Şimşek, *Tasavvuf Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, 294.

²⁶⁵ en-Nahl: 16/126.

²⁶⁶ Müslim, Tahâret: 1; Tirmizî, Da‘avât: 85.

²⁶⁷ İhsan Soysaldı, “Tasavvufta Sabır ve Şükür Kavramları Üzerine Bir İnceleme”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 1997, (s. yok).

²⁶⁸ Yılmaz, *Ebü Nasr Serrâc Tûsî el-Lüma‘ İslâm Tasavvufu*, 49.

²⁶⁹ Kelâbâzî, *Doğuş Devrinde Tasavvuf Ta’arruf*, 157.

Molla Nurullah Godişki'nin sabrı mâşukuna olan özlemidir. İlahî aşk yolunda çekilen tüm sıkıntılara sabır gösterilmesidir. Divanında geçen “*Derd û elemê dil heme mehbûsê te ne/ Qeydan veresîn da k udi nêv da nehêlî/ Îhsan bike rûyê xwe ji bo sebrê dilan/ Behrê mi feqîrî ku xwedî derdê dilî/ Lutfek tu li Nûrî bike ey derdê dilan/ Weslê bide qelbê wî yê mecrûh û kelî*”²⁷⁰ beyitleriyle gönül derdinden eleminden ona karşı tutsak olduğunu, gönlün sabırlı olması için ihsânda bulunup cemâlini göstermesini, gönül derdinden kötü olduğunu, Nûrî için lütufta bulunmasını ve yaralanmış kalbini vuslata kavuşturmasını mâşuktan istemektedir. Bunun yanında Godişki firaktan yakınmaktadır. Firaka nidada bulunur, kendisine en sonunda firak demeye başlar. Bir başka şiirinde “*Sebr û aramê dilan bû merkeza wan salikan/ Fexr û temkîna murîdan veşêrî ah ez fîraq/ Hîret û hesret me pur bû lew ku çû sebra dilan/ Hemm û ehzan ser me barîn el-fîraq ah ez fîraq*”²⁷¹ sözleriyle ilahî aşk yolunda bulunan sâlikler için gönlün sabrı ve sakinliği merkez yer olduğunu, mürîdlerin gurur ve günahını firaktan saklamasını istediğini, gönül sabrının hayret ve özleminin çok olduğunu ve bütün hüznlerin âşıkın başına yağdığını firaka seslenerek belirtmiştir.

Ayrıca Godişki gönül derdinden dolayı gösterdiği sabrın sonucunda abdal oluşunu ifade etmektedir. Sevgilinin firak okları sonucunda kalpler fakir ve miskin durumdadır. Mâşukundan ayrı kalmış olan âşıkın gönlü vuslat ümidi ile sebat bulmaktadır. Ancak mâşukun dünyadan ayrılışı ile firak okları gönülde bir iz (dağlama) bırakmıştır. Sebat bulan miskinler de figan ve özlem ile ahlar çekmektedir. Kaderin göstermiş olduğu hicrana gönlü rıza göstermiştir:

Ey ruh û heyatê me esîran veşêrî
Wey sebr û sebatê me feqîran sitêrî
Daxê te di dil da kirine pur eserî
Tîrê di fîraqa te li dil ku diderî
Miskînê dikêşit be fîxanan keserî

Ah û keserê me diretin ta be sema
Goyînê fîraqa te me ey serwê çema
Dunya te seraser vekire derd û xema

²⁷⁰ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 195.

²⁷¹ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 34.

*‘Ebdal ez im lew sebebek bu mi nema
Ya Reb çi me dîtî ji qeda û qederî²⁷²*

*Ey bizim esir olan hayatımızın saklanmış ruhu
Ve ey biz fakirlerin sabrı ve sebatı olan örtünmüş
Senin gönüllerimize vurduğun dağlama çok tesir etti
Kalbimize vurduğun firak okları
Miskinlerde figan ve özlemle ahlar çeker*

*Çekilen ah ve hasret ta semaya dökülür
Senin firakın bize uzun tesir etti
Bütün dünyaya baştan başa dert ve gam getirdi
Senin firakından sonra sebep kalmadı abdal oldum
Ya Rabb kaza ve kaderden neler gördük*

Şeyh Maruf’un²⁷³ (?) vefatı üzerine yazmış olduğu mersiyede “sebra dilan” (gönül sabrı) kavramını tekrar etmektedir. Ona göre mecâzî aşk ile bağlandığı maşuktan ayrı kalınması sonucu gönül inler ve ağıt yakar. Kişi bu durumda saygınlığını ve mülkünü kaybetmiş gibidir. Sabır bu gönül yarasında vukû bulmuş olur. Godişkî’ye göre döneminde gönüllere sabır veren sevgili Şeyh Maruf olmuştur. Gönül Şeyh Maruf’un gidişi ile hasret içerisinde sebat göstermektedir:

*Ey dil bike fîzar û nal
Kanê gelo sebra dilan
Wenda me kir cah û menal
Kanê gelo sebra dilan*

*Ka Şêx Merûfê şîrîn
Mîrzayê enwer mehcebîn
Çan şewitand dil kir hezîn
Kanê gelo sebra dilan*

²⁷² Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 40.

²⁷³ Şeyh Fethullah Verkânîsî’nin ikinci eşi Tayyibe hanımdan olma evladıdır. Annesi Şeyh Abdurrahman Tâhî’nin kızıdır. Molla Nurullah Godişkî’nin şeyhi ve vasisi olan Şeyh Alâeddin’nin abisidir. Godişkî Şeyh Maruf’un vefatı üzerine bu mersiyeyi kaleme almıştır.

Suhbetşirîna xweşxeber
Gava ji cem me kir sefer
Hişte di dil dax û keser
Kanê gelo sebra dilan²⁷⁴

Ey gönül inle ve ağıt yak
Hani gönle sabır veren nerede
Biz saygınlığımızı ve mülkümüzü kaybettik
Hani gönle sabır veren nerede

Hani sevimli Şeyh Maruf
Örtülü olan nurların şehzadesi
Nasıl da yaktı gönlü hüznün yaptı
Hani gönle sabır veren nerede

Tatlı sohbetli güzel haber veren
Bizden göç eyleyip gittiği vakit
Gönlü çok hüznün ile bıraktı
Hani gönle sabır veren nerede

2.2.3.4. Aşkın Mahalli Olarak Gönül

Farsça’da dil, derûn anlamında olup Arapça’da kalb, hâtır; Türkçe dilinde ise yürek terimiyle karşılık bulan gönül remzi²⁷⁵ tasavvufta en çok işlenen kavramlardan birisidir. Dil tasavvufta genellikle nefis-i natıka, sırlar hazinesi ve yahut Allah'ın baktığı yer olarak tasvir edilir. “Allah dış görünüşünüze değil sadırlarınıza ve amellerinize bakar.” hadis-i şerifinde belirtildiği üzere ilahî kemâlin (olgunluğun) ve cemâlin (güzelliğin) en iyi tecellî ettiği yer olarak geçmektedir.²⁷⁶

²⁷⁴ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 47-48.

²⁷⁵ Cemal Kurnaz, “Gönül”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, XIV, 150.

²⁷⁶ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 64.

Yine tasavvuftan dilimize geçmiş olan “Ehl-i dil” deyimini, gönül ehli mânasında sembolize edilmiştir.²⁷⁷ Başka bir deyimde ise “gönül (can) gözü” şeklinde tasvir edilen “dil” sembolü kullanılmaktadır. Yani insanın baş gözü sadece görür ama gördüğünü anlamak, değerlendirmek bu gözün harcı olmadığı; onu gönül gözü değerlendirir ki bu da anlayış, seziş şeklindedir.²⁷⁸

Kur’ân-ı Kerîm’de değişik ayetlerde gönül konusu geçmektedir. Bir ayette Allah’a gönülden bağlılığı ifade ederken,²⁷⁹ başka bir ayette ise Allah’ın huzurunda derin bir saygıyla durulması gerektiğini²⁸⁰ aktarırken gönül hususuna dikkat çekilmiştir. Kudsî hadislerden birinde Allah (c.c.) “Ben göklere ve yere sığmam, fakat mü’min kulunun kalbine sığarım.”²⁸¹ şeklinde gönül bahsi geçmektedir.

Yûnus Emre şiirlerinde gönül sembolünü en çok kullanmış olan sûfîlerden biridir. Allah’a âşık birisi olarak Yûnus Emre’ye göre gönülde var olan aşk, sadece Allah aşkıdır. Şöyle ifade etmektedir:

Sekiz cennetin hûrisi eger bezenüp geleler

*Senün sevginden özgeyi gönlüm hiç kabûl itmeye*²⁸²

Ayrıca Yûnus Emre’ye göre önemli olan gerçek aşkı ve mürşidi bulmak olup, yola giren derviş müridine gönülden bağlanırsa mânevî terbiyesini de kısa sürede tamamlamış olur.²⁸³ Şemseddin Sivasî (ö. 1597), “Sür çıkar gayrı gönülden tâ tecellî kıla Hak/ Padişah konmaz saraya hâne ma’mûr olmadan”²⁸⁴ şeklinde ifade etmiş olduğu beytinde gönül hânesini mâsivâdan temizlemeden ve ma’mur etmeden padişahın teşrif etmeyeceğini belirtmiştir.

Gönül, yaratıcının cemâl sıfatının istirahatgâhıdır. Aşk-ı ilahî gönülde yer edinir. Gönül beytullah olarak tabir edilmiştir. Sûfîler ile benzer görüşte olan Molla Nurullah

²⁷⁷ Abdülbâki Gölpınarlı, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, 106.

²⁷⁸ Gölpınarlı, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, 45.

²⁷⁹ Bakara: 1/139.

²⁸⁰ Bakara: 1/238.

²⁸¹ Yılmaz Öksüz, “Şeyh Hâlid Divanı’nda Gönül Tasavvuru”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 2017, 251-265.

²⁸² Öztürk, (Ed.), *Yunus Emre Divânından Seçmeler*, 42.

²⁸³ Tuba Onat Çakıroğlu, “Yunus Emre Divanı’nda Gönül”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 2013, (ss. Yok).

²⁸⁴ Öksüz, “Şeyh Hâlid Divanı’nda Gönül Tasavvuru”, 245.

Godişki, beyitlerinde gönül, dil ve dilber sembollerini birlikte kullanmıştır. Molla Nurullah Godişki için gönül, aşk-ı ilahî seyrinin meydana gelmiş olduğu mekândır. O halde gönlünün virâne oluşu çekmiş olduğu aşk acısı, gam, keder, hasret ve firkattendir. Bundan dolayı elest bezminde müşâhede edilen mutlak Cemâl'den, ervâhın yaratılıp mâsivâyâ gelmesi ile firkate düşmesinin terennümü olarak kabul edildiği söylenebilir.²⁸⁵ Sevgiliden (dilber) ayrı kalmanın sonucunda gönlün (dil) virâne olduğunu bundan hicran duyduğunu terennüm etmiştir. Çünkü Godişki mecâzi aşktan ilahî aşka doğru yol almışken çekmiş olduğu firkat ızdırabından inlemektedir. Virâne olan gönlünde beslemiş olduğu yoğun aşk duygusunun acısını sevgiliye hitap ederken, sevgiliyi daha açılmamış gül/gonca olarak tasvir etmiştir:

Ey dilberâ hûrî misâl yanmış gönül virâne gönül
*Ve ey nazika gonçe ü delale sohtî te dil virâne gönül*²⁸⁶

Ey huri gibi olan dilber (sevgili)! Misal yanmış gönül yanmış virane gönül
Ve ey nazik ve güzel olan gonca! Dil (gönül) virane (olmuş)

Molla Nurullah Godişki, Şeyh Alâeddin'in vefatı üzerine yazmış olduğu Farsça şiirinde gönül (dil) sembolünü gönül bağı ve gönül denizi şeklinde farklı bir kalıpta da terennüm etmiştir. Mecâzi aşkını dile getirdiği mekân gönül denizi ve gönül bağıdır. Mürşidi bazen gönül bağında gezen ceylan bazen de gönül denizinde yüzen balıktır. Kemâl-i Mutlak yolunda gönlünü ilmek ilmek işleyen mürşididir. İlahî aşk yolu bir rehber eşliğinde yürünür. Godişki bu seyrüsülûkta mürşidinin vefat etmesiyle tek başına kalışının vermiş olduğu firkat ve hasretten yakınmaktadır:

Ân ğezalî ki dirani bâġî dilim kirdi çirâ
Kasdi çimnehâyî firdevsi birîn kerdîvî bireft

Mâhî behri dilim sabr mekî mi bûdî bidev
*Kasdi çûyi kevseri xuld birîni kerdîvê bireft*²⁸⁷

²⁸⁵ Karadayı, *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Tasavvuf*, 332.

²⁸⁶ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 155.

²⁸⁷ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 29-30.

*Gönül bağında gezen ceylan
Firdevs cennetinin çimenlerine niyetlenip götürdü*

*Kendisinde sabır bulduğum gönül denizimin balığı
Huld cennetin Kevser ırmağına niyetlenipte gitti*

Godişki için gönül, mâşukun cemâlinin tecellî etmiş olduğu en mühim yerdir. Gönül, ilahî hakîkatin nazar ettiği mekândır. Mürşidin; mürîdine mârifetullah nûrunu bezemiş olduğu ve kendi meşrebine dönüştürdüğü aynadır:

*Dilê min metle'a şemsa heqîqet
Dilê min meşriqa nûra heqîqet
Dilê meskenê hûranê cennet
Dilê min meşrebê pîrê terîqet²⁸⁸*

*Gönlüm hakikat güneşinin yükseldiği yerdir
Gönlüm hakikat nûrunun doğuş yeridir (tanyeridir)
Gönlüm cennet hûrilerinin meskenidir
Gönlüm tarîkat pîrinin meşrebidir*

2.2.4. İlahî Aşk Bağlamında Kullandığı Sembolik İfadeler

Molla Nurullah Godişki'nin divanının muhtevasına bakıldığında aşk konusu ağırlıktadır. Godişki, aşk-muhabbet ehli olarak şiirlerine farklı bir boyut kazandırmıştır. Sûfî şâirlerden Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (ö. 1273), Yûnus Emre (ö. 1320 [?]), Zünnûn el-Mısırî (ö. 859 [?]), Vâhib-i Ümmî (ö. 1595), Ferîdüddin Attâr (ö. 1221), Niyâzî-i Mısırî (ö. 1694), Molla Cezerî gibi ilahî aşk konusuna önem vermiştir. Bundan dolayı Molla Nurullah Godişki, aşkını sembolik bir dille terennüm etmiştir. Molla Nurullah Godişki için bâde-i aşk bezm-i eleste içilmiştir. Aşk onun için ezelîdir. Ruhlar aslî vatanından mâsivâyâ sürgün gönderilmiş, ten kafesinde müebbet bir yaşam geçirmektedir. Ervâh, mâşukuna olan firkatinden dolayı vuslat ateşiyle yanmaktadır. Bundan dolayı âşık

²⁸⁸ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 203.

dünyadayken mâşukunun cemâl sıfatlarının tecellî ettiği insân-ı kâmilin kadehinden ilahî aşk şarabını içip hasret giderir. Molla Nurullah Godişki de, âşığı terennüm ederken “bûlbûl”, “pervâne”, “balık”, “garîb” gibi semboller kullanmıştır. Aşkını ve mâşukunu ifade etmek için ise “gül”, “gülzâr”, “sultan”, “zülûf” gibi semboller kullanmıştır.

2.2.4.1. Câm (Kadeh)

“İçki bardağı” anlamında kadeh, rıtl, peymâne, piyâle, sâgar, sağrak, ayak, dolu kavramları da benzer mânada kullanılırken hammaddesi ve rengini anlatan terkiplerle câm-ı zerrîn, câm-ı zernigâr, câm-ı la’lîn, câm-ı yâkutî, câm-ı billûr, câm-ı minâ, câm-ı mûsâffâ, câm-ı rûşen, câm-ı âteş-reng, câm-ı gül-gûn (gül-fâm, gül-reng) vb. anlatımlar içerisinde yer almaktadır.²⁸⁹

Câm, Farsça kadeh mânasına geldiği gibi tasavvufta Allah dostunun kalbini ifade etmek için de kullanılır.²⁹⁰ Tasavvufta içki kadehi, aşk-ı ilahî ve mârifetullah ile dolu olan âşıkın/ârifin kalbi/gönlü/rûhu mânasına gelmekte olup o aşk kadehini ta Kâlû Belâ’da tatmış demektir.²⁹¹ Bir başka ifadeyle kadehe konulan aşk şarabı ilahî muhabbeti, kadeh de âşığın kalbini veya mürşid-i kâmilin tâlibe aktardığı Allah’ın esmasını ifade eder.²⁹²

Sûfilerden Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, aşkı kadehe benzetirken o kadehten içtiği için duyduğu mutluluğu şöyle ifade etmiştir: “*Aşk, bir camdır. Ben o camdan içtiğim için çok mesrurum. Aşk, bir düğün, cemiyettir. Ben o düğünün davulcusuyum...*”²⁹³ Şâzelî’ye (ö. 1258) göre şarâb, sevilenin cemâlinden parıldayan nurdur; kadeh, kalblerin dudaklarına bu nûru ulaştıran lütuftur.²⁹⁴ Zünnûn el-Mısıri’ye göre ise Allah’ı seven insan, havf kalbini sulamadıkça mehabbet kadehinden içemez.²⁹⁵ Aşk konusunu şiirlerinde en çok işleyen şâirlerden olan Yûnus Emre *Toldur bize sun kadeh* şiirinde geçen “*Toldur bize sun kadehi ışk şarabından iy saki/ Ol denizden içür bize k’andan içür şeyh ü fakı*”²⁹⁶

²⁸⁹ Cemal Kurnaz, “Câm”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, VII, 41.

²⁹⁰ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 42.

²⁹¹ Ahmet Ögke, *Vâhib-i Ümmî’den Niyâzî-i Mısıri’ye Türk Tasavvuf Düşüncesinde Sembolik Anlatım*, Ahenk Yayınları, Van 2005, 252.

²⁹² Kurnaz, “Câm”, *DİA*, VII, 42.

²⁹³ Nazire Erbay, “Mevlânâ’nın Rubâilerinde Tekâmülün Dört Unsuru Şarap, Kadeh, Sâki ve Şems”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (ÖS-III), 2016, 101-112.

²⁹⁴ Zafer Erginli, *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, (Çev.: Zafer Erginli, İlyas Karslı, Yavuz Köktaş, Nurettin Ödül, Rıfat Resul Sevinç ve Salih Sabri Yavuz), Kalem Yayınevi, İstanbul 2006, 1257.

²⁹⁵ Erginli, *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 347.

²⁹⁶ Tûba Öztürk, (Ed.), *Yunus Emre Divânından Seçmeler*, Akvaryum Yayınevi, İstanbul 2007, 326.

dizeleriyle sâkiden aşk kadehini doldurmasını, gönülleri mest eden ve talebelerin bile içtiği denizden içirmesini istemiştir.

Molla Nurullah Godişkî aşk konusu üzerinde durmakta ve şiirlerinde bu konuya çokça yer vermektedir. Aşk konusunu farklı remzlerle tasvir etmiştir. Câm, mey ve sâkî kullanmış olduğu sembollerdir. Onun için câm, mürşidin tâlibe telkin ettiği mârifetullahtır. Berrak câm olması da yaratıcının esmasının tecellî etmesi, yansımasıdır. Mey ise ilahî aşktır. Muhabbet şarabından kasıt muhabbetullahtır. Gönül sekr makamında iken duru ve sade bir haldedir. İlahî aşk ile yanmaktadır. Sâkî ise mürşidi yani Şeyh Alâeddin'dir. Şeyhinin elinden içerek sarhoş olduğu berrak câmdan sunulan muhabbetullah şarabını, kendisine helal saymaktadır. Kürtçe ve Türkçe karışık dizelerden oluşan mülemma' tarzındaki beyitlerinden bir kısmında câm sembolünü şöyle işlemiştir:

*Sâkî meyâ cama zelal, bine bana olsun helal
Da dil wekî şem'u şemal pur nur û hem pur sadeye*

*Xamra muhabbet nûşiken sâkî çuğud serxuşiken
Mîrî ases bi hûşiken dişev lipey keyfa mevet²⁹⁷*

*Ey sâkî berrak câmdaki meyi getir helal olsun bana
Mum gibi olan gönül hem sadedir hem durudur*

*Muhabbet şarabından içip sâkîyi de kendimizle sarhoş edelim
Gece bekçisi de kendinden geçsin ki gece keyfimiz olsun*

Molla Nurullah Godişkî, yine bir başka şiirinde kadeh sembolünü kullanmıştır. Bu şiirinde sevgiliden kasıt şeyhidir. Kadeh ise muhabbetullahtır. Mâşukun durumu merhametli ve yumuşak huylu oluşudur. Sevgilinin siyah kaşları yayı, kirpikleri ise oku simgeler. Yaydan âşıkın gönlüne doğru ilahî muhabbet akmaktadır. Gönül sevgilinin siyah kaşlarından akan aşk kadehini içmiştir. Bunun sonucunda sekr makamında doyumsuz bir hale geçtiğini yansıtmıştır:

²⁹⁷ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 127.

Ey mihribân-ı âşıkân ez-kâş-ı reş toldur kadeh
*Ez-hevf-i aşket cân şod ey hûrûş toldur kadeh*²⁹⁸

Ey âşıkların merhametli yumuşak huylu sevgilisi, siyah kaşlardan kadeh doldur
*Gönül senin aşkının elinden coştı, ey kadeh doldur!*²⁹⁹

2.2.4.2. Bülbül

Kelimenin aslı Farsça, akabinde Arapça'ya da girmiş bulunup; bülbül için andelîb ve hezârdan başka nidasının güzelliği sebebiyle hezâr-destân (bin bir türlü destan söyleyen), hoş-hân (güzel okuyan), hoşgû (güzel söyleyen) ve hoş-âheng (güzel sesli) kavramları da yerine kullanılmaktadır.³⁰⁰

Tasavvufta ise bülbül, çokluk olan güle âşık olduğu için mecazî âşığı sembolize etmiş ayrıca bülbül, Hz. Peygamber'e nispet edilmiş olan sıfatlardan birisi kabul edilmiştir.³⁰¹ Başka bir ifadeyle bülbül aşk-ı ilahî ile kavru lan can ve ruhun timsali olup, mâsivâda (dünyada) veya ten kafesinin içerisinde uzakta kaldığı ezeli gülzarının hasretiyle feryat, figan eden bir Hakk âşığı olarak görülmüştür.³⁰²

Mevlânâ; “bağ, gül, bülbül, sevgili, semâ/ Hepsi bahanedir, maksûd ancak O'dur O”³⁰³ dizeleri ile bülbül dâhil bütün sembollerle ifade ettiği şeylerde maksadın Allah olduğunu kastetmiştir. Ferîdüddin Attâr, “Bülbül-i şeydâ gelir sarhoş hemen/ Aşk elinde sanki var-yok say ki sen!”³⁰⁴ dizeleri ile aşk elinde varlığının ve yokluğunun aynı nispette olduğunu, cezbeye gelen sarhoş âşık ile bülbülü kastetmiştir. Yine Attâr Hüdhüd'ün diliyle “Gülde aşk, pek çok diken sunmuş sana/ İşt en almış, işsiz oldun baksana”³⁰⁵ dizeleri ile gülün aşk cihetiyle diken sunduğu bülbülü, işsiz yani kazancı olmayan iflas şeklinde terennüm etmiştir. Kara Fazlî (ö. 1564), “Gül ü Bülbül kalup tek ü tenhâ/ İtdiler

²⁹⁸ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 133.

²⁹⁹ Kardaş, “Divan Yazma Geleneğinin Son Halkası: Nûrî Divanı”, 95.

³⁰⁰ Cemal Kurnaz, “Bülbül”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, VI, 485.

³⁰¹ Şimşek, *Tasavvuf Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, 66.

³⁰² Kurnaz, “Bülbül”, *DİA*, VI, 486.

³⁰³ Mahmud Erol Kılıç, *Sufi ve Şiir [Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası]*, Sufi Kitap, İstanbul 2017, 72.

³⁰⁴ Ferîdüddin Attâr, *Mantku't Tayr (Manzum Tercüme)*, (Çev.: Ahmet Metin Şahin), Karbon Kitaplar, İstanbul 2018, 42.

³⁰⁵ Attâr, *Mantku't Tayr (Manzum Tercüme)*, 43.

*bezm-i hâs-ı bî-pervâ*³⁰⁶ dizeleri ile bülbülün güle meftûn olduğunu ve onun varlığıyla fenâyâ ulaştığını terennüm etmiştir.

Molla Nurullah Godişî, mürşidine mecâzi aşkla bağlı bir tâlibtir. Bu aşkı lütuf olarak görmektedir. Babasının vâsi olarak göstermiş olduğu Şeyh Alâeddin, ilahî aşk sülûkunda rehberidir. Bülbül, âşık olarak kendisidir. Gül ise mâşuk yani mürşidi olup mârifetin cemâl bulduğu, ışıyla bülbülü aydınlattığı ârifdir. Gül, mânevî tecrübeyle bülbülü sevindirmiştir. Molla Nurullah Godişî mürşidinden önceki yaşamında gönülsüz kalmış bir tâlibtir. Mâşukun ışığı bülbüle âdeta yol göstermiştir. Gönülsüz kalmış bülbüle selam iletmesini istemekle bülbülü şakırdayan hoş sesli olarak terennüm etmiştir:

*Pişkivî mislê gula geş, şu'le da vî bilbilê,
Bilbilo wey bi dilo vêca tu lêke sed selam*³⁰⁷

*Parlak bir gül gibi açtı, bülbüle ılık saçtı
Ah gönülsüz kalmış bülbül yüz selam ilet!*

Yine başka bir beytinde Godişî, bülbül olarak güle sebat etmektedir. Mürşidine nazar ederek bütün dikkatini onda toplamış, yaratıcıdan mürşidi üzerine yansıyan cemâl tecellisine seyre dalmış, mest olmuştur. Gülden gelen cemâl sıfatının hoş kokusuyla bülbül kendinden geçmektedir. Mürşidinden uzak kalışına râbîta etmektedir. Gonca, tasavvufta açılmamış güldür. Bülbülün güle olan özlemi goncanın açılmasıyla halvet hali son bulacaktır. Godişî gönlüne dönerek telkinde bulunmuş, firkatin son bulmasının yakın olduğu bu yüzden ah çekmemesi gerektiğine, vuslata erişeceğine terennüm etmiştir:

*Wek bilbil mestî kû bigûl fe tu febestî
Nîzîke te gönca vebe âhân nekişîne*³⁰⁸

*Mest olmuş bülbül misali güle bağımlısın
Goncanın açması yakındır ahlar etme*

³⁰⁶ H. Gamze Demirel, “16. Yüzyıl Şâirlerinden Fazlî’nin “Gül ü Bülbül Mesnevisi”ndeki Şahıs Kadrosunun Tasavvufî açıdan Değerlendirilmesi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 2007, 89-103.

³⁰⁷ Godişî, *Dîvân-ı Nûrî*, 166.

³⁰⁸ Godişî, *Dîvân-ı Nûrî*, 10.

*Elaeddîn binefşa bax û bustanê welatê min
Mu'etter ke demaxê xwe ji buya wî eya bilbil*

*Elaeddîn gula ser tacê her gulçîçekâne me
Xeraman hate bustanê bibe şadan eya bilbil*

*Elaeddîn gula nazik hişîn bûye li zozanê
Xwe dane dîr'eceb werdan temaşa ke eya bilbil³⁰⁹*

*Alaaddin vatanımın bağ ve bahçelerinin menekşesidir
Dimağını onun hoş kokularıyla kokut Ey Bülbül!*

*Alaaddin bütün çiçeklerimizin en değerlisi olan gülüdür
Onun hoş kokusu bahçene geldi, bahtiyar ol Ey Bülbül!*

*Alaaddin yaylalardan açan nazik bir güldür
Diğer güller uzaklaştılar, sen onu seyret Ey Bülbül!*

2.2.4.3. Şarâb

Farsça'da şarap anlamına gelen bâde kavramı kadeh mânasında da kullanılır.³¹⁰ Meşrubat, içki, mey, bâde gibi anlamlara gelen şarap; tasavvufta aşkı, mehabbeti, şevki ve vecdi temsil eder.³¹¹ Bazen bir velînin elinde bulunan şarap kadehi bir kerâmet olarak bal haline dönüşür, buna kalb-ı a'yân denilir.³¹²

Sûfilere göre ervâhın dünyaya indirilmeden önce yaratıcının huzurunda toplandıkları bezm-i elest meclisinde Allah'ın "Ben sizin rabbiniz değil miyim?" sorusuna "Belî (evet)" diyerek cevap verdiklerinde aşk bâdesini içmişlerdir.³¹³

³⁰⁹ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 156.

³¹⁰ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 28.

³¹¹ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 327.

³¹² Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 327.

³¹³ İrfan Gündüz, "Bâde", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, IV, 418.

Niyâzî-i Mısrî, “İlâhî, *tevbeler olsun, bir dahi mey içmeyen/ Mey içip mahbûb olunca, ihtiyâr elden gider*”³¹⁴ dizeleri ile aşk şarabından içenin kişisel tercih kabiliyetini yitirmiş ve bilincinde olmayan sevgili olarak terennüm etmiştir. Yine dergâh şâirlerinden Vâhib-i Ümmî, “*Himmet eyle kendine, hiç gülmesin akl-ı beşer/ Bu şarâb-ı şevk ile sen, şöyle mestân ol, yürü*”³¹⁵ dizelerinde aşk şarabını içen kişide dert ve keder bırakmadığı gibi aşk şarabından tadanı bilinçten soyutladığını, sekr makamına varıldığını aktarmıştır. Sûfîlerden Fahrî Ahmed (ö. 1799) ise aşk şarabını, Allah’a sülûk etmek ve küllî meyl olarak görmüştür.³¹⁶

Mutasavvıflara göre aşk ezeldir. Bezm-i eleste yaratıcıya verilen ahittir. İlâhî aşk şarabı ezelde içilmiştir. Molla Nurullah Godişkî âşık bir sûfidir. Aşk onun için varlığın, yaşamın ve muhabbetin kaynağıdır. Godişkî’ye göre insan; elest bâdesini içmiş, ezeli aşk ile mâsivâda sürgün hayatı geçirmiştir. Ruhlar, yaratılıştan beri müebbet bir hayatın verdiği acı ve elemden yakınmaktadır. Felek izin vermiş olsaydı hicab ortadan kalkar ve yürekleri kapsayan ilahî aşkın vermiş olduğu elem de ortaya çıkacaktı. Godişkî’nin divanında şerbet (şûrb) sembolü bir rubaide şöyle geçmektedir:

Şerbeta mihneta muhbet me noşî bû di ewil da
Ji lew ev sûz û ev hurqet muebbet ma di nêv dil da
Eger tali ‘ bida furset hicabê me ji ber hilda
*Nişanda dê me ev zehmet ji ber barê dile kul da*³¹⁷

Aşk (muhabbet) belasının şerbetini biz ezelden içmişiz
Yüreğimizdeki bu acı ve elemün müebbet olması bundandır
Şayet felek fırsat verseydi ve yüreğimizdeki perdeyi kaldırabilseydik
Yaralı yüreğin yükünün ağırlığını ona gösterecektik...

Godişkî, meyhaneye ve şarâb sembollerini birlikte kullanmıştır. Ona göre sevgili mürşiddir. Mürşid, mâna âlemlerinden ilahî feyzi sunmaktadır. Şarâb muhabbetullah olup, ilahî aşktır. Meyhane ise mürşidin mârifet meclisidir. Godişkî, mürşidinin mârifet

³¹⁴ Ögke, *Vâhib-i Ümmî’den Niyâzî-i Mısrî’ye Türk Tasavvuf Düşüncesinde Sembolik Anlatım*, 362.

³¹⁵ Ögke, *Vâhib-i Ümmî’den Niyâzî-i Mısrî’ye Türk Tasavvuf Düşüncesinde Sembolik Anlatım*, 363.

³¹⁶ Şimşek, *Tasavvuf Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, 327.

³¹⁷ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 206.

meclisinde ilahî feyz ile kendinden geçip sekr makamına ermiştir. Sekr makamında doyumsuz, harareti geçmemekte olup sevgiliden mânevî zevk almaya devam etmektedir:

Ku Nurullah di meyxâna habîbê xwe buye ser mest

*Delala min tu yek tasek şeraba dîmê de derdest?*³¹⁸

Nurullah sevgilinin meyhânesinde kendinden geçmiş

Benim canım, sevimlim bir kadeh şarap mevcut mu?

2.2.4.4. Gül/Gülzâr

Sözlükte pek çok rengi bulunan kalın yapraklı, keskin kokulu ve güzel görünümlü çiçek³¹⁹ anlamında kullanılır. Gül ismi iki harften meydana gelir, “Kef” harfi Allah Teâlâ’nın “Allah kuluna yetmez mi?” âyetine işaret iken; “Lâm” harfi ise “Allah kullarına lütufkârdır, dilediğini rızıklandırır.”³²⁰ âyetine işaret etmektedir. Ayrıca tarîkat taçlarının tam üstüne dikilen ve bir çuha üstüne işlenen şekillere de “gül” denilmektedir.³²¹ Yine tasavvufta Rifâî tarîkatına mensup şeyh ve dervişlerinin ateşte kor haline gelene kadar kızdırılan ve sonrasında yalayıp soğuttukları ucu yassı demir çubuğa da gül demişlerdir.³²²

Gül tasavvuf edebiyatında çokça kullanılan sembollerdendir. Tasavvufî sembolik dilde gül, ilahî Cemâl’i ifade ettiği gibi Allah’ın habîbi Hz. Muhammed’i (s.a.v.) de temsil etmiş, bundan ötürü “verd-i Muhammedî” veya “gül-i Muhammedî” adıyla gül şeklinde hilye-i şerifler yapılmıştır.³²³ Başka bir açıdan Allah sevgisini Allah için yaşayan bir kulun gönlü de gül kabul edilir. Bu nedenle gül muhabbetin de remzidir.³²⁴ Bunun yanında tasavvuf literatüründe servi vahdeti, gül de kesreti temsil ettiğinden “serv-i gül endâm” gibi deyişlerle kesret altında gizlenen vahdet anlayışı ortaya çıkmıştır.³²⁵

³¹⁸ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 199.

³¹⁹ Şimşek, *Tasavvuf Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, 129.

³²⁰ Şimşek, *Tasavvuf Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, 130.

³²¹ Gölpınarlı, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, 132.

³²² Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 149.

³²³ Cemal Kurnaz, “Gül”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, XIV, 220.

³²⁴ Esma Sayın, “Tasavvufta Gül”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013, 75-84.

³²⁵ Kurnaz, “Gül”, *DİA*, XIV, 220.

Gülzâr ise Farsça’da gül bahçesi, gülşen, gülistan mânasına geldiği gibi mutlak olarak kalbin fethi ve açılışı, sâlikin gönlünün mârifete ve irfâna açılması anlamına da gelmektedir.³²⁶ Allah’ın Vahdet, Vâhidiyyet, Ferd ve Ahad mertebesinde daha taayyüne ve sonrasında tecellîye geçmemiş olan varlığı âşıkların gülzarı olarak nitelendirilmiştir.³²⁷

Sûfî şâirlerden Eroğlu Nûrî (ö. 1603), “*Ümmet olanlar gafletten uyanır/ Dünyada, ahirette sana dayanır/ Açılır, kokusu câna boyanır/ Güller, güzel Muhammed’im aşkına*”³²⁸ dizeleriyle Hz. Peygamber’in aşkına güller açıldığını, sevgilinin kokusuna büründüğünü ve aşkından ötürü ümmetin gafletten uyandırıldığını yansıtmıştır. Yine sûfilerden Sinan-ı Ümmî (ö. 1657), “*Sındı gönül şişesi, döktü gülâbın yere/ Reyhân edip edip almağa, vay bir eli fendeli*”³²⁹ dizeleriyle etrafına gönül şişesinden sızmış gül suyundan kokular yayıldığını yansıtmıştır. Vâhib-i Ümmî, “*Dü cihânın cümlesinden el yuyan âşık nedir? / Bi-nişân ü lâ-mekân, âşıkların gülzârıdır*”³³⁰ dizeleriyle gülzârı, nişansız ve mekânsız âşıklar bahçesi olarak yansıtmıştır.

Tasavvufta gül; ilahî aşk, ubûdiyyet, muhabbet, mârifet gibi mânaları sembolize etmektedir. Molla Nurullah Godişki ise sûfiler ile benzer görüşte olup gül ve gülzâr sembollerini beraber kullanmıştır. Gülü gönlün içinde zuhur eden mârifet olarak sembolize etmektedir. Yaratıcıyı isim, fiil ve sıfatlarıyla yakından tanıyan ve kurbîyet kuran bir kul olduğundan şeyhinin gönlü de gül bahçesi gibidir. İlâhî aşk yolunda Allah’ın isim ve sıfatları parlak bir gül gibi tecellî etmiştir. Nûrî, şeyhinin ilahî mârifetinden istifade etmiş, sonrasında önünden hicabın kalkması ile ehl-i şühûd mevkisine varmıştır. Bunun sonucunda Allah’ın zuhur ve tecellîlerinin yansımalarını müşâhede etmektedir. Kulda mâsivâ hicabının kalkmasıyla gönülde tecellî eden mârifet, müşâhede edilmeye başlamıştır:

Biharê belçimê dâran, hişîn bûne di gulzaran
*Gehiştin gul li berwaran, diket Nûrî temaşae*³³¹

Bahar ağaçlarının çiçekleri, gülzarda yeşermiş
Açtı gül tarlaları, Nûrî temaşa eder

³²⁶ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 149.

³²⁷ Ögke, *Vâhib-i Ümmî’den Niyâzî-i Mısri’ye Türk Tasavvuf Düşüncesinde Sembolik Anlatım*, 163.

³²⁸ Ögke, *Vâhib-i Ümmî’den Niyâzî-i Mısri’ye Türk Tasavvuf Düşüncesinde Sembolik Anlatım*, 162.

³²⁹ Ögke, *Vâhib-i Ümmî’den Niyâzî-i Mısri’ye Türk Tasavvuf Düşüncesinde Sembolik Anlatım*, 272.

³³⁰ Ögke, *Vâhib-i Ümmî’den Niyâzî-i Mısri’ye Türk Tasavvuf Düşüncesinde Sembolik Anlatım*, 163.

³³¹ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 193.

*Pişkivî mislê gulâ geş, şu'le da vî bilbilê,
Bilbilo wey bê dilo vêca tu lêke sed selam*³³²

*Parlak bir gül gibi açtı, bülbüle ışık saçı
Ah gönülsüz kalmış bülbul yüz selam ilet!*

2.2.4.5. Garîb

Arapça'da garâbet (gurbet) isim kökünden türeyen garîb remzi sözlükte “vatanından uzak kalan; kendi cinsi içerisinde dengi ve eşi bulunmayan, tek ve nâdir olan şey; bilinmeyen, müphem ve kapalı olan” mânalarına gelmektedir.³³³

Tasavvufta garîb kişi birlik âleminden ayrı düşen, maddî varlıkla (izafî, geçici varlık) kayıtlara bağlanmış olandır.³³⁴ Yine tasavvufta sûfiler memleketlerini bırakıp diyar diyar gezdikleri için garîb adını aldıkları gibi, yurdunu hiç terk etmeyen sûfi aslı vatanı olan ervâh âleminden bu dünyaya geçici olarak geldiğinden kendisini garîb sayar.³³⁵

Garîb kişi kendisini gurbette yalnız ve geçici olarak görendir. Bu dünya Müslüman için garîbler yurduudur. Hadis kaynaklarında “Dünya'da bir garîb ya da bir yolcu gibi ol! Kendini kabir halkından biri gibi kabul et”³³⁶ şeklinde geçmektedir.

Garîb kavramını en çok kullanan mutasavvıflarından olan Ahmed Yesevî (ö. 1166), “*Bu garîblik berbât imiş, ey dostlar/ Hiç kim gelip, garîb hâlin soran var mı? / Gece-gündüz gurbet çekip aşk yolunda/ İçi yanıp hasret ile dolan var mı?*”³³⁷ dizeleri ile asıl vatanından uzakta kalmış canın veya ruhun sevgiliye olan hicranından ötürü duymuş olduğu garîb hâli, uzaklığı yansıtmıştır. Fuzûlî (ö. 1556) ise “*Ben garîb ü râh-i mülk-i vasl pür teşvîş u mekr/ Ben harîf-i sâde-levh u dehr pür nakş-ı füsûn*”³³⁸ dizeleriyle sevgilinin çetrefilli, karışık ve hileli diyarının yolunda garîb düştüğünü, kendisinin nakışlı

³³² Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 166.

³³³ Hüseyin Elmalı ve Şükrü Arslan, “Garîb”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, XIII, 374.

³³⁴ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 88.

³³⁵ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 143.

³³⁶ Tirmizî, *Zühd*: 25.

³³⁷ Abdullah Eren, “Divan-ı Hikmet'te Gariplik ve Garipler”, *Yeni Türkiye*, 25 (105), 2019, 452-459.

³³⁸ Mustafa Öztürk, “Divan'ı Bağlamında Fuzûlî'de Sevgili Kavramının Beşerî ve İlahî Boyutları ile Sevgiliden Şikâyet”, *Kadim Akademi SBD*, 1 (1-2), 2017, 41-59.

ve efsunlu dünyada saf gönüllü bir garîb olduğunu terennüm etmiştir. Yunus Emre “*Odur söylenen dilde/ Varlığım hep ol ilde/ Varlık dostundur kulda/ Ben bunda garib geldim*”³³⁹ dizeleriyle dilde söylenilenin hep Allah olduğu, gerçek meskeninden ayrı düştüğünü ve burada garîb kaldığını terennüm etmiştir.

Molla Nurullah Godişkî’ye göre aşk ezeldir. Bezm-i eleste ruhların içtiği bâde-i elestir. Dünyaya gelmiş olan ruhlar asli vatanlarından uzakta garîb haldedirler. Nitekim bir rubaide:

Şerbeta mihneta muhbet me noşî bû di ewil da
Ji lew ev sûz û ev hurqet muebbet ma di nêv dil da
Eger tali ‘ bida furset hicabê me ji ber hilda
*Nişanda dê me ev zehmet ji ber barê dile kul da*³⁴⁰

Aşk (muhabbet) belasının şerbetini biz ezelden içmişiz
Yüreğimizdeki bu acı ve elemün müebbet olması bundandır
Şayet felek fırsat verseydi ve yüreğimizdeki perdeyi kaldırabilseydik
Yaralı yüreğin yükünün ağırlığını ona gösterecektik...

sözleriyle ruhlar için bu dünya hicab oluşuyla müebbet bir yalnızlık vermektedir. Kulun ilahî aşk sülûkunda hicablar mevcuttur. Âşık menzilden uzak durdukça garîb bir hal üzeredir. Gönlünde vuslat ateşiyle yanıp tutuşmaktadır. O halde kulun gönüle ağır gelen ve ilahî aşk sülûkuna engel teşkil eden mâsivâ yüklerinden kurtulup, sevgiliye giden yolda kurbiyyet kurması lazımdır. Godişkî, mülemma’ tarzında yazdığı Kürtçe-Türkçe sözlerden oluşan bir beytinde birlikte kullanmış olduğu garîb ve sevgili sembollerini şöyle terennüm etmiştir:

Rabe ji pêş berfa giran açık bike râh-ı habîb!
*Yandım ji derdê peykerân yandım garîb yandım garîb*³⁴¹

Kalk ağır karın önünden açık et sevgilin yolunu!
Yandım sevgilinin derdinden yandım garîb yandım garîb

³³⁹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 88.

³⁴⁰ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 206.

³⁴¹ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 123.

2.2.4.6. Sultan

Sözlükte “kandili yakmak için kullanılmış olan zeytinyağı” anlamına gelen “selît” kelimesinden ya da “karşı durulamayacak bir kudrete sahip olmak, mutlak üstünlük göstermek” mânasına gelen selâta mastarından türemiş olan “sultân” kelimesi “hüccet, delil, kahr bazı durumlarda kudret satvet ve bu sıralanan misallere malik olan kişi” demektir.³⁴²

Sultan kavramı Osmanlı padişahları hakkında ve diğer İslâm devletlerinin hükümdarları gibi ad olarak kullanılmış bir tür deyimdir.³⁴³ Tasavvufta tarîkat önderlerine de belli bir zamandan sonra sultan lakâbı verilmiştir.³⁴⁴ Bunlardan örnek verecek olursak Sultan Halil (Nakşi), Sultan Ahmed (Yesevi), Sultan Veled (Mevlevi), Emir Sultan (Bursa’da) Karaca Ahmed Sultan (İstanbul’da) gibi.³⁴⁵ Ayrıca Alevi-Bektaşî büyüklerine de sultan denilmiş, Hacı Bektaş Hünkâr (Sultan), Pîr Sultan Abdal ve Balım Sultan gibi örnekler mevcuttur.³⁴⁶

Sûfî şâirlerden Niyâzî-i Mısırî, “*Dest-i kudretle yazılmış yüzüne âyâtı Hak/ Gönümün tahtında sultânımdır Allah, hû diyen*”³⁴⁷ dizeleriyle Allah’ı gönüllere taht kurmuş bir sultan olarak belirtirken, Sinan-ı Ümmî “*Cümle âlem dest-giridir Habibin bi-gümân/ Enbiyalar serveri Sultân iden perverdigâr*”³⁴⁸ dizeleriyle her şeyin yaratılmasına sebep olan Hz. Peygamber’i kastetmiştir. Meşhur şâir Şeyh Galib (ö. 1799) ise “*Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed’sin Efendim/ Hak’dan bize sultân-ı müeyyedsin Efendim*”³⁴⁹ dizeleriyle Hz. Muhammed’i Allah tarafından doğrulanmış ve teyit edilmiş sultan olarak gönderme yapmıştır.

Molla Nurullah Godişki; şiirlerinde yer yer Hz. Muhammed’i, mürşidini ve Allah’ı (c.c.) sultan remziyle terennüm etmiştir. Divanında “mir”, “kayser” ve “sultan” remzlerini tasavvufî mânalarda terennüm etmiştir.

³⁴² Mustafa Öztürk, “Sultan”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, XXXVII, 495.

³⁴³ Cürcânî, *Tarifât Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü*, 126.

³⁴⁴ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 243.

³⁴⁵ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 323.

³⁴⁶ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 323.

³⁴⁷ Ögke, *Vâhib-i Ümmî’den Niyâzî-i Mısırî’ye Türk Tasavvuf Düşüncesinde Sembolik Anlatım*, 173.

³⁴⁸ Ögke, *Vâhib-i Ümmî’den Niyâzî-i Mısırî’ye Türk Tasavvuf Düşüncesinde Sembolik Anlatım*, 174.

³⁴⁹ Sabri Balta, “Hüdâyî ve Goethe’nin Şiirlerinde Hz. Muhammed”, *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 0(7), 2021, 36-50.

Sûfilerin kullanımlarına bakınca gönüllerin sultanı Hz. Muhammed'dir. O ilk yaratılan ruhtur. Âlem onun aşkından yaratılmıştır. Bu konu tasavvufta hakikat-i Muhammediyye meselesidir. Godişki'ye göre hem maddî hem de mânevî anlamda Hz. Muhammed sultandır. Godişki sultanına hayran ve âşık biridir. İlâhî kitapların sonuncusu Kur'ân-ı Kerîm'in verilmesiyle müşerref olan O'dur. Beytullahı inşa eden Hz. İbrahim iken kâbeye sahip olan O'dur. İnsanlara ve cinlere gönderilmiş resûlü's-sekaleyndir. Peygamber iken hükümdar olmuş Hz. Dâvûd, Hz. Süleyman ve tüm peygamberlerin serveridir. İslâmiyetin yayılmasıyla devletler kuran müslüman hükümdarlara da sultan olan Hz. Muhammed'dir. Bunun için gönüllerde sultan olacak insan Hz. Peygamber'dir:

Xudâni beyt û Kur'âni, rasûli cin û insânî

*Li ser şâhân tu sultânî şefaât yâ rasulellah!*³⁵⁰

Kur'an ve Beytullah'ın sahibi, insan ve cinlerin Resûlü

Hükümdarlara sultansın şefaât ya Resûlüllah!

Hız. Muhammed ümmetinin mânevî babasıdır. Mürşid ise tarîkatın en başı olup kendisine mensub olanlara aşk yolunda rehberdir. Bundan dolayı mürşid için mürîdler de mânevî evlatlardır. Molla Nurullah Godişki'nin gönlündeki sultan, şeyhidir. Mürşidi gönüller tabibi ve mamurudur. Gönlünde sultanının muhabbeti yatmaktadır. Onun için Şeyh Alâeddin, gönülleri mârifetullah nûru ile mâmur eden bir sultandır (Kayser). Bitlis'te bulunan mürşidlerin şahıdır. Nakşibendî tarîkatı muhitinde sultandır:

Ey hebîbê qelb û canî wey tebîbê dil 'ela

Qeysera qelb û dilanî 'amirê dil ey 'ela

Serwerê cumle şehânî ey şehinşah ey 'ela

*Qazîyê nav neqşîyanî Neqşibendî ey 'ela*³⁵¹

Ey kalbin ve canın sevgilisi ve ey gönlün tabibi (Alaaddin)!

Kalp ve gönüllerin sultanı, gönülleri mâmur eden (Alaaddin)

Bütün şahların serveri, ey şahların şahı (Alaaddin)!

Nakşibendîler içerisinde hâkim olan ey (Alaaddin)!

³⁵⁰ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 4.

³⁵¹ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 205.

Godişki'ye göre âlemin yaratıcısı Allah, evrene hükmeden yegâne mâşuk, sultandır. İnsanın amacı sultanın istediği şekilde bir kul olmaktır. Bu konuma ulaşan kişiler de mürşid-i kâmilidir. Mürşid-i kâmil, haiz olduğu mârifeti mürîdine nakşeder. Kaleminden kasıt yüce bir şey olan aşktır. Çünkü Godişki için en iyi bilen ve işe yarayan şeydir. Sultanın divanında her işe koşturan şeydir. Sultanının (mâşukun) divanı şeklinde tasvir edilen mekân, Allah katıdır. Godişki, bir rubaisinde geçen sultan sembolunu şöyle terennüm etmiştir:

*Qelem ma tu gerek qenc û bêkir î
Xebatkarî li ser her îşê dibirî
Di dîwânê da serdest î mirî
Li îşê jor û jêran tev dibirî³⁵²*

*Kalem sen çok iyi bilen ve işe yarayansın
Çalışkan ve her şeyi de yazıyorsun
Sultanın (mîr) divanında el üstündesin
Üsttekilerin ve alttakilerin bütün işlerini beraber görensın*

2.2.4.7. Pervâne

Sözlükte ışık etrafında dönen kelebek, fırıldak ve çark anlamlarına gelmektedir. Mum (şem') tasavvuf edebiyatında mâşuku, yani Allah'ı; pervâne ise âşığı simgeleyen bülbül-gül ilişkisi gibidir.³⁵³ Ayrıca şem' çeşitli kavramlarla oluşturduğu ifadelerde alegori şeklinde “ay, güneş, sevgili” mânalarının yanında “ilahî nur, mürşid-i kâmil, Kur'an, Hz. Muhammed” gibi tasavvufî mânalarda da kullanılmış bir kavramdır.³⁵⁴

Âşığı temsil eden pervâne keleşi şem'in etrafında uzun süre dönmeye devam eder, sonunda alev in cezbedici gücü onu kendi içine çeker ve sonuçta pervânenin tüm vücudu alev alev yanarak yok olur.³⁵⁵ Dolayısıyla bu yönüyle pervâne tasavvuf yolunda

³⁵² Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 208.

³⁵³ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 255.

³⁵⁴ Sadık Armutlu, “Şem' u Pervâne”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, XXXVIII, 495.

³⁵⁵ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 251.

seyrüsülûk etmiş, hâl ve makamları geçmiş ve nihayet vuslata kavuşmuş yani fenâfillâha ermiş sâliki çağrıştıran bir remzdir.³⁵⁶

Kur'ân-ı Kerîm'de insanlar sağa sola uçuşan kelebeklere benzetilmekteyken,³⁵⁷ hadislerde ise insanın kendisini ateşe atmaya çalışan pervâneye benzetilmiştir.³⁵⁸

Mutasavvıf şâirlerden olan Ebü'l-Mecd Hakîm Mecdûd b. Âdem Senâî-yi Gaznevî (ö. 1131) “*Mum, mâşukun nurlarıyla yaşar. Sen de bir pervânesin. Cana düşman, şem‘ de nurlu bir hizmetçi ol. Şem‘in etrafında uçarak kendini öldürmesi pervânenin işidir. Sen de bir pervânedenden daha az iş yapma bârî*”³⁵⁹ sözleriyle pervâneyi âşık ve şem‘ ise mâşuk olarak sembolize etmiştir. Yine şâirlerden Şeyh Galib, “*Harîr-i şuleye tebdîl idüp libâs-ı teni/ Fenâda anladı zevk-i hulûd pervane/ Tenden elbisesini ipekten ateş ile değiştirince/ Yoklukta (Hiçlikte) buldu bakiliğin zevkini pervane*”³⁶⁰ dizeleriyle pervâneyi Hakk’ı bulmak isterken hiçlikten sıyrılıp vahdeti bulan âşığa sembolize ederken, Necmeddîn-i Dâye (ö. 1256) ise “*Pervânenin minnet gönlü, bir şem‘i ezelidir/ Sen tüm âleme cansın, bana ise canan/ Ben divânenin gönlü/ Senin zincir misali zülfünün kıvrımıyla delirdi*”³⁶¹ dizeleriyle âşık olarak sembolize ettiği pervânenin ezelden beri gönlünde var olan şem‘in (Allah) aşkı olduğunu terennüm etmiştir.

Molla Nurullah Godişki’ye göre gönül, aşk ateşiyle yanmaktadır. Bu aşk Hz. Muhammed’e duymuş olduğu muhabbettir. Vuslat hasreti çektiği mâşuk, ilahî nûrun tecellî etmiş olduğu Hz. Muhammed’dir. Şem‘ Hz. Muhammed’in nûrudur. Pervâne ise Godişki’nin gönlüdür. Molla Nurullah Godişki Medine’ye ziyarete gittiği esnada kubbe-i hadrayı görmesiyle fırkatin vermiş olduğu vuslat ateşi artmış, hüzn hali oluşmuştur. Mescid-i Nebvî’ye yaklaştıkça gönlündeki aşk yangını alevlenmiştir. Tıpkı pervânenin alevin çekici gücüne maruz kalarak içine çekmesi ve sonucunda yanması gibi vuslata erince neşe hali oluşmuştur. Öyle ki canını aşk için kurban etmek istemektedir. Hz.

³⁵⁶ Şimşek, *Tasavvuf Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, 277.

³⁵⁷ el-Kâria: 101/4.

³⁵⁸ Müslim, Fezâil: 19.

³⁵⁹ Sadık Armutlu, “Kelebeğin Ateşe Yolculuğu: Klasik Fars ve Türk Edebiyatında Şem‘ ü Pervâne Mesnevileri/ Journey Of The Moth To Fire: Şem Ü Pervane Mesnevis In Classical Persian And Turkish Literature”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 15 (39), 2009, 877-907.

³⁶⁰ Cenk Güray, Erdem Şimşek, “Alevilik ve Etkileşim İçine Girdiği Kültürel Yapılar Açısından “Pervane” Kavramının İrdelenmesi” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, (60), 2011, 159-180.

³⁶¹ Veysel Başçı, “Şeyh Necmüddîn-i Razi’nin Üç Tasavvuf Risalesinde Şem‘u Pervâne Şiirleri”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (25), 2021, 664-680.

Muhammed'in nûrunu müşâhede etmiştir. Godişkî'ye göre aşkın son durağı, pervâne gibi canı aşk yolunda kurban kılıp fenâ makamına erişmektir:

*Ey dil bikeseri hilde hezâr zâr û fîğânân
Pervâne sıfatu cân bike kurban çirâyî*

*Rahêle sedâban hilînê li mekânan
Hişyarke xewasê xwe bi wî deng û nidâyê*

*Mezgîn lite ey ruhê çî ev erd û meqamen
Cânê xwe bi müjde bide mehbûbê xiyamin*

*Hişyarîye ma ev nexîyal û nemenamin?
Nûra kerema heqq e li pişberte vedâyê*

...

*Nûra wî li ser çehvê xwe wek kuhlê werîne
Çirçopê wî wek mîlê di çehvê xwe kişîne*

*Çîvrokê bijangan bide wî tu zîhêlîne
Pur heyfe liber pê melekan biçîye hewayê³⁶²*

*Ey gönül vuslat hasretiyle binlerce çığlık ve figan kaldır!
Pervâne gibi canını ışığa kurban kıl.*

*Mekânlarda bu sedayı inlet, yükselt
Ses ve nidâlarla havaslarını uyandır*

*Ey ruhum müjdeler olsun nasıl bir makamdasın (konumdasın)
Canı sevinçle feda et sevgiliye*

³⁶² Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 15-16.

*Uyanıklık hali mi, yoksa farklı bir âlemde bir şey mi görüyorum?
Perdenin ardında açılan bu nûr, Hakk'ın ikramıdır*

...

*O'nun nurunu sürme olarak gözlerine sür
O kubbenin çerçöpünü de yine sürme olarak gözlerine çek*

*Kirpiklerini bir süpürge yap da kubbenin tozunu topla
Meleklerin ayağına yapışıp da göklere giden o tozlara yazıktır*

2.2.4.8. Kalem

Sözlükte “kısaltmak, kesmek, yontmak” mânasına gelen “kalm” kelimesinin kökünden türeyen bir isim olarak “düzeltmek maksadıyla bir miktar yontulup yazmaya elverişli hale getirilen alet” anlamına gelen kalem kelimesi; dinî bir kavram olarak “kâinatın yaratıldığı günden kıyamete kadar gelecek nesne ve olayların hepsini kayıt altına alan ilahî kalem” olarak tanımlanmaktadır.³⁶³

Tafsil ilmi demek olan kalem ile tafsillerin ortaya çıkmaları, hokkanın mürekkebinde mücmel şekilde olup, orada bulundukları sürece tafsili kabul etmeyen harfler, mürekkep hokkadan kaleme geçince harfler levhada kalemlerle ortaya çıkar ve sonsuza dek ilim meydana gelmiş olur.³⁶⁴ Yine nutfe, adamın belinde bulunması sürecinde bütün insan özelliklerini özet olacak şekilde ihtiva eder ki rahim levhine geçen insan kalemi beşerî ve insanî şekiller ayrıntılarıyla ortaya çıkmış olur.³⁶⁵

Kur'ân-ı Kerîm'de birçok ayette kalem hakkında bilgi verilmiştir. Bu ayetlerden birinde kaleme ve onunla yazanlara yemin edilerek Hz. Peygamber'in deli olmayışına ve yüksek mânevî değerlere sahip oluşuna işaret edilmiştir.³⁶⁶ Yine hadislerden birinde Allah'ın yarattıkları içerisinde ilk varlığın kalem olduğu, kıyamete kadar ortaya çıkacak

³⁶³ Yusuf Şevki Yavuz, “Kalem”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, XXIV, 243.

³⁶⁴ Cürçânî, *Tarifât Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü*, 182.

³⁶⁵ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 204-205.

³⁶⁶ Muhammet Koçak, “Kur'an ve Hadislere Göre “Kalem” Kavramı”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 0 (42), 2014, 297-328. Ayrıca bk. el-Kalem: 68/1-4.

olan şeyleri yazmasını emrettiği, o da yazdığını ve sonrasında bir daha yazmamak üzere kalemin kuruduğu aktarılmıştır.³⁶⁷

Kalem tasavvufta levh-i mahfûz, insân-ı kâmil veya hakikat-i Muhammediyye şeklinde sembolize edilen bir kavram olarak kullanılırken bazı durumlarda dilsiz konuşan, sırrını söylememesi gereken mutasavvıfı da simgelemiştir.³⁶⁸ Molla Cezerî “İsmê te ye mektûbî di dîwanê qedem da/ Herfek qelemê ‘ilmê bi teqwîmê regem da”³⁶⁹ mısralarından kasıt kîdem divanına yazılmış olan hakikat-i Muhammediyye’dir. Mevlânâ “Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor, ayrılıkları [nasıl] anlatıyor”³⁷⁰ dizelerindeki neyden kasıt Ankaravî’ye göre kâmiş olması yönüyle istiaresiz olarak kalemdir.³⁷¹ Yine mutasavvıf şâirlerden Subhî-i Burûsevî (ö. 1622) kalem, perger, kâğıt ve makasın dilinden yazmış olduğu *Pergâr u Kalem* mesnevîsi mevcuttur. Mesnevîde geçen kâğıtların perger ve mîkrâzın (makas) zulmünden duydukları ızdırabı padişaha (kalem) iletmelerinden sonra padişahın “Şâh çün sözlerini gûş itdi/ Hışmdan bahr gibi cûş itdi”³⁷² sözleri işitmesiyle deniz gibi kabarıp öfkelenmesi şeklinde kalem sembolize edilmiştir. Bir başka mutasavvıf şâir olan Abdurrahman Aktepe (ö. 1910) “Were ey qelem biçne ser qissetê/ Beyan kim bi şêrînî xasiyyetê/ Çu ewel qelem bit rewan serseri/ Wesif kim ewê cebhetê enwerî”³⁷³ dizeleriyle karakterin en tatlılığını yansıtacak şekilde kalemi çağırarak kıssaya başlamasını istemesini sembolize etmiştir.

Molla Nurullah Godişki kaleme farklı mânalar katmıştır. Kalemi bazı durumlarda mârifetullaha sahip mâşuku (mürşidi), bazen de ilahî nûra gark olmuş gönül olarak remz etmiştir. Kalemin mârifet kelamını inci semboluyla da terennüm etmiştir. “Ey Qelem” şiirinde kalemin makamından bahsedilmiştir. Godişki’ye göre mâşuku; ilminde cömert, kelâmında dürüst ve muhitinde hâkim bir tasavvufî şahsiyettir. Mârifetullaha ermiş olan mürşidinin, ilminden ve makamından ötürü başı kalem gibi yerededir. Sözleri kendisinin değil, Allah’ın lütfu ve ilahî kelâmdır. Bundan sonra ki beyitlerinde kalemi, ilahî aşk ile

³⁶⁷ Buhârî, Kader: 2.

³⁶⁸ Şimşek, *Tasavvuf Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, 191.

³⁶⁹ Cizîrî, *Dîvân*, 36.

³⁷⁰ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî-i Ma’nevî I-II*, (Çev.: Derya Örs, Hicabi Kırlangıç), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2015, I/33.

³⁷¹ Ahmet Tanyıldız, “Neyin Diliyle Kalemin Simgesel Anlatımı”, *Semazen Akademik*, 2023, <http://akademik.semazen.net/>

³⁷² Ayşe Sağlam, “Subhî-i Burusevî ve Pergâr u Kalem Mesnevisi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (82), 2017, 171-193.

³⁷³ M. Zahir Ertekin, “Şeyh Abdurrahman Aktepi’nin Rewdinne’im Adlı Eserinde Kalem”, *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, 1 (2), 2015, 8-27.

dolu gönüle benzetmektedir. Kelâm, maddî lisan ile değil, gönül (kalem) lisanıyla herkese duyurulan ilahî aşktır. Lal olan aşksız yaşayan kişidir. Mârifet meclisinde söz alıp konuşan da gönül kalemidir. Gönülden konuşanın sesini ancak gönülden kelâm edenler kulak verir. İnsanın en kıymetlisi lisanıdır, lisanın ise kalem yani gönüldür. Çünkü âşık gönülden konuşandır. Gönülün içi ilahî aşk ile bezenmiştir. Mârifetullah nuruyla kâmil olmuş, içi dolu inci hazinesi gibidir. Nasıl ki ummanın derinliklerinde inciler bulunuyorsa âşkın gönlünde ilahî aşk sırları doludur. Dolayısıyla gönlün başı eğik, ondan dökülenlerin kaynağı ise aşkullahtandır. Molla Nurullah Godişkî, kalem sembolünü şiirinde şöyle terennüm etmiştir:

Ey galem câmir u başi bi xiyânet kîlu kâl

Rûne camîri bike bike ji bu meclis mekâl

Meclisa kutunebi tida seri şiwra giran

Bişve çun ser fîrazi ji meke ıslah xiyal

Mêrkî lal dêçi tefsirke jima sirra zemîr?

Lê zimânê dilqelem wî qîmet e bo nârî lal

Bê qelem dûr naçe dengê te bi rayê xuşîyar

Gûşidârê teqe çênabe bike hey galegal

Qîmeta însan lîsane qîmeta wî ji qelem

Xezneya durre lêbaleb qelema ehlê kemâl

Ruhê 'eqle cânê bal e rast e ev gotin bira

Sernîşivê wer gelem ser 'erşe la yezal³⁷⁴

Ey kalem sen iyi cömertsin, sözlerin ve hallerinde hıyanet yoktur!

Otur bize cömertlik yap, söz meclisi için konuş

³⁷⁴ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 100.

*Senin olmadığın meclislerde danışmanlığın olmazsa
Hükümünün geçerli olmadığı meclisten bir fayda beklemek hayaldir*

*Kalbin (zemîr) sırrını lal olan nasıl açıklayabilir?
Lal olsa da gönül kalemi ile yazılan anlamlı olur*

*Ey kardeşim kalemsiz sesin uzaklara ulaşmaz!
Her ne kadar bağırırsan da kalemsiz kulak veren olmaz*

*İnsanın kıymeti lisanıdır, lisanın ise kalemdir
Kâmil olmuş kalem, başına kadar dolu inci hazinesidir*

*Kardeşim aklın ruhu ve kalbin canı olduğu söylemi doğrudur
Kalemin başı eğiktir, sözleri arştadır ona zeval olunmaz*

Molla Nurullah Godişkî'ye göre kalem, sekr makamında bulunan gönlüdür. Sekr makamında sarhoşluğun vermiş olduğu zevkten kendinden geçmiştir. İlâhî aşk sarhoşluğundan dolayı kelâmının farkında değildir. Godişkî, gönülden sekr makamında iken dilinden dökülecek ilahî lütufları arzulamaktadır. Bir rubaide geçen kalem sembolü şöyle tasvir edilmiştir:

*Qelem tu nebîni birîna serî
Vekey tu li ber me hezaran derî
Futûhan nebîni ji serkîşê yê
Ji hişkî bê hişkî nebî serserî³⁷⁵*

*Ey kalem başın (ucu) yarasını görme!
Yazdıklarınla önümüze binlerce kapı aç
Sarhoşluktan dolayı zorluk yaşama
Kendinden geçerken anlamsız cümleler yazma*

³⁷⁵ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 208.

Molla Nurullah Godişki, kalemi sultan sembolüyle birlikte terennüm etmiştir. Sultandan kasıt Allah'tır. Mürşidin Allah ile kullar arasındaki konumunu terennüm etmiştir. Godişki'ye göre mürşid, mârifet sahibi Allah katında insân-ı kâmil konumdadır. Godişki, mürşidine âşık bir mürittir. Mâşuku sultanın divanında değerlidir. Sultana olan vazîfesini bilen, kulluk görevini yerine getiren kişidir. Kendisine tâlib olanlara ilahî aşk sülûkünde rehberlik eden, iki yönlü görevi olan mürşid-i kâmilidir. Molla Nurullah Godişki'nin bir rubaisinde kalem ile birlikte sultan remzlerini şöyle tasvir etmiştir:

Qelem ma tu gerek qenc û bêkir î

Xebatkarî li ser her îşê dibirî

Di dîwânê da serdest î mirî

Li îşê jor û jêran tev dibirî³⁷⁶

Kalem sen çok iyi bilen ve işe yarayansın

Çalışkan ve her şeyi de yazıyorsun

Sultanın (mîr) divanında el üstündesin

Üsttekilerin ve alttakilerin bütün işlerini beraber görensın

Molla Nurullah Godişki'ye göre Hz. Âdem'in yaratılış gayesi hakikat-i Muhammediyye'dir. Evvel yaratılan ruh, Hz. Muhammed'indir. Tasavvufta bu konu nûr-ı Muhammedî'dir. Diğer bütün peygamberler bu nûrdan yaratılmışlardır. Nûr-ı Muhammedî'nin evvelde yazılı olduğu yer levh-i mahfûzdur. Godişki, kalemden ilahî aşkın bir parçası olan peygamber sevgisini anlatmasını istemektedir. Hz. Âdem'in cennetten çıkışının maksadı ve dünyaya teşrif etmesinin sebebi bir an önce hakîki aşka vuslat etmesidir. Kalemden kasıt levh-i mahfûz olup burada hakîki aşk sırları ezelde yazılıp muhafaza edilmektedir. Dolayısıyla Hz. Âdem (a.s.) nûr-ı Muhammedî'ye âşık biri olarak firakın son bulması için cennet nimetlerini terk edip dünyaya inmiştir. Godişki, bir şiirinde kalem sembolünü şöyle terennüm etmiştir:

Qelem wer bibejê ku Âdemki ye

Hebûna wî ser kewnê meqsed çi ye

...

³⁷⁶ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 208.

Çira huleyan wî ji destê xwe kir

...

*Çira wî li nefsa xwe kir ew sîtem?*³⁷⁷

Kalem söyle Âdem kimdir

Onun eski maksata göre varlığı nedir

...

Neden hulleyi elinden etti ki

...

Neden nefesine etti ki sitem?

2.2.4.9. Balık

Farsça “Mâhî” kavramının karşılığı olup mârifet ummanında batmış olan kâmil ârif demektir.³⁷⁸ Tasavvufta balıktan murat edilen şey, ilahî ilme tâlip olan sâliktir.³⁷⁹

Kur’ân-ı Kerîm’de balık konusuna birkaç ayette, değişik kıssaların içinde değinilmiştir. Bunlardan Hz. Mûsâ ve yol arkadaşının kendileriyle getirdikleri balığı bir kayada unutmaları, sonrasında balığın canlanması ve denizde yol alması şeklinde geçmektedir.³⁸⁰ Hadislerde ise ilim talebinde bulunan ve bu uğurda sülûk etmiş olan kişiye bütün mevcudatın ve balığın mağfiret dileyeceği şeklinde geçmektedir.³⁸¹

Sûfî şâir Yûnus Emre “*Senün ’ışkun deniz ben bir balıcak/ Balık sudan çıka hemen ölidir*”³⁸² dizeleriyle aşk denizinde yüzen bir balık olduğunu, balığın da sudan başka yerde yaşayamayacağını sembolize etmiştir. Mutasavvıf şâirlerden olan Niyazî-i Mısırî ise “*Ey kefare! O iğrib, avlar mı bu balığı? / Yanlış haber söylemiş, size veren salığı/ Yere göğe sığmayan, bir iğribe sığar mı? / Karnı içiyken onun, deryâların yatağı*”³⁸³ dizelerinde mâsivâ ağlarıyla bu balık yakalanmaz demekle Cenâb-ı Hakk’ın hakîkatını

³⁷⁷ Werqanîsî, *el Hemaîlu fiş ’Şemaîli*, 42.

³⁷⁸ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 233.

³⁷⁹ Şimşek, *Tasavvuf Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, 219.

³⁸⁰ el-Kehf: 18/61-63.

³⁸¹ Tirmizî, *İlm*: 19.

³⁸² Cenk Açıkgöz, “Tasavvufi Bir Remiz Olarak Balık: Menkıbelerde Balık ve Dergâh Şiirinde Balık Sembolu”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö11), 2022, 356-385.

³⁸³ Ögke, *Vâhib-i Ümmî’den Niyâzî-i Mısırî’ye Türk Tasavvuf Düşüncesinde Sembolik Anlatım*, 155.

kastetmiştir. Bir başka mutasavvıf şâir olan Mevlânâ “*Kur’ân, peygamberlerin halleridir/ Onlar arı duru ululuk denizinin balıklarıdır*”³⁸⁴ dizeleriyle hakikat denizinde yüzen balıklardan Allah’ın peygamberleri ve veliyullahı kastetmiştir.

Molla Nurullah Godişki, Mevlânâ gibi veliyullahı balık şeklinde remz etmiştir. Onun gönül deryasında yüzen balığı, şeyhidir. Gönül denizinde yüzen mâşuku gönlünü ilahî aşk ile donatmıştır. Bir sâlik olarak hakîki aşk sırrına vâkıf olmak için şeyhinin yolunu takip ettiği ve onunla sabır makamına eriştiğini terennüm etmiştir. Mârifetullah sonu olmayan bir deryadır. Hakikat sırlarına vâkıf olmuş olan Şeyh Alâeddin’in vefatı üzerine yazmış olduğu bir beytinde balıktan kasıt Şeyh Alâeddin’dir:

Mâhî behri dilim sabr mekî mi bûdî bidev
*Kasdi çûyi kevseri xuld birîni kerdivê bireft*³⁸⁵

Kendisinde sabır bulduğum gönül denizimin balığı
Huld cennetinin Kevser ırmağına niyetlenip de gitti

2.2.4.10. Zülûf

Farsça olarak yanağın iki yanına sarkan saç denilir. Farklı bir açıdan hiç kimsenin ulaşamadığı gaybî hüviyyet; Hakk’ın zâtı ve kühü, küfr-i zülûf: Siyah saç mânalarına gelmektedir. Aynı zamanda piç-i zülûf kavramı olarak ilahî mûsiki, kıvrımlı saç, imkan mertebesi; bunlarla birlikte uzun, saç, çokluk ve ta’ayyünler, sınırsız varlıklar, celâlî tecelliler gibi farklı mânalarda kullanılmıştır.³⁸⁶

Mutasavvıflardan Molla Cezerî “*Hewce sihre samirî nîninku zulfâ reş bikit/ Çeşmê benda Dilruba yan kagula ‘eyyari bes*”³⁸⁷ mısralarıyla mâşukun zülûflerini Samirî’nin sihirlerinden daha tesirli olduğunu, gözleri bağlayan kâküllerinin güzelliklerinin raksı insanı kendinden geçmesine yeterlidir demiştir. Molla Nurullah Godişki aşkını tarif ederken sevgilinin zülûflerini teşbih yoluyla farklı anlamlarda kullanmıştır. Godişki için mâşukun cemâlini örttüğü zülûfleri o kadar kıymetli ki ondan siyah zülûflerini Kâbe’nin

³⁸⁴ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî-i Ma’nevî I-II*, 88.

³⁸⁵ Godişki, *Dîvân-ı Nûrî*, 29-30.

³⁸⁶ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 302.

³⁸⁷ Seher Akçınar, “Melayê Cizîrî Dîvân’ında Zülûf Sembolünün Tahlili”, *Mukaddime*, 8 (3), 2017, 133-152.

üzerine sermek ister. Siyah gözlere delil olan o zülûflerini tavaf yapmaya çağırmaktadır. Nasıl ki Kâbe'nin güzelliği kıymetli bezlerle örtünüyor ise sevgilinin cemâlini de zülûfleri kapatmıştır.

*Zülfê di reş perde bike ser Ke 'be ya ruxsarî da
Huccacê wan çavê di reş bine tewafê carekî³⁸⁸*

*Siyah zülûflerini Kâbe'nin üzerini örtecek perde yap
Kara gözlerinin delili olanı bir kerecik tavafa getir*

Godişkî bir beytinde mâşukun cemâline güneş ve ayın âşık olduğunu terennüm etmiştir. Güneş ve ayın ışıklarını ağlayışa benzetmektedir. Güneş ve ayın birbiri ardınca doğup batmaları mâşukun kara gözlerine olan aşkıdan dolayıdır. Dolayısıyla âşıklar mâşukun cemâlini görme arzusunda olduğundan hicaptan ağlamaktadırlar. Bu öyle bir güzellik ki onun zülûflerinin ışınları yüz tane Satürn gezegenini aydınlatacak kadar büyük olup alıcısı da pek fazladır.

*Şems û qemer pê va digîrin 'aşıqê çehvêd reş
Tîrêjên wan zülfe xelek sed zuhal û sed muşteri³⁸⁹*

*Güneş ve Ay kara gözlere olan aşkıdan birlikte ağlıyor
O halkalı zülûflerinin ışınları yüz Zuhal (Satürn) ve yüz alıcısı olur*

Cezerî “Te j'zulfê butan sihhet Mela reştir e tali' / Yarê te seher bêt û biret pê nehesî tu”³⁹⁰ sözleriyle tâlihinin putların zülfünden daha kara olduğunu, sevgili seher vaktinde gelir giderde hissetmez olduğunu betimleyerek âşıkın vaziyetini terennüm etmiştir. Godişkî ise “Dilbende ye bu cînikan şermende ye ruh bendikan/ Zulfêd reş ihsan dikan ruhê biden mêj û mirî”³⁹¹ sözleriyle sevgilinin cemâli karşısında gönül “dilbend” (tutkun, gönüldeş), ruh ise buna karşılık “şermende” (çekingen, utangaç) vaziyette düğümlenmiş durumdadır. Sevgiliden siyah zülûfleriyle ihsanda bulunmasını istemektedir.

³⁸⁸ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 188.

³⁸⁹ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 191.

³⁹⁰ Cizîrî, *Dîvân*, 258.

³⁹¹ Godişkî, *Dîvân-ı Nûrî*, 191.

SONUÇ

Dinî ilimlerin öğretildiği medreseler tarihi süreç içerisinde önemini korumuştur. Bu medreselerde yetişen âlimler ise ilim dünyasına katkı sağlamışlardır. Zaman içerisinde dönemin şartları gereği medreselerin fonksiyonları artmıştır. Tarikatların medreselerin bünyesinde varlığını devam ettirmesiyle medreseler, çok yönlü birer eğitim-öğretim kurumu halini almıştır. Önce ilim sonra tasavvuf düşüncesi zaman içerisinde Anadolu'nun doğu ve güneydoğusunda bulunan medreselerin oluşmasında temel teşkil etmiştir. Bitlis'te bulunan Ohin Medresesi ve Dergâhı bu türden bir eğitim kurumudur.

Nakşibendî-Hâlidî merkezli medreselerde talebeler, dinî ilimleri öğrendikten sonra tasavvufî eğitime yönlendirilir. Şeyhler, öğrencilerin medrese tahsilini bitirmelerinden sonra tasavvufa yönelmelerini ya da iki eğitimi birlikte yürütmelerini istemişlerdir.³⁹² Ohin Medresesi de Nakşibendî-Hâlidî tarikatının erkân ve kaidelerine göre yürütülen bir eğitim kurumudur. Ohin Medresesi'nde tasavvuf, dinî ilimler ile beraber öğretilmiştir. Bunun sonucunda hem din âlimi denilen mollalar hem de mutasavvıflar yetişmiştir. Bu kolektif eğitim sonucunda yetişen Molla Nurullah Godişki çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. İcâzet vermiş olduğu öğrencileri değişik bölgelerde ve kademelerde topluma hizmet etmişlerdir.

Erken yaşlarda babasını kaybeden Molla Nurullah Godişki'nin hayatı zorluklarla geçmiştir. Doğduğu çevre ağılık sisteminin hüküm sürmüş olduğu bir yerdir. Tek başına kalan Molla Nurullah Godişki önce amcasının yanına yerleşip ilk eğitimini onun yanında almıştır. Daha sonra babasının vefat etmeden önce kendisine vasi tayin etmiş olduğu Ohin'de bulunan Şeyh Alâeddin'in yanında kalmaya başlamıştır. Ohin onun için hayatının dönüm noktası olmuş, Şeyh Alâeddin ve ailesinin bir üyesi olarak evlenene kadar orada yaşamına devam etmiştir.

Şeyh Alâeddin'nin vefatından sonra Şeyh Mazhar ve Şeyh Muhammed Halid'in tedrisatında ilmî eğitimine devam etmiştir. İlmî icâzetini Şeyh Muhammed Halid'den almıştır. Seyrüsülûk eğitimine ise Şeyh Alâeddin'in yanında başlamış ancak tarikat icâzetini aldığına dair bir kaynağa ulaşamamıştır. Yapılan mülakatlar sonucunda Molla Nurullah Godişki'nin, Şeyh Alâeddin'in yanında Şeyh Mazhar ve Şeyh Muhammed

³⁹² Ömer Yücel, *Nakşibendilerin Toplumsal ve Kültürel Katkıları*, Yasin Yayıncılık, İstanbul 2022, 39.

Halid ile beraber seyrüsülûk eğitimine başladığı bilgisine varılmıştır. Şeyhinin vefatıyla seyrüsülûk eğitimi yarıda kalmış; dönemin şartları ve kişisel tercihlerinden dolayı başka bir mürşide intisap etmemiştir. Divanı incelendiğinde Nakşibendî-Hâlidî bir çizgide olduğu, Hz. Peygamber'e ve meşâyihe muhabbeti olduğu ve tasavvufî muhtevayı şiirlerinde işlediği görülmektedir. Aynı zamanda çocukluğundan itibaren kalmış olduğu Ohin Medresesi'nde tasavvufî bir yaşantı içerisinde olduğu söylenebilir.

Ohin'de kaldığı dönemde en çok aşk-tasavvuf konularına ilgi duymuştur. Şiirlerine bakıldığında Molla Cezerî ve Fakî-yi Teyrân'ın etkilerini görmek mümkündür. Ayrıca Tekke Edebiyatı şiir biçimlerini kullanmış olduğu görülmektedir. Muhiti tarafından Tekke Edebiyatı'nda divan yazma geleneğinin son temsilcileri arasında sayılmıştır. Aruz vezniyle şiirlerini oluşturmuştur. Şiirlerinde aşk-muhabbet konularına değinmiş, "Nûrî" ve "Nurullah" mahlaslarını kullanmıştır. Toplum nezdinde Mele Nurulahê Şa'ir (Şâir Molla Nurullah) olarak tanınmış, başta tasavvufî konular olmak üzere dönemin önemli olaylarını yansıtan şiirler yazmıştır. Ayrıca şiirlerinde Kürtçe, Türkçe, Arapça ve Farsça dillerinden oluşan mülemma' denilen şiir biçimlerini de kullanmıştır.

Şâir kimliğinin yanı sıra sûfî, müderris ve âlim bir şahsiyettir. Dinî konularda yetkin ve toplum nezdinde tanınmış bir kişidir. Farklı dinî konularda ilim dünyasına katkı sağlayan eserler kaleme almıştır. Öyle ki eserleri medreselerde başvuru kaynaklarından olmuş ve şiirleri okutulup ezberletilmiştir.

İlmî muhiti tarafından önemsenen Molla Nurullah Godişkî, Ohin Medresesi'nden icâzetini aldıktan sonra değişik köy ve beldelerde imam-hatiplik görevine başlamıştır. Bir dönem fahrî olarak görev yaptıktan sonra resmî imam-hatip olarak atanmış ve sonrasında emekli olmuştur. İmam-hatip olarak görev yapmış olduğu dönemlerde camiye bitişik olarak medreseler kurup, öğrenciler yetiştirmiştir. Bunun yanında Şeyh Alâeddin'den öğrenmiş olduğu vizyona uygun bir şekilde yaşamını sürdürmüş ve hayatının sonuna kadar toplumun sorunlarına cevap vermiştir. Toplumda meydana gelen doğal olaylar, insanları etkileyen sosyal ve siyasî buhranlar karşısında duyarlı ve hassasiyetli davranmış; toplumu yönlendirmiş ve şiirlerinde bu durumları yansıtmıştır.

Kendi isteği ve dönemin şartları gereği mürîd yetiştirmemiş olması tasavvuftan uzak olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü muhitine etkileri, tasavvufî yaşantısı, dinî-tasavvufî şiirler kaleme alması ve aşk-muhabbet ehli bir şahsiyete sahip olması tasavvufla

bağlantısı olduğunun göstergesidir. Aynı zamanda kendisine danışan kişilerin istekleri doğrultusunda hareket etmeyen, Allah'a karşı gelmektense insanların üzülmelerini yeğleyen, şeriat ve tarikat çizgisinden ayrılmayan tasavvufî bir şahsiyete sahiptir. Bununla birlikte divanda geçen, Hz. Muhammed'e karşı olan yoğun duygularını anlatmış olduğu *Hezar Zozan* şiiri Doğu ve Güneydoğu medreselerinde dinî gün ve gecelerde okunmaktadır. Nakşbendî büyüklerine olan sevgi ve muhabbetini de şiirlerinde yansıtmış, ailesine ve öğrencilerine sâdâtı kiram yolundan ayrılmamalarını ve ziyaretlerini sürdürmelerini tavsiye etmiştir.

Eserlerine ve tasavvufî faaliyetlerine bakıldığında ilmî ve edebî kişiliğinin yanında tasavvufî bir şahsiyete sahip olduğunu görmek mümkündür. Yaşantısı itibariyle âşık bir sûfinin vasıflarını taşıdığı görülmektedir. Şiirlerinde ezeli, mecazî ve ilahî aşk nazariyelerini işlemiştir. İlahî aşk perspektifinde aşkullah ve aşk-ı Resûlullah konularına değinmiştir. *Dîvân-ı Nûrî* ve *el-Hemâil fî's-Şemâil* eserlerinde aşkın varlığını hakikat-i Muhammediyye konusu çerçevesinde izahatlar getirerek temellendirmiştir. Ayrıca ilahî aşk nazariyelerini birçok şiirinde câm, bülbül, şarâb, gül, garîb, sultan, pervâne, kalem, balık ve zülûf gibi sembolik ifadelerle terennüm etmiştir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Cenk, “Tasavvufî Bir Remiz Olarak Balık: Menkıbelerde Balık ve Dergâh Şiirinde Balık Sembolu”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö11), 2022, 356-385.
- Adak, Abdurrahman, “Mexles di Edebiyata Kurdî ya Klasîk de”, *Nubihar Akademi*, 3 (10), 2018, 11-58.
- _____, “Helbestvanên Klasîk Jî Perspektîfa Herêmi: Nîmûneya Herêma Bedlîsê”, *The Journal of Mesopotamian Studies*, 1 (1), 2016, 33-56.
- Akçınar, Seher, “Melayê Cizîrî Dîvan’ında Zülûf Sembolünün Tahlili”, *Mukaddime*, 8 (3), 2017, 133-152.
- Aktulga Gürbüz, Sevdâ, “Küllî Aşkın Merkezinde Mecâzî A-şkın Simge Olması: Mevlânâ Örneği”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11 (4), 2022, 2122-2137.
- Akün, Ömer Faruk, “Divan Edebiyatı”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, IX, 389-427.
- Alıcı, Mustafa, “Şefaat”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, XXXVIII, 411-412.
- Armutlu, Sadık, “Kelebeğin Ateşe Yolculuğu: Klasik Fars ve Türk Edebiyatında Şem‘ ü Pervâne Mesnevileri/ Journey Of The Moth To Fire: Şem Ü Pervane Mesnevis In Classical Persian And Turkish Literature”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 15 (39), 2009, 877-907.
- _____, “Şem‘ u Pervâne”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, XXXVIII, 495-497.
- Attâr, Ferîdüddin, *Mantıku’t Tayr (Manzum Tercüme)*, (Çev.: Ahmet Metin Şahin), Karbon Kitaplar, İstanbul 2018.
- Aydın, İbrahim Hakkı, “Kenz-i Mahfî”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2022, XXV, 258-259.
- Bağcı, Ali, “Ohin Kütüphanesi’ndeki Sarf/Nahiv Konulu Yazmalar”, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 2017, 84-112.

- Bakırhan, Cihat, “Adilcevaz’dan Bir Şeyh ve Müderris Portresi: Molla Masum Godişki”, *Bitlis İslamiyat Dergisi*, 3(2), 2021, 37-49.
- _____, “Bitlisli Bir Âlim ve Şâir: Mele Nurullah Godişki ve Divanı”, Mehmet İnbaşı, Mehmet Demirtaş (Ed.), *Tarihî ve Kültürel Yönleriyle Bitlis I-II*, (ss. II, 591-607), Bitlis Eren Üniversitesi Yayınları, Ankara 2019.
- _____, *Mele Nurullahê Godişki’nin Çenta Yetîman Adlı Eserinin Transkripsiyonu, Türkçe’ye Çevirisi, Tahlil ve Tenkidi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi), M.Ş.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muş 2017.
- _____, “Yek ji Alim û Helbestvanên Kurd: Mele Nûrullahê Godîşkî”, *Nûbihar Akademî*, (121), 2012, 18-22.
- Bala, Sabahattin, “Şark Medreselerinin Kurumsal Yapısı ve İşleyişi: Mardin Örneği”, *Artuklu Akademi*, 2 (2), 2015, 49-83.
- Balta, Sabri, “Hüdâyî ve Goethe’nin Şiirlerinde Hz. Muhammed”, *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 2021, 35-60.
- Başçı, Veysel, “Şeyh Necmüddîn-i Razi’nin Üç Tasavvuf Risalesinde Şem‘u Pervâne Şiirleri”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (25), 2021, 664-680.
- Baz, İbrahim, *Şeyh Âsım Ohinî ve Birketü’l-Kelimât fî Menâkıbi Ba’dî’s-Sâdât İsimli Eseri*, Nizamiye Akademi, İstanbul 2018.
- Bilen, Mehmet, “Ohinli Şeyh Alaaddin ve Hadis Usulüne Dair Manzumesi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (37), 2012, 87-107.
- Bitlis İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, “Medreseler”, (t.y.), (<https://bitlis.ktb.gov.tr/TR-56227/medreseler.html>), 20/08/2023.
- Bozkurt, İbrahim, *Aşiretler Tarihi*, Nûbihar, İstanbul 2022.
- Bozkurt, Kenan, “Bâkî’nin Şiirlerinde Tasavvuf, Aşkın Ezelî Boyutu ve Güzellik”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 2017, 22-35.
- Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (3. bs.), Anka Yayınları, Ankara 2005.
- Cizîrî, Melâyê, *Dîvân*, (Çev.: İlhami Sidar), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2018.

- Cürcânî, Ali İbn Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf, *Tarifât Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü*, (Çev.: Arif Erkan), Bahar Yayınları, İstanbul 1997.
- Çağrıçı, Mustafa, “Sabır”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, XXXV, 337-339.
- Çakır, Mehmet Saki, *Nakşibendî-Hâlidîliğin Seyyid Taha Hakkârî Nehrî Kolu (XIX. Yüzyıl)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul 2016.
- _____, “Şeyh Abdurrahman Tâgî ve Norşin Tekkesi’nden Yayılan Kollar”, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), 2017, 26-53.
- Çakıroğlu, Tuba Onat, “Yunus Emre Divanı’nda Gönül”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (9), 2013.
- Demirci, Mehmet, “Hakikat-i Muhammediyye”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, XV, 179-180.
- Demirel, H. Gamze, “16. Yüzyıl Şâirlerinden Fazlî’nin “Gül ü Bülbül Mesnevisi”ndeki Şahıs Kadrosunun Tasavvufî açıdan Değerlendirilmesi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 2007, 89-103.
- Ecer, Münir, “Şeyh Alaaddin’in İlmi Kişiliği”, Mehmet İnbaşı, Mehmet Demirtaş (Ed.), *Tarihî ve Kültürel Yönleriyle Bitlis II*, (ss. II, 341-351), Bitlis Eren Üniversitesi Yayınları, Ankara 2019.
- el-Hakîm, Suad, *İbnü’l-Arabî Sözlüğü*, (Çev.: Ekrem Demirli), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2005.
- Elmalî, Hüseyin ve Şükrü Arslan, “Garîb”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, XIII, 374-375.
- Erbay, Nazire, “Mevlânâ’nın Rubâîlerinde Tekâmülün Dört Unsuru Şarap, Kadeh, Sâki ve Şems”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (ÖS-III), 2016, 101-112.
- Eren, Abdullah, “Divan-ı Hikmet’te Gariplik ve Garipler”, *Yeni Türkiye*, 25 (105), 2019, 452-459.

- Erginli, Zafer, *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, (Çev.: Zafer Erginli, İlyas Karşlı, Yavuz Köktaş, Nurettin Ödül, Rıfat Resul Sevinç ve Salih Sabri Yavuz), Kalem Yayınevi, İstanbul 2006.
- Ertekin, M. Zahir, “Şeyh Abdurrahman Aktepe’nin Rewdinne’im Adlı Eserinde Kalem”, *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, 1 (2), 2015, 8-27.
- Godişki, Molla Nurullah, *Divan-ı Nûrî*, Cihat Bakırhan Özel Arşivinde Bulunan El Yazma Nüsha.
- Gök, Önder, *Şeyh Mazhar Ohini’nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2019.
- Gölpınarlı, Abdülbâki, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017.
- Gümüšoğlu, Hasan, “Ehl-i Sünnet’in Şefaat Anlayışının Oluşmasında İmam Mâtürîdî’nin Görüşlerinin Önemi”, *Ekev Akademi Dergisi*, 0 (78), 2019, 299-314.
- Gündüz, İrfan, “Bâde”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, IV, 418.
- Güray, Cenk ve Erdem Şimşek, “Alevilik ve Etkileşim İçine Girdiği Kültürel Yapılar Açısından “Pervane” Kavramının İrdelenmesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, (60), 2011, 159-180.
- Hamidi, Muhammet Sadık, "Doğu ve Güneydoğu Medreseleri'nin Mahiyeti ve Ders Müfredatı'nın Islah Önerisi", Fikret Gedikli (Ed.), *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler*, (ss. 313-328), Muş Alparslan Üniversitesi Yayınları, Muş 2013.
- İbn Fûrek, *el-İbâne an Turuki'l-Kâsîdîn-Tasavvuf Istılahları*, (Çev.: Ahmet Yıldırım, Abdülgaffar Aslan), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2014.
- İdiz, Ferzende, “Tasavvufta Hakikat-ı Muhammediyye Meselesi ve Mesnevî’den Örnekler”, *Ekev Akademi Dergisi*, 0 (59), 2014, 179-200.
- İnce, Eyüp, “Tasavvufî Tefsirlerde Nûr-ı Muhammedî Düşüncesi-Tüsterî, Baklî ve Bursevî Tefsiri Örneği”, *Sufiyye*, (12), 2022, 131-150.

Karadayı, Osman Nuri, *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Tasavvuf*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2022.

_____, Karadayı, Osman Nuri, “Mecazî Aşktan İlâhî Aşka Geçişin Bir İfadesi Olarak “Leylâsız Mecnûn Olmak”, Mustafa Başkan ve Muhammet Emin Efe (Ed.), *Mecazden Hakikate Aşk*, (ss. 225-244), Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul 2022.

Kardaş, Abdulaziz, "XX. Yüzyılın Başında Bitlis'te Bir Aşiret Reisi: Hacı Mûsâ Bey", *TİDSAD*, 2018, 45-58.

Kardaş, Sedat, “Divan Yazma Geleneğinin Son Halkası: Nûrî Divanı” Mehmet Salmazzem (Ed.), *Tarihî ve Kültürel Dokusuyla KOĞAK*, (ss. 87-99), Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2019.

_____, "Muşlu Şâir Nûrî'nin Adnan Menderes'e Yazdığı Kürtçe Mersiyeler", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), 2021, 9-16.

Kavak, Abdulcebbar, "19. Yüzyılda Hâlidiliğin Şark Medreselerine Tesirleri", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (27), 2021, 5-24.

Kelâbâzî, *Doğuş Devrinde Tasavvuf Ta'arruf*, Süleyman Uludağ (Haz.), Dergâh Yayınları, İstanbul 2021.

Keskin, Mustafa, "Doğu Medreseleri Ekseninde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri: Gaziantep Örneği", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 2017, 61-82.

Kılıç, Mahmud Erol, *Sufî ve Şiir [Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası]*, Sufi Kitap, İstanbul 2017.

Koçak, İhsan, “Ulemâ ve Sûfîler Arasında Tartışmalı Bir Konu Olan Tevessül Konusuna Dair Delillerin Değerlendirilmesi”, *Genç Atebe Dergisi*, (4), 2023, 26-37.

Koçak, Muhammet, “Kur'an ve Hadislere Göre “Kalem” Kavramı”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (42), 2014, 297-328.

Kurnaz, Cemal, “Bülbül”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, VI, 485-486.

_____, “Câm”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, VII, 41-42.

_____, “Gönül”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, XIV, 150-152.

- _____, “Gül”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, XIV, 219-222.
- Memduhoğlu, Adnan, “Tâhî, Abdurrahman”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2019, Ek-2, 571-572.
- Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî-i Ma‘nevî I-II*, (Çev.: Derya Örs, Hicabi Kırlangıç), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2015.
- Nazik, Sıtkı, “Divan’ından Hareketle Yunus Emre’nin Ezelî Aşk Konusuna Bakışı”, *KÜLLİYAT Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, (21), 2024, 117-132.
- Ögke, Ahmet, *Vâhib-i Ümmî’den Niyâzî-i Mısırî’ye Türk Tasavvuf Düşüncesinde Sembolik Anlatım*, Ahenk Yayınları, Van 2005.
- Öksüz, Yılmaz, “Şeyh Hâlid Divanı’nda Gönül Tasavvuru”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 2017, 251-265.
- Öngören, Reşat, “Hatm-i Hâcegân”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, XVI, 476-477.
- Özervarlı, M. Sait, “Molla Cezerî”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2020, XXX, 241-243.
- Özel, Ahmet, “Fakî-yi Teyrân”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2020, EK-1, 436-439.
- Öztürk, Mustafa, “Divan’ı Bağlamında Fuzûlî’de Sevgili Kavramının Beşerî ve İlahî Boyutları İle Sevgiliden Şikâyet”, *Kadim Akademi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (1-2), 2017, 41-59.
- _____, “Sultan”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, XXXVII, 495-496.
- Öztürk, Tûba, (Ed.), *Yunus Emre Divânından Seçmeler*, Akvaryum Yayınevi, İstanbul 2007.
- Kurtuluş, Rıza ve İskender Pala, “Mülemma”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2020, XXXI, 537-538.
- Sağlam, Ayşe, “Subhî-i Burusevî ve Pergâr u Kalem Mesnevisi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (82), 2017, 171-193.

- Sağniç, Feqî Huseyn, *Dîroka Wêjeya Kurdî*, ZEND Bilim Kültür Eğitim Basın Yayın, İstanbul 2002.
- Sayın, Esma, “Tasavvufta Gül”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013, 75-84.
- Soysaldı, İhsan, “Tasavvufta Aşk ve Marifet”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 1998, (s. yok).
- _____, “Tasavvufta Sabır ve Şükür Kavramları Üzerine Bir İnceleme”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 1997, (s. yok).
- Şimşek, Selami, *Tasavvuf Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Litera Yayıncılık, İstanbul 2017.
- Tanyıldız, Ahmet, “Neyin Diliyle Kalemın Simgesel Anlatımı”, *Semazen Akademik*, 2023, <http://akademik.semazen.net/>, 04/03/2024.
- Tayşan, Mikayıl, *Bitlis-Mutki OhinMedresesinde Arapça Eğitimi (Müderisler - Muidler - Eğitim İlkeleri - Okutulan Kitaplar)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2019.
- Tenik, Ali, “Tasavvuf İlminde Hz. Peygamberin Rolü”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (37), 2017, 9-30.
- Teyran, Fâki-yi, *Divan*, (Çev.: Kadri Yıldırım), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2014.
- Titiz, Fahri, *Molla Nurullah Godişki'nin el-Cewahîru'r Reşadiye fî Sîretî'n-Nebewîyye Adlı Eseri (Metin, Analiz ve Sözlük)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi), Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü, Bingöl 2020.
- Uludağ, Süleyman, “Aşk”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, IV, 11-17.
- _____, “Cemâl”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, VII, 296.
- _____, “Makam”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, XXVII, 409-410.
- _____, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (2. bs.), Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2012.
- _____, “Tövbe”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, XLI, 284-285.

- Uzun, Mustafa İsmet, “Aşk”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, IV, 18-21.
- Werqanisî, Şex Fethullah, *el Hemaîlu fîş’Şemaîlî*, Zeynelabidîn Zinar (Haz.), Doz Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Yakışık, Nizamettin, “Medreselerin Toplum Üzerindeki Tesiri, Ümmet İçin Faydaları ve Medreselerde Yetişen Âlimlerin Özellikleri”, İsmail Narin (Ed.), *Medrese ve İlahiyat Kavşağında İSLÂMÎ İLİMLER (Uluslararası Sempozyum): 29 Haziran-1 Temmuz 2012- Bingöl: Bildiriler* (ss. I, 345-360), Bingöl Üniversitesi Yayınları, Bingöl 2012.
- Yalar, Mehmet, “Seyda, Mela ve Feqilerin Bölgenin Dini ve Kültürel Hayatındaki Yeri”, Fikret Gedikli (Ed.), *Medrese geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler*, (ss. 459-470), M.Ş.Ü. Yayınları, Muş 2013.
- Yavuz, Yusuf Şevki, “İstimdad”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, XXIII, 363-364.
- _____, “Kalem”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, XXIV, 243-245.
- _____, “Şefaât”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, XXXVIII, 412-415.
- _____, “Teveessül”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, XLI, 6-8.
- Yıldız, Ömer, "Molla Nurullah-ı Godişki'nin Hayatı ve Örnek Şiirleri", *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 14 (3), 2022, 1326-1341.
- Yılmaz, Hasan Kâmil, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2021.
- _____, *Ebû Nasr Serrâc Tûsî el-Lüma‘ İslâm Tasavvufu*, Erkam Yayınları İstanbul 2019.
- Yücel, Ömer, *Nakşibendilerin Toplumsal ve Kültürel Katkıları*, Yasin Yayıncılık, İstanbul 2022.

EKLER**EK 1. Resimler**

Ek 1.1. Molla Nurullah Godişki'nin ailesi tarafından çekilmiş resmi.

Ek 1.2. Molla Nurullah Godişki'nin vasisi ve mürşidi olan Şeyh Alâeddin'in resmi.

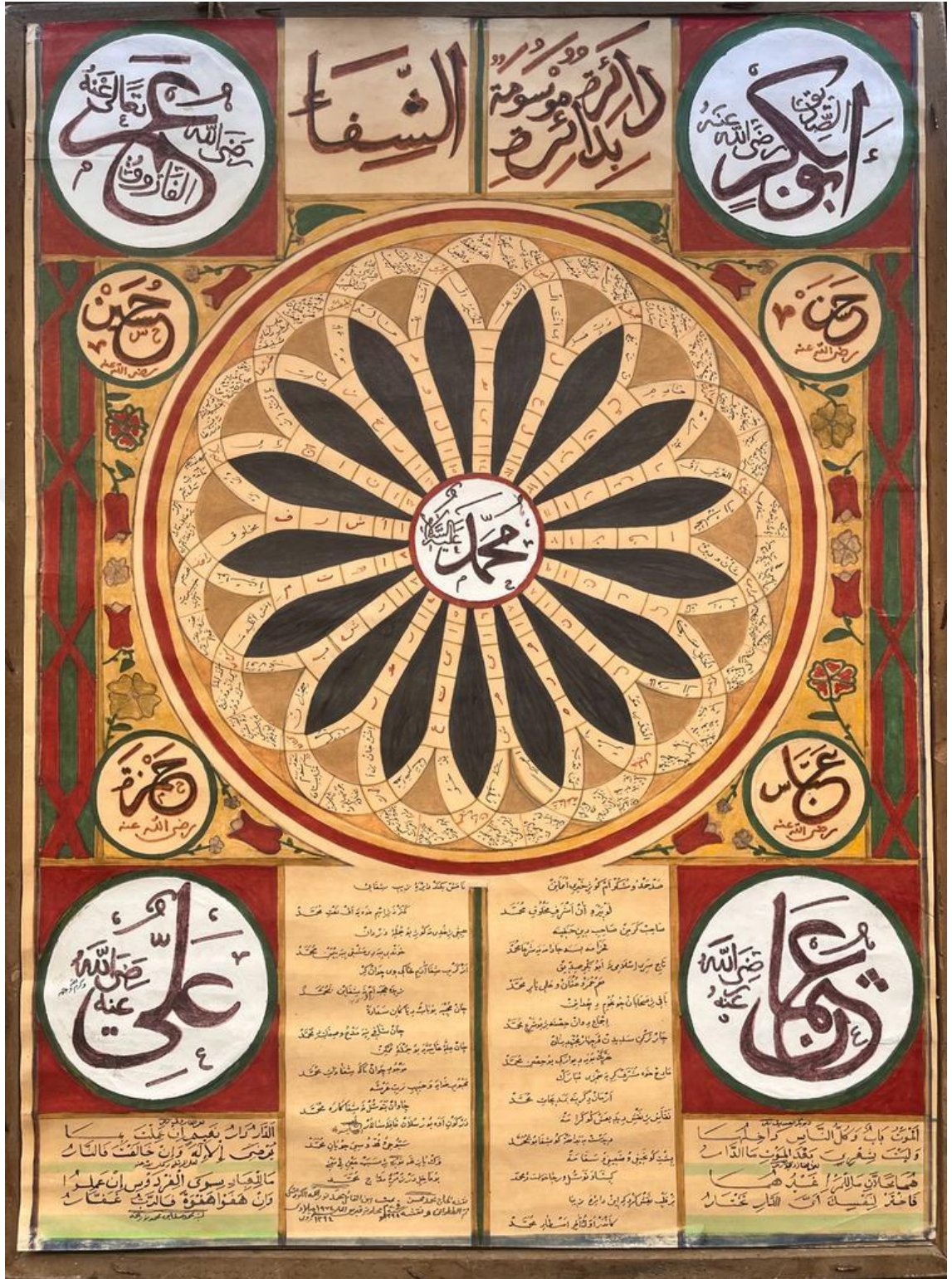
Ek 1.3. Molla Nurullah Godişkî'nin hocalarının kardeşleri ile birlikte çekilmiş resmi. Sol baştan şeyh Asım, şeyh Muhammed Halid ve şeyh Mazhar.

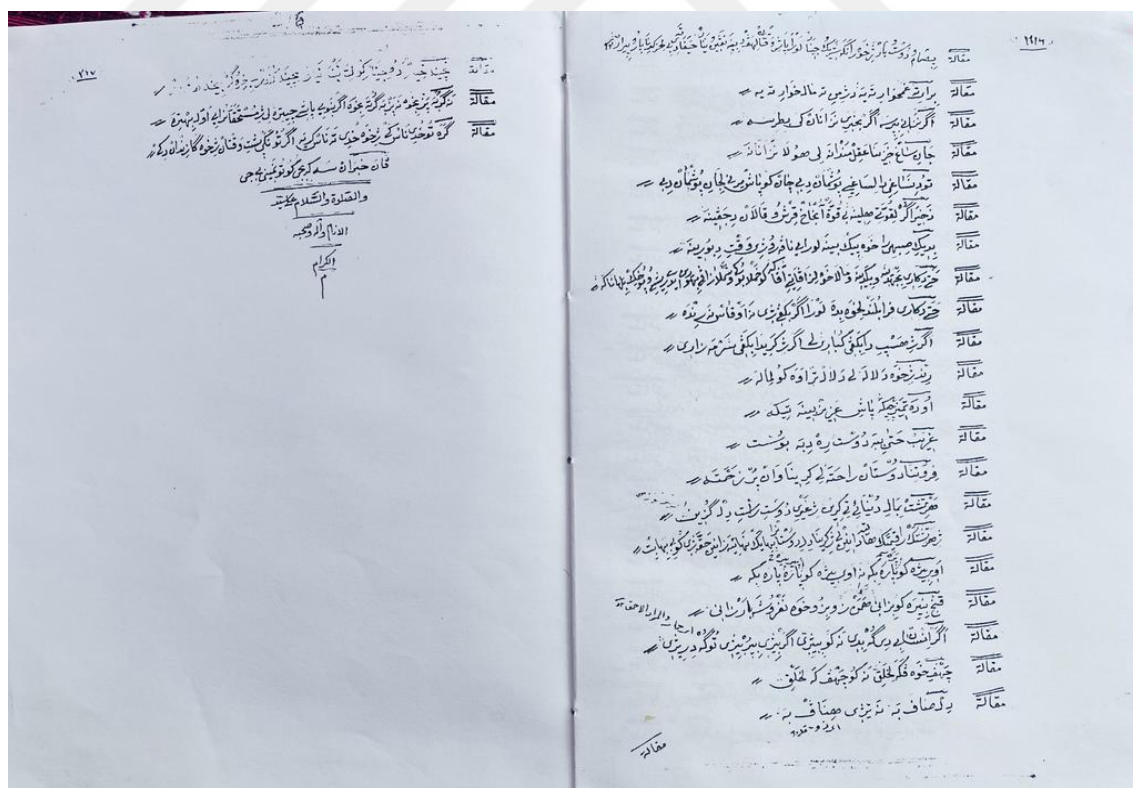
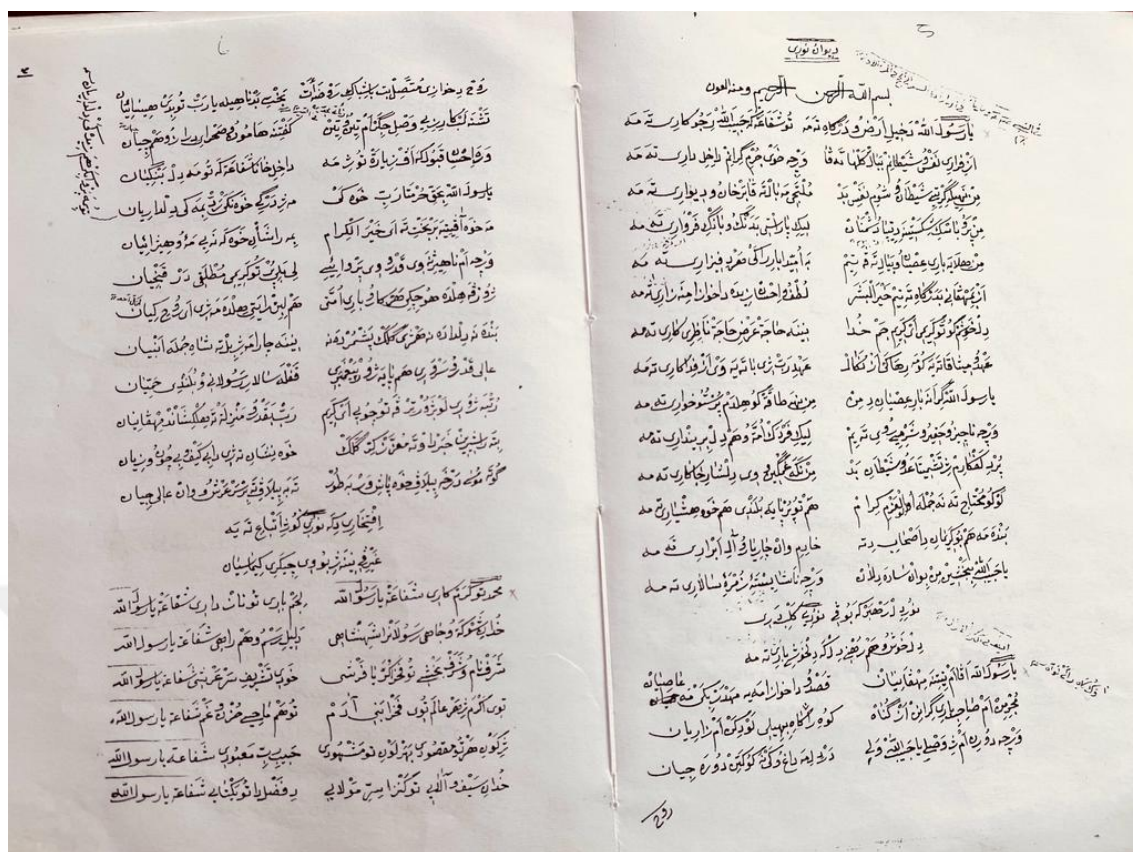
Ek 1.4. Bitlis ilinin Mutki ilçesi sınırında yer alan Koyunlu köyündeki Ohin Medresesi'nin eski binası.

Ek 1.5. Bitlis ilinin Mutki ilçesi sınırında yer alan Koyunlu köyündeki Ohin Medresesi'nin yeni binası.

Ek 1.6. Molla Nurullah Godişki'nin hastalığının arttığı zamanlarda bir nevi şifa bulduğu, Hz. Muhammed'e olan sevgisini ve methiyelerini yazmış olduğu *Dâiretü's-Şifâ* adlı levhası.

Ek 1.7. Molla Nurullah Godişkî'nin şiirlerini ihtiva ettiği *Divan-ı Nûrî* eserinin torunu Cihat Bakırhan'ın şahsi kütüphanesinde bulunan nüshasının serlevha ve hâtimesi.

نور فلک چمنان بنیر او قاتر کو چو ندره میر

کی چو برتق آغ سار نار قمر ایدر سر زین

واریف

دار و دیلمه صحرایه کجاست
آن شاه که جایز بود جان بود کجاست
بسی نشو و نشان روی میرش که بدیدیم
پنهان ز نظر شد بیکه بر راخت کجاست
دارند نعم صبح کرامتش رخسار بدید
چو نم غمش بر مکران بر کجاست
دویدیش ز رفت بدان گنبد مینا
جوید که بسید ز بیباش کجاست
مهمای بر روی بفر دوسرینست
ورنه که نمایست بیایم کجاست
ازین که بهشت و بهشت رفت ملک خو
بگریست صهان خاک که سلطان کجاست
آن نام که زین العابدین است بخوانند
گریزند و پرسند که آن خوب کجاست
پنهان شد خورش را خبری شد
دلسوز گمانا و نداند کجاست
چو نامدی خوش بدید ناله بگفتی
فرست و له گریه کنان گفتی کجاست
این دزد چکر سوت بدید بار گران را
بر پشت نهادست مرا خود کجاست
آواز بیهوش گشت که بیایف
بر طایر املاست نشانده کجاست

نور بر باد سوز درون سوز ندارد

خود رفت حبیب مکرر صبر کجاست

واریف
نور فلک چمنان بنیر او قاتر کو چو ندره میر
کی چو برتق آغ سار نار قمر ایدر سر زین
دار و دیلمه صحرایه کجاست
آن شاه که جایز بود جان بود کجاست
بسی نشو و نشان روی میرش که بدیدیم
پنهان ز نظر شد بیکه بر راخت کجاست
دارند نعم صبح کرامتش رخسار بدید
چو نم غمش بر مکران بر کجاست
دویدیش ز رفت بدان گنبد مینا
جوید که بسید ز بیباش کجاست
مهمای بر روی بفر دوسرینست
ورنه که نمایست بیایم کجاست
ازین که بهشت و بهشت رفت ملک خو
بگریست صهان خاک که سلطان کجاست
آن نام که زین العابدین است بخوانند
گریزند و پرسند که آن خوب کجاست
پنهان شد خورش را خبری شد
دلسوز گمانا و نداند کجاست
چو نامدی خوش بدید ناله بگفتی
فرست و له گریه کنان گفتی کجاست
این دزد چکر سوت بدید بار گران را
بر پشت نهادست مرا خود کجاست
آواز بیهوش گشت که بیایف
بر طایر املاست نشانده کجاست

Ek 1.9. Divan-ı Nûrî eserinin 79. Sayfasında yer alan Zeynel Abidin için yazılmış müşeccer şiir örneği.

رباعی

عَشَفْتُ عُرْسَ الدَّهْرِ لَمْ أَوْصَلْهَا تَمَنَيْتُ مِنْ بَالِي بِجَالِ الْأَعَارِبِ
عَلَتْ بَاتَ الدَّهْرِ مَكَلَبُ أَصْلِهِ قَدَارُ نَفَقَتِ فِيهِ صَعِيرُ الْأَكْطَالِبِ

رباعی

اگر وصلم ز صحرای بهر بیسته ولی فرقه شهذری بهر بیست
روی دشمن جو صحنه بهر بیسته درین دوستان کنایه بر این نه

رباعی

قلم نو پیوست بر بنا سرب فکر بد لایزم صراحت در
توسو صانع پیوست بر سر کیشی ز صحنه کنی به صحنه کنی سرب

رباعی

قلم مانده کلاه قیغ و بکیر خجالت کار بر لهر عیش درین
دعوت دیوانه داسه رستی میر بعین زور و بران نفق درین

رباعی

نَبِيٌّ فِي الْفِرَافِ بِالْصَّبْرِ رَاضِيًا فَاتَى عَذْبُ الْوَصَالِ وَسَلَامُ الشَّعْرِ
قَدِ كُنَّا لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ
قَدِ كُنَّا لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ
قَدِ كُنَّا لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ لَمْ نَكُنْ

Ek 1.10. *Divan-ı Nûrî* eserinin 208. Sayfasında yer alan görsel şiir örneği.

"ELHEMAİL FİŞŞEMAIL" adlı eserin Nurullah Özdemir (Godişki)'e ait olduğuna dair Şeyh Fethullah Verkanîsi hazretlerinin ailesinin mektubu:

Biz Şeyh Fethullah Verkanîsi (ks) Hz. torunlarından ve Oxin medresesinin müderrislerinden Fethullah AYTE ve Mesut TÜREL, kendisinin ilmi varisleri ve geride bıraktığı ilmi eserlerin sahipleri olan ailesi adına beyan ediyoruz ki dedemiz Şeyh Fethullah Verkanîsi (ks) hazretlerine ait "ŞEMAIL" adında ya da Şemail konusunda ne nesir ne de nazım olarak bir eseri yoktur. "EL HEMAİL FİŞŞEMAIL" adlı eser her şeyiyle Oxin medresesinin yetistirdiği âlimlerden biri olan Mella Nurullah Özdemir (Godişki) 'e ait bir eser olup dedemiz Şeyh Fethullah adına sehven nesredilmiştir. Âlimin ve ilminin hakkını vermek açısından bu gerçeği bir daha ilgilenenlere Şeyh Fethullah Verkanîsi (ks) hazretlerinin ailesi olarak teyid ediyoruz.

Nameya malbata Şêx Fethullahê Werqanîsî dî derheq berhema "EL HEMAİL FİŞŞEMAIL" ko ya Mella Nurullah Özdemir (Godişki)'e.

Em ji malbata Şêx Fethullahê Werqanîsî (ks) û muderrîsên medreseya Oxînê, neviyên wî Fethullah AYTE û Mesut TÜREL, Em wek warîsên Şêx Fethullah(ks) yên ilmî û xwediyên berhemên wî yên ilmî ko paşya hiştîye, bi navê malbata Şêx Fethullah (ks) daxuyan dikin ko di nav berhemên kalîkê me Şêx Fethullah (ks) de berhemek bi navê " ŞEMAIL" an jî tu berhem derheq Şemailê de ne bi nezîm, ne jî bi nesr tune. Berhema bi navê "EL HEMAİL FİŞŞEMAIL" ya yek ji wan alimên ko medreseya Oxîn xwedîkiriye Mella Nurullah ÖZDEMİR (Godişki)'e. Ev berhem bi paşî ji ser navê kalîkê me Şêx Fethullah (ks) hatiye weşandin. Ji bo dayîna mafê âlim û ilmî wî em, malbata Şêx Fethullah evî rastîyê jî bo kesên ko di wî derheqê de têkildarin teyîdî dikin.

رسالة في أن الكتاب المسمى بـ "الجمائل في الشمائل" ملا نور الله أوزدمير (الغوديشكي)

نحن من أحفاد الشيخ فتح الله الوركاني (ق س) و من مدرسي المدرسة الفتحية العلانية الأوغينية فتح الله أبته و مسعود نزل نيين باسم ورثة الشيخ فتح الله (ق س) العلمية وأصعاب كتبه التي أورثناها منه : بأنه ليس لجدهنا الشيخ فتح الله (ق س) كتابا مسمى بـ "الشمائل" ولا كتابا في موضع الشمائل لا نظما ولا نثرا نظمه الآخرون. والكتاب المسمى بـ "الجمائل في الشمائل" الذي طبع باسم جدهنا الشيخ فتح الله (ق س) سبوا كله لـ "ملا نور الله أوزدمير الغوديشكي" من العلماء الذين تخرجوا من المدرسة الفتحية العلانية الأوغينية نؤيد هذه الحقيقة مرة أخرى لمن يشتم بالأمر أداء لحق العالم وعلمه

فتح الله آينه
Fethullah AYTE

مسعود نزل
Mesut TÜREL

[Signature]

Ek 1.11. el-Hemâil fî'ş-Şemâil eserinin Molla Nurullah Godişki'ye ait olduğunu tasdik eden Şeyh Fethullah Verkanîsi'nin varislerince yazılmış ve mühürlenmiş mektup.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Cesim YILDIZ
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi/İlahiyat Fakültesi
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetler	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	07.02.2024